

Thomas Schirrmacher
Kur'an ve Kutsal Kitap

Thomas Schirrmacher

Kur'an ve Kutsal Kitap

En Büyük İki Dinin Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

Çeviren: Hanspeter Tiefenbach

Düzeltenler: Yılmaz Tarıkcı, Halil Ceylan

Editör: Neslihan Orancı

Kapak: Gökhan Talas

kurtuluş
kitapları

**Martin Bucer Kitaplığı
Teoloji Eğitim Kitapları**

3. Kitap

1. Kitap Francis SCHAEFFER; O Burada ve Sessiz Değil!

2. Kitap Thomas KINKER; Eski Antlaşma Bilgisi

3. Kitap Thomas SCHIRRMACHER; Kur'an ve Kutsal Kitap

ISBN 978-9944-762-08-3

© Kurtuluş Kitapları
Meşrutiyet Cad. No: 29/8
Kızılay – Ankara
Tel: 0312 418 77 00

Baskı:

Anadolu Ofset – Tel: (0212) 567 89 93
Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol
San. Sit. No: 81/87 Topkapı – İstanbul
Şubat 2014

İçindekiler

Türkçe Basıma Yazardan Önsöz	7
I. “Allah’ın Sözü” olarak Kutsal Kitap ve Kur’an: Vahiy ve esinleme anlayışı farklılığı	9
Kitabın sınırlılığı, kısalığı	9
Sadece kutsal kitap metinlerine dayanarak yapılan karşılaştırma	11
Gökten mi indirildi, yoksa uzun bir zaman diliminde mi oluşturuldu?.....	12
Kitap mı, yoksa derleme mi?.....	14
Kutsal ve kusursuz dil mi, yoksa günlük dil mi?	16
Kutsal dil anlaşılmadan da etkili olur mu, yoksa anlaşılması için açıklama gerekli midir?	17
Tercümeler Allah’ın “Sözü” olabilir mi?	19
Harfi harfine mi, asıl anlam mı? Harf mi, Ruh mu?	21
Tek tip kutsal bir üslup mu, çok sayıda farklı yazı stilleri mi?	21
Metinleri kaleme alanlar, pasif alıcılar mı, aktif yazarlar mı?	22
Tanrısal üslup mu, yoksa çok sayıdaki yazarların üslupları mı?	25
Zamandan soyutlanmış bir metin mi, yoksa tarih merkezli bir metin mi?	26
Zamana tabi olmayan bir geçerlilik mi, yoksa kurtuluş tarihinin gelişimine göre bir geçerlilik mi?	28
Yayınlanmış nüshanın yüceltilmesi mi önemli, yoksa kitabı sık sık kullanmak mı?	30
Üstünlük mü, öz eleştiri mi?	31
İman, bir teslimiyet mi, yoksa şikâyetlerle ve şüphelerle birlikte Allah’a duyulan güven mi?	34
Bilim, Kutsal Yazıları savunma aracı mı, yoksa onları daha iyi anlamının aracı mı?	36
Metin eleştirisine açık olmak mı, kapalı olmak mı?.....	37

II. Allah ile insan arasında Söz aracılığıyla oluşan ilişki	45
Allah kendini açıkladı mı?	45
İman, Allah'ın tek hükümdar olarak tanınması mı, yoksa karşılıklı bir güven ilişkisi mi?	47
Allah verdiği sözlere bağlı mıdır, değil midir?	49
Allah'ı sınamak yasaklanır mı, yoksa teşvik mi edilir?	51
Sevgi, Allah'ın verdiği bir karşılık mıdır, yoksa öz varlığı mıdır?	52
Allah Efendi mi, yoksa dost ve kardeş mi?	55
İnanca öncülük eden savaş efendisi mi, yoksa barış prensi mi?	55
İnanca öncülük eden bir efendi mi, yoksa hizmet eden mi?	57
Dua özellikle başkalarıyla beraber yerine getirilen bir şart mı, yoksa Göklerdeki Baba'yla kişisel bir görüşme mi?	57
Kur'an mı, İsa Mesih mi? Kitap mı, yoksa kişi mi?	59
İnancın öncüsü "Kutsal Kitap"tan üstün müdür, değil midir?	60
Bayram ve kutlama, Kutsal Kitap için mi, kişi için mi?	62
İsa Mesih peygamber midir, yoksa kurtuluşu sağlayan Allah mıdır?... ..	62
Üçlülük çok tanrıcılık mı, yoksa Allah'ın özü mü?	65
Günah sadece insanlara karşı mı işlenir, yoksa özellikle Allah'a karşı mı?	67
Günah sadece bir eylem mi, yoksa Tanrı'yla olan ilişkiyi temelinden kopartan kalıtsal bir durum mu?	68
Dine geçiş şahadetle mi, yoksa Tanrı'nın sunduğu kurtuluşu bireysel olarak kabul ederek mi olur?	70
Kutsal Kitap'ın ana konusu teslimiyet mi, yoksa kurtuluş mu?	70
Affolmak itaatın sonucu mudur, yoksa Allah'ın bağışlayıcı eylemi midir?	71
Teslimiyet mi, barışmak mı?	72
Konuyla ilgili araştırma yapmak isteyenlere birkaç kaynak önerisi	74
Kitabın Yazarı Hakkında	75

Türkçe Basıma Yazardan Önsöz

Kitabımın şimdi Türkçe olarak da yayımlanacağına özellikle sevindim. Çeyrek asır içinde Türkiye'yi birçok kez ziyaret ettim. Türkiye'de çok sayıda insanla birebir tanıştım. Farklı mezheplerden Hristiyanlarla ve kilise önderleriyle görüşmelerim oldu. Aynı zamanda Müslümanlarla ve Müslüman önderlerle de bir araya geldik. Seyahatlerim sırasında bu dinamik ve olağanüstü güzel ülkeyi sever oldum. Tabii ki, Almanya'da samimi olduğum Türk kökenli komşularımı da unutmuyorum...

Ama bu kitabımın Türkçe basımı için uğraş sarf etmemin nedeni, yalnız güzel kişisel deneyimlere sahip olmam değildir. Türkiye, bana göre, Hristiyanların ve Müslümanların bir araya gelip inançlarını konuşmalarının mümkün olduğu ayrıcalıklı bir ortamdır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, bu topraklarda, gerek Müslüman halk içinden değerli İslam alimleri, gerek Hristiyan halklar içinden Hristiyan ilahiyatı konusunda iz bırakmış önemli düşünürler ortaya çıkmıştır.

Bugünkü Türkiye, Doğu ile Batı ve Asya ile Avrupa arasında bir köprü olarak algılanıyor. Açık ve dürüstçe, İslâm ve Hristiyan inançlarının hem ortak yönleri hem de derin farklılıkları hakkında, samimi bir ortamda konuşmanın, özellikle Türkiye'de mümkün olabileceğini düşünüyorum. Benim umudum, hem Hristiyanların hem de Müslümanların, yazdıklarımın kendi inançları hakkında yazdıklarımın doğruluğunu kendilerinin bir kere daha tespit edip birlikte bu konuları samimi bir ortamda görüşmek için teşvik almalarıdır.

Prof. Dr. Thomas Schirrmacher

I. “Allah’ın Sözü” olarak Kutsal Kitap ve Kur’an: Vahiy ve esinleme anlayışı farklılığı

Kitabın sınırlılığı, kısalığı

Elinizdeki kitabın bana göre en zor yanı kısalığıdır. Çünkü dünya nüfusunun yarısından fazlasını etkileyip temsil eden bu iki din, burada değine-meyeceğimiz sayısız parçalara ve dallara ayrılmıştır. Bununla birlikte elinizdeki kitap, muhtemelen en etkileyici ve tarihte en çok dile çevrilen ama içerikleri kolayca özetlenemeyecek bu iki dinin “kutsal” kitaplarını tanıtip karşılaştırmayı amaçlar.

	Dünya nüfusun yüz-desi	Taraftar	Yıllık büyüme
Hristiyanlık	% 32	2,2 Milyar	+ % 1,2
İslam	% 23	1,6 Milyar	+ % 1,9
İnsan nüfusu	% 100	7,0 Milyar	+ % 1,0

İslamiyet ile Hristiyanlık farklı yönlerden karşılaştırılabilir. Örneğin, en önemli mesajların neler olduğunu sorarak; öğretilerini sistematik bir şekilde karşılaştırarak; birbirleri hakkında hangi bilgileri aktardıklarını öğrenerek; tarihlerini veya tarihi ilişkilerini ele alarak; insan hakları, şiddet, kadının rolü ve tebliğ gibi toplumun gündeminde olan konulardaki tutumlarını öğrenerek. Bütün bu konulara elinizdeki kitapta zaman zaman kısaca yer verilse de, burada takip edilen yol, çok farklı ve pek kullanılmamış bir yoldur. Nitekim bizim yaklaşımımızı Kutsal Yazıların temelini oluşturan vahiy anlayışı yönlendirir.

Bu yüzden bu iki dinin tarihsel gelişimine ve görüşlerine fazla değinmeyeceğiz; vurgumuzu kutsal yazılarına ve İslam peygamberi Muhammed¹ ile İsa Mesih’in amaçlarına yapacağız.

Dolayısıyla, İslam konusunda Sünnilerle Alevilerin ve Şiilerin ilahiyat açısından farklılıklarına ve Arap, İran, Türk veya Uzak Doğu İslamiyetinin kültürel farklılıklarına pek yer vermeden, evrensel Müslümanlığa has olan noktalara odaklanacağız. Hadislere ve sünnete de aynı sebepten ötü-

¹ Peygamberler için ‘Hz’ benzeri bir unvan kullanmıyoruz. Bunun hiçbir şekilde saygısızlık etmek amacı taşımadığını belirtmek isterim.

rü konuları ayrıntılı olarak ele almadan, sadece ismen yer verilmesi de bu sebeptendir.

Aynı biçimde Hristiyanlık söz konusu olunca, bütün mezheplerin benimsemediği ya da geçmiş yüzyıllarda hemfikir olmadıkları görüşlere nadiren yer verildi. Bundan ötürü mezheplerin bazı özellikleri, örneğin Katoliklere göre hiyerarşik kilise yapısının insanların kurtuluşu konusundaki önemi veya Ortodoksların kilise babalarının geleneklerine olan bağlılıkları, tıpkı tarihi ve kültürel zenginlikler gibi, bu çalışmada yer almayacaktır. Gerek tarihsel eleştiri gerekse Evangelikalizm temelli *modern* teolojinin çok görüşlülüğüne de aynı nedenle burada yer verilmeyecek.

Bununla beraber, Hristiyanlığın temeli sayılan Musevilik de bu çalışmada göz ardı edilmektedir. Eski Antlaşma da (Tevrat ve Zebur) bu nedenle, Yeni Antlaşma ve Hristiyan anlayışına göre değerlendirilecektir.

Bu kitapta dile getirilen Hristiyanlık, çoğu zaman modernizmden önceki kilisenin dogmatik görüşünü (doktrinini, yani öğretisini) yansıtır. Nitekim 18. yüzyıl sonrası Hristiyanlık içi dogma ve Kutsal Kitap eleştirilerine değinmeye ne yeterince yer var ne de böylesi bir uğraş bu çalışmanın amacına uygun düşer. Özellikle teolojinin tarihsel eleştirisi, İslam ile Hristiyanlık arasında, Kutsal Yazılar üzerinde çalışma prensiplerinin farkını daha da büyütüştür. Bundan dolayı da Kutsal Yazılarla ilişkilendirilen farklılıkların bin yıldan çok uzun bir süredir var olduğu gerçeği kolayca göz ardı edilmiştir. **Benim arzum, 18. yüzyıl sonrası gelişen tartışmaları bir yana bırakıp sadece Kutsal Yazıları ele alarak, İslam ile Hristiyanlık arasındaki asıl farkın bu iki inancın kendi kitapları temel alındığında bile ortaya çıktığını gösterebilmektir.**

Bu kitap İsa Mesih inancını olmayı benimseyen bir Hristiyan tarafından yazılmıştır. İslam açısını da dürüst ve tarafsız bir şekilde göstermeye çalıştım. Kitabımdaki görüş ve amacı beğenmeseler de, Müslüman okuyucuların bu kitapta yer alan bilgileri, kendi Allah ve Kur'an anlayışlarına ve yaşantılarına uygun bulacaklarını umuyorum. Müslümanlar da, on emrin sekizincisine göre sahte tanıklığa karşı korunmayı hak ederler. Hristiyanlarla Müslümanlar arasında konuşulması gereken yeterince ciddi konu varken, biz de iftira atarak bunlara yenilerini eklemek istemeyiz. *Feindbild Islam* adlı (Almanca basımdır ve Türkçesi 'Hedef Tahtası İslâm' anlamına gelir) kitabımda "Hristiyan Merkez Partisi" başlıklı kısa yazımda İslama atfedilen bazı iftiralara örnek verdim.

Sadece kutsal kitap metinlerine dayanarak yapılan karşılaştırma

"Kutsal Yazılar"ın ve "Tanrı² Sözü"nü merkezi bir rol üstlendiği büyük iki dünya dinini karşılaştırdığımızda, her iki inancın muhataplarının kendi kitaplarını değerlendirişlerinin birbirinden oldukça farklı olduğunu görürüz. Başka bir deyişle, İslamiyet ile Hristiyanlık arasındaki temel bir fark, geleneksel Kutsal Kitap anlayışlarında görülür; gelenekselden kastımız, modernizmin eleştirilerine maruz kalmadan öncesidir. Bu kitaptaki açıklamalar bu temel düşünceye bağlı yapılmaktadır. Yer darlığından dolayı konuyu mümkün olduğunca özet halinde tutmaya gayret edeceğiz.

Öncelikle, *Kur'an ve Kutsal Kitap'ın tarihsel güvenilirliği konusunda ortaya atılan eleştirileri bir yana bırakıyorum*. Sadece modern Kutsal Kitap eleştirisi baş göstermeden önceki dönemde mevcut olan, tüm Mesih imanlılarının Kutsal Yazı anlayışına ve Kutsal Kitap'ın içindeki her metnin ve bunları kaleme alanların kendileri hakkında açıkladıklarına ulaşmayı amaçlıyorum. Kutsal Kitap'ı kaleme alanların kendilerini tüm yönleriyle açıklayışları, daha sonraki dönemlerde Hristiyanlığın (ve Yahudiliğin) modern eleştirisinin ortaya çıkmasının nedenlerindedir. İslam âleminde ise buna benzer bir hareket kesinlikle gelişmemiştir. İlerleyen sayfalarda ele alacağımız karşılaştırmalar, Kutsal Kitap'la ilgili olarak, özellikle Evanjelikal (Müjdecî) Protestanlık akımının görüşlerini de (veya Katolik mezhebinin 2. Vatikan Konseyi tarafından imzalanan *Dei Verbum* adlı kararnamesinin pozisyonunu da) açıklayacaktır. Nispeten muhafazakâr sayılan 'vahiy ve esinlenme görüşü'nün İslam dininin anlayışından bu denli farklı olduğunu düşünürsek, "liberal"³ Hristiyanlık akımlarının Kutsal Kitap anlayışının Kur'an'inkinden çok daha farklı olacağı açıktır.

İkinci olarak, formüle edilmiş iman ikrarlarını bilinçli olarak irdelememeyi tercih ettim. Örneğin, İslam dini, Kur'an'ı tarihi bir eser olarak değerlendirmedigine göre, yani, Kur'an'ı gökte halihazırda tamamlanmış halde olmasından dolayı Muhammed'in yaşam öyküsü olarak değerlendirmedigine göre, biz de bu konuyu burada irdelemeyeceğiz. Gerçi Batı'daki İslam bilimciler ve Hristiyan eleştirmenler bunu farklı değerlendirirler; nite-

² Bu çalışmada, Yüce RAB için bazen 'Tanrı' kelimesini (öz Türkçe olarak) bazen ise 'Allah' kelimesini kullanıyoruz. Önemli olanın kullanılan kelime değil, En Yüce'nin özellikleri ve eylemleri olduğu düşüncesindeyiz.

³ "Liberal" Hristiyanlık veya "liberal" teoloji derken, genel anlamda özgür tutum veya düşünce tarzından bahsetmiyoruz. Liberal teoloji, Hristiyan ilahiyatından bir akımdır. Bu akım, insan aklını Tanrı sözünden daha üstün tutar ve Kutsal Kitap'ın tümünün Allah tarafından vahyedilmiş olduğunu kabul etmez.

kim, Muhammed'in sadece belli başlı durumlarına özel olarak müsaade edilen istisnalar (örneğin, dört kadından fazlası, daha küçük evlenme yaşı, barış döneminde savaşmak) onlarda bu konuyla ilgili soru işareti oluşturmuştur.

İsa Mesih'in yaşam öyküsü ve amacına gelince; tarihte yer alan bir kişi olarak İsa Mesih hakkında bildiklerimiz ve bilmediklerimizle ilgili olarak, Mesih'in hizmet döneminin aktarıldığı, Yeni Antlaşma'da (İncil'de) yer alan anlatımları temel alıyorum.

Üçüncü olarak, İslamla Hristiyanlığın, birbirlerini nasıl değerlendirdiklerine mümkün olduğunca değinmemeye çalıştım. Ancak bazı yerlerde, örneğin İsa Mesih'in rolü konusunu ele alırken Kutsal Kitap ile Kur'an'ı karşılaştırınca, konu kendiliğinden bunu gerektirdi. Yine bu amaç doğrultusunda, yüzyıllar içinde tahrif edildiği iddiasıyla Yahudi ve Hristiyanların Kutsal Yazılarının Kur'an'dan farklı olduklarını ileri süren İslam kaynaklı suçlamalara da değinmiyorum.

Dördüncü olarak, bu kitabın kısalığından ötürü, bütün söylenenleri ayrıntılı bir şekilde Kur'an ve Kutsal Kitap ayetleriyle tasdik etmemiz veya bütün destekleyici referansları göstermemiz mümkün olmayacak. Ne zaman kanıtlayıcı ayet gösterilmesi gerekip gerekmediğiyle ilgili tarafımdan birçok defa değerlendirme yapıldığına emin olabilirsiniz. Ancak yaptığım karşılaştırmalarda, zaten dinlerde var olan tartışmaya açık bir ifadeye yer vermedim, daha ziyade "muhafazakâr bir Kutsal Kitap yanlısı" Hristiyan veya bir "Kur'an yanlısı" Müslüman tarafından onaylanabilecek sözlere yer verdim.

Paragrafların şekli, bazı istisnalar hariç, tüm kitap boyunca aynıdır. Bir başlıktan sonra ilkin Kur'an ve Kutsal Kitap'ın bakış açısından birer tez karşı karşıya sunulacak, ondan sonra Kur'an'ın bu konudaki anlayışı ayrıntılı olarak açıklanacaktır; ardından da Kutsal Kitap'ınki.

Gökten mi indirildi, yoksa uzun bir zaman diliminde mi oluşturuldu?

İslamiyet anlayışına göre Kur'an sonsuzluktan bu yana göklerde saklı olup 22 yıllık bir dönemde tamamlanarak vahiy olarak "indirilmiştir". Vahiy Muhammed tarafından alınmış ve okunarak iletilmiştir. Kur'an'ın tek yazarı Allah'tır.

Kutsal Kitap uzun zaman diliminde, insanlık tarihi çerçevesinde, aşama aşama oluştu. Tanrısal ilham oluşu, kitabın tarihi bir eser olduğu ve tarihi oluşumu bilinmeden anlaşılamayacağı gerçeğini değiştirmez. Tarihte yer alan insanlar Kutsal Kitap'ın yazarlarıdır; tanrısal yönü ise Kutsal Ruh'un mucizevî etkinliğiyle gerçekleşmiştir.

Kur’an ve İslam ilahiyatı anlayışına göre, Muhammed’e 22 yılda açıklanan Kur’an, MS 610’la 632 yılları arasında oluşmadı, orijinal haliyle zaten Allah’ın yanında, cennette mevcuttu. Vahiy, cennette bulunan “Kitap’ın anası” veya “ana kitap” (Arapça *Um al kitab*; bkz. Zuhruf Sûresi 43:2-4; Vâkıa Sûresi 56:78), Muhammed’e melek Cebrail aracılığıyla okunmuştur. MS 569/570 ile 632 yılları arasında yaşayan Muhammed’e, MS 610 yılında, Mekke şehrine yakın olan Hira Dağı’nın bir mağarasında vahiy inip melek Cebrail ona Allah’tan gelen mesajı okumayı (Arapça *qara’a*; bu kelimededen ‘Quran’ veya ‘Kur’an’, yani *okunuş* kelimesi türedi) buyurduktan sonra, Mekke’de İslamı tebliğ etmeye başlamıştır. Kur’an’ın insan tarafından yazılmadığı veya 7. yy. ‘da derlenmediği, mevcut olan bir metnin indirildiği konusu, Kur’an’da en çok dile getirilen beyanlardandır (örneğin, Bakara 2:176, 185; Al-î İmran 3:3, 7; Nisâ 4:47, 136, 166; Mâide 5:102; En’am 6:92, 155; A’râf 7:2, 3; İbrâhim 14:1; İsrâ 17:105; Kehf 18:2; Enbiya 21:50; Furkan 25:6, 32; Ankebut 29:51; Sâd 38:29; Zümer 39:23; Şurâ 42:17; Duhân 44:3; Talak 65:10). “İslam inanışına göre Muhammed’in tarihte yer alan peygamberlik duyurusu, her gerçek vahiy gibi, gökte saklanan aslına bağlıdır. Bu da bütün dünyada duyurulacak her *tanrısal sözün* ölçөгüdür. Tarihi açıdan Kur’an’ın güvenilirliği ve asla değıştirilemez oluşu, göksel aslından gelmesine bağlıdır. Kur’an’ın Allah’ın ‘vahyi’ oluşu, Kur’an diliyle mekânı belirten bir mecaz ile açıklanıyor: ‘Şüphesiz Kur’an âlemlerin Rabbinden indirilmedir’ (Eş-Şuarâ 26:192). ‘Ana Kitap’ kavramı şunu ifade etmek için kullanıldı: “Muhammed’in peygamberlik sözleri, insani bir söz olarak değil, gerçekten Allah’ınki olarak sayılsın”⁴ (El-Ahkâf 46:10).

Kutsal Kitap’ta ve Hristiyan teolojide kitabın gökte oluştuğundan söz edilmez, buna inanılmaz. Kutsal Kitap, bin beş yüz yıllık bir zaman diliminde gelişerek derlenmiştir. Kutsal Kitap ne gökten düştü ne de herhangi bir şekilde önceden göklerde mevcut idi. İnsanlar tarafından kaleme alındı ve herhangi bir metin yazılıp oluşmadan veya onunla ilgili peygamberlik gerçekleşmeden önce (örneğin, Eski Antlaşma’da dönemdeki bir peygamberde) o yazı hiçbir yerde mevcut değildi.

Son 200 yılda etkin olan liberal teolojinin eleştirisel yaklaşımının ortaya çıkmasından önce bile Kutsal Kitap’ın bir esin ürünü olduğu şöyle anlaşılır: Allah kendisini tarih süreci içinde açıkladı. Bununla birlikte Kutsal Kitap’ın esinlenmiş olması, tanıklıkların, kayıtların veya düşüncelerin metne dökülmesinde, Allah’ın bunu yapan insanlara bir nevi bekçilik yaparak, insan tarafından yazılmış tarihi metinle beraber kendi sonsuz ve tanrısal mesajının da değıştirilmeden duyurulmuş olmasına dikkat ettiği anlamına geliyor. Hristiyan kiliseler, tarih boyunca esinlemeyi her zaman

⁴ Hans Zirker. *Der Koran*. Primus: Darmstadt, 1999¹; 2007², s. 44.

Allah'ın Kutsal Kitap'ın tek yazarı olduğu yönünde algılamamışlardır; Allah'ın kendisinin Kutsal Ruh aracılığıyla mucizevi ve tarif edilemeyecek bir şekilde metni kaleme alanların yanında olduğuna inanmışlardır.

Katolik Kilisesi İlmihali (*kateşizm*) çok tipik bir şekilde, 2. Vatikan Konseyi sırasında "Tanrısal vahiy hakkında dogmatik bildiri: *Dei Verbum* (DV)" üzerine yaptığı açıklamalarına dayanarak şunları yazıyor: "Esinlenmiş kitaplar gerçeği öğretiyorlar. İlham almış yazarlar veya hagiografların (kutsal yazılar) anlattıkları her şey, Kutsal Ruh tarafından söylenerek sayıldığına göre, Kutsal Kitap'ın bölümlerinin her birinin doğru, sadık ve yanılmaksızın, Tanrı'nın kurtuluşumuz için o kutsal yazılarda yazılmasını istediği gerçeği öğrettiği ikrar edilmeli (DV 11)". Ama ardından hemen şunu da ekliyor: "Tanrı, insan olan yazarlara esinledi. Kutsal Yazıların yazılması için Tanrı, kendi kabiliyet ve imkanlarıyla kendisine hizmet edecek ve O'nun ve sadece O'nun istediğini, kendileriyle ve aracılıklarıyla, birer gerçek yazar olarak, kayda geçirmelerinde etkin oldu (DV 11)" (§ 107 & 106).

Kitap mı, yoksa derleme mi?

Kur'an, kısa bir sürede oluşan, kendi içinde kapalı bir kitaptır. Tek bir insana vahiy olunmuş, dilsel, tarihsel, edebi, coğrafi ve etnik yönlerden bir bütün oluşturmaktadır.

Kutsal Kitap aslında bir kitaptan çok, yaklaşık 1500 yıllık bir dönemde dilsel, tarihsel, edebi, coğrafi ve etnik çeşitlilik taşıyan, farklı zamanlarda ve yörelerde derlenen 66 farklı yazının (kitabın) yan yana sıralanmasından oluşmaktadır.

İlk başta sözlü olarak aktarılan metinlerin toplanması uzun sürdüyse de, göklerde hazırlanmış olan *Kur'an* 22 yıl gibi oldukça kısa bir zamanda Muhammed'e gelmiştir. *Kur'an*, aynı dilde, aynı yazım türünde, aynı amaçla ve aynı dönem şartlarında birbirine bağlı vahiyler olarak algılanmaktadır. (*Kur'an*'ın genişliği yaklaşık olarak İncil'inkiyle aynıdır.)

Kutsal Kitap eski Grekçe dilinde *bibloi*'dir, yani "tomarlar", "kitaplar" veya "kitaplar koleksiyonu". Ancak Orta Çağ'da Latince dili hâkim olunca çoğul ifade *biblia* (kitap, Bibel, Bible, Kutsal Kitap) kelimesine dönüşerek tekil oldu. Matta 26:56 ve Romalılar 16:26'da "peygamberlerin yazılarından", Yuhanna 5:47'de "Musa'nın yazılarından", 2. Petrus 3:16'da Pavlus'un "mektupları" ve "öbür Kutsal Yazılar'dan" bahsedilir.

Kutsal Kitap'ın kendi içinde, farklı metin ve yazarların koleksiyonu olduğunu belirten yazılar yer almaktadır. Örneğin, Mezmurlar veya o dö-

nemin dünyasından derlenen deyimler ve özdeyişler (Süleyman’ın Özdeyişleri / Meselleri / Emsalleri).

Kutsal Kitap’ın **bazı metinlerinin**, önceden mevcut parça ve kaynaklardan oluşuyor olması, çağdaş Kutsal Kitap bilimcilerinin bir iddiasından çok, çoğu zaman kitapların kendi tanıklıklarından anlaşılır veya en azından tahmin edilir.

Eski Antlaşma veya diğer tanımıyla Tevrat ve Zebur, otuz dokuz kitaptan oluşan bir koleksiyondur. Hristiyan geleneğinde şu gruplara ayrılmışlardır: Musa’ya ait beş yasa kitabı (Tevrat); on iki tarih kitabı, beş şiir veya bilgelik yazısı olarak kabul edilen kitap, beşi uzun ve on ikisi kısa olmak üzere on yedi peygamberlik kitabı. Yahudiler aynı tomarları biraz farklı sıralayıp yirmi dört kitap haline getirmiştir. Protestanlar ve Yahudilerden farklı olarak Katolik Kilisesi bunlara ilaveten yedi kitabı daha Eski Antlaşma’ya dahil eder. Bu yazıların aslı, Eski ile Yeni Antlaşma arasındaki dönemde, İbranice değil Grekçe yazılmıştır. Bu kitaplar (Katolik ve Ortodoks kiliselerce *deuterokanonik*⁵ veya “sonraki yazılar” olarak nitelendirilirken) Protestanlar tarafından *Apokrif*⁶ olarak tanımlandı ama Kutsal Kitap’a ait olarak kabul edilmedi, çünkü Protestanlar (MS 135 yılında belirlenmiş) Yahudi kanonu temel aldılar.⁷

İsa Mesih’in yeryüzündeki görevi tamamlandıktan sonra, Eski Antlaşma’nın yanı sıra giderek elçilerin (resuller), görev ortaklarının ve başka, hatta bazen (İbraniler kitabı gibi) bilinmeyen yazarların yazıları da ortaya çıkmıştır. Sonunda Yeni Antlaşma yirmi yedi parçadan oluşan ve farklı gruplar halinde derlenen bir koleksiyon olarak tamamlanmıştır. İncil’in beş yazısı tarihsel olmakla beraber (dört Müjde anlatımı ve Elçilerin İşleri bölümleri), yirmi bir parçası elçilerin yazmış olduğu öğreti ve uyarı mektuplarından oluşur ve son kitap da peygamberlik yazıları arasında ve *apokaliptik* olarak nitelendirilebilir.

Yeni Antlaşma Kanonu’nun oluşumu adım adım ilerlemiştir. Bunun anlamı da, Pavlus’un mektuplarında olduğu gibi, elçilerin yaşadıkları dö-

⁵ *Deuterokanonik* kelimesi Grekçe kökenli olup ‘ikinci derecede kanonik’ anlamına gelir. *Kanon* (κάνων) kelimesi yine Grekçedir ve ‘ölçme çubuğu, cetvel’ anlamına gelir. Hristiyanlar Kutsal Kitap’ın *kanonundan* bahsettiklerinde, çeşitli ölçümler ve sınamalarla değerlendirilmiş ve Tanrı’nın sözü olduğu anlaşılmiş, yetkin ve geçerli Kutsal Kitap’ı kastederler. *Deuterokanonik* bir yazı buna göre diğer yazılarla aynı seviyede olmamaktadır, nitekim ikince derecede *kanonik* olmaktadır. (Çev. notu.)

⁶ *Apokrif* kelimesi Grekçede ἀπόκρυφος “saklı, gizli, bilinçsiz, zor fark edilir” anlamına gelmektedir ve Kutsal Kitap kanonuna ait olmayan ama Hristiyanlarca okunan bazı yazılardan bahsedilirken kullanılmıştır. (Çev. notu.)

⁷ Krş. Thomas Schirrmacher. Die Apokryphen. Nürnberg: VTR, 2006

nemde bile bazı metinler derlenmiş olmakla birlikte, hangilerininin sabit kalması gerektiği konusu zaman içinde açıklık kazanmıştır. Hristiyanlar baştan beri İncil'in oluşumunu başka türlü tarif etmemişlerdir.

Kutsal ve kusursuz dil mi, yoksa günlük dil mi?

Kur'an'ın tümü, kutsal ve en üstün eksiksizliğin ifadesi sayılan aynı Kur'an Arapçasıyla yazılmıştır. Onun için de günlük dualar ve iman ikrarı da ancak bu Arapça söylenebilir.

Kutsal Kitap'ta kullanılan üç dil olan İbranice, Aramice ve Grekçe, farklı gelişme seviyelerine sahip olmakla beraber her bir yazarın kendine has kullanımını da içerirler. O diller günlük dillerdi ve bu nedenle İsa Mesih'in Aramice olarak söylediği sözler Grekçe bir çeviride mevcut olabilmektedir. Bununla beraber, her insan kendi bildiği ve rahat hissettiği dilde dua edebilir.

Muhammad Rassoul **Kur'an** hakkında şunları yazmıştır: “Kur'an, dili, üslubu ve içeriğiyle insanüstü olduğu kanıtlanabilir yapıdadır.”⁸ (örneğin Cin Suresi 72:1). İ. A. Abu-Harb buna şu sözleri ekliyor: “Kur'an, bin dört yüz yıl önce vahiy olduğundan bugüne kadar hiç kimse onun bölümlerinin güzelliğine, dilinin doluluğuna, yüceliğine, yasa buyuruşunun hikmetine, hakiki bilgisine, gerçek peygamberliğine ve mükemmelliğine benzer tek bir bölüm bile yazamamıştır.”⁹ Kur'an'ın ayet olarak nitelendirildiği bir tümce veya paragraf Arapçada “Allah işareti” anlamına gelir. Kur'an'ın her bir ayeti kendine has birer mucizedir.

“Müslüman ilahiyatçılarının İslamın ilk dönemlerinde temsil ettikleri bir görüş de, Kur'an'ın edebi kriterlere göre mükemmel ve üstün olduğu yönündeydi. En güzel Arapçayla ve aşilamaz bir ahenk ve mükemmellekle yazıldığını söylüyorlardı. Kur'an'ın aşilamaz, benzetilemez ve apayrı oluşunu tarif etmek için kullanılan terim Arapça *i'yâz*) dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından beri kullanılmaktadır.”¹⁰ “Deniyor ki: Bu kutsal kitabın dili öylesine ayrı ki, hiçbir yazım türü, ne kafiyeli, ne kafiyesiz ne de düz nesir, onunla kıyaslanabilir. Kur'an, kendisine has ve hiç var olmayan ayrıcalıklarıyla bütün edebiyat geleneklerini geçip aşmaktadır.”¹¹

⁸ Muhammad Ibn Rassoul. Die ungefähre Bedeutung des Al-Qurán Al-Karim in deutscher Sprache. Köln: Islamische Bibliothek, 2000²³. „Einführung“. s. 564.

⁹ I.A. Abu-Harb www.islam-guide.com/de/frm-ch1-2.htm. İnternet adresinden erişilebilir.

¹⁰ Christine Schirmacher, *İslam*, Holzgerlingen, Haenssler 2003, cilt 1. s. 110.

¹¹ Hermann Stieglecker, *Die Glaubenslehre des Islam*, Paderborn: Schöningh 1983; s. 383, Fkr. 680.

Arapça Allah'ın dili değilse de ve kutsal sayılan dil aslında sadece Kur'an'da yer alan Arapça olduysa da, İslam dini için Arapça Allah'ın sözünü açıklamakta en mükemmel gereçtir. Kur'an'ın bu dilde yazılmış olması, bütün İslam âleminde Arapçanın özel bir anahtar konumda olmasını sağlamıştır (Yusuf Suresi 12:2; Şura Suresi 42:7).

Ancak **Kutsal Kitap**'ın yazıldığı dillerden hiçbiri, hiçbir yerde tek ölçek olarak tanımlanmıyor. Tarih boyunca mevcut olan kiliseler de, Kutsal Kitap'ın sadece mevcut olan dillerde yazılmış olduğuna ve dolayısıyla o dillerde yapılan bir çalışmanın metni daha iyi anlamaya yardım sağladığına inanıyorlardı. Gerçi Kutsal Kitap'ta da uluslararası edebi metin karşılaştırmaları açısından ileri düzey kabul edilen şiirsel yazın da bulunuyor; Mezmurlar gibi veya hikayesel ve iyi planlanmış Eyüp veya Ester metinleri gibi. Aynı zamanda hiç kimsenin edebi yönden etkileyici, ahenkli veya çekici bulmadığı soy kütükleri ve idare evrakları da vardır.

Kutsal Kitap metinlerini kaleme alanların üslupları arasında her zaman ayırım yapılmıştır. Bu metinler bazen Mezmurlar veya Pavlus'un mektupları gibi çok usta bir dil kullanan yazarların kaleminden çıktı, bazen de Amos (çobandı) veya Yuhanna gibi (balıkçıydı) basit, yalın bir ifade yeteneğine sahip olan yazarlara aitti.

İsa Mesih aslında Aramice konuşmuştur ama O'nun sözlerinin okuyucu ve dinleyiciler yararına o dönemin yaygın kullanılan dili olan Grekçeyle kaydedilmiş olması, kiliselerce hep bilinirdi ama hiçbir zaman bir sorun teşkil etmezdi. Ayrıca İncil'deki herhangi bir gramer hatası, örneğin Pavlus'un bazı upuzun satırlarında olabildiği gibi (örneğin Efesliler 1:4-14), hiçbir zaman problem olarak görülüyordu, çünkü buna rağmen herkes yazarın, yani bu durumda Kutsal Ruh tarafından yönlendirilen Pavlus'un, ne demek istediğini anlamıştır.

Kutsal dil anlaşılmasın da etkili olur mu, yoksa anlaşılması için açıklama gerekli midir?

Kur'an'ın okunması, anlaşılmasa bile, Allah'a ibadettir. Asıl Arapça metnin okunması, metnin anlaşılmasından daha önemlidir.

Kutsal Kitap için asıl önemli sayılan, metnin anlaşılmasıdır. Onun için Kutsal Kitap tarih boyunca hep açıklanarak duyuruldu, mesajın ne olduğunun anlaşılması için daima yeni çeviriler yapıldı.

Kur'an'ın Arapçasının eşsizliği hakkında söylenenler sadece altıncı yüzyılın klasik Arapçası için geçerlidir. Bununla birlikte, çok sayıda farklı çağdaş Arapça lehçesi konuşan insanlar çoğunlukla klasik Arapçayı anlaya-

mazlar; tıpkı modern bir Yunanlı'nın İncil'in Grekçesini de anlayamadığı gibi. Dolayısıyla milyonlarca Müslüman günlük dualarını bu dilde yaparken aslında ne söylediklerini anlayamazlar; ancak çoğu zaman dualarının içeriği konusunda eğitilip aydınlatılmışlardır. Çok sayıda Müslüman Arapça dilini anlamadan Kur'an'ın tümünü ezbere öğrenip okuyabilirler (bkz. Müzemmil 73:4, 20; Kıyamet 75:17-18).¹² Kur'an'ı tecvit ile okumak İslamiyette en önemli görevlerden biridir (Kıyamet 75:17) ve bu mesleği öğrenmek üzere ayrı okullar mevcuttur.

İslamı yerine getirmek için Arapçanın bazı temel unsurlarını öğrenmek gerekir ki nitekim Allah'a sunulacak ibadet ancak Kur'an Arapçasında geçerlilik kazanır. Bu durum özellikle Arapçayı doğru telaffuz edebilmek anlamına gelir, anlamaya yönelik değil; her ne kadar anlayarak telaffuz etmek daha iyi olsa da.

Bugün İslam âleminin çoğunluğu Arap kökenli değildir. Aralarında bir azınlık oluşturan Arapların büyük etkisi sadece Kur'an'ın Arapça (ve ayrıca Mekke'nin Arap dünyasında) olması sayesinde. Etkileyici ilahiyatçıların çoğu Arap kökenlidirler. Kahire'deki 'al Ahzar Üniversitesi gibi en önemli eğitim merkezleri de Arap dünyasında bulunuyor. Ayrıca Arapça, bütün Kur'an yorumları ile ilahiyat ve hukuk odaklı çalışmalarda en tercih edilen dildir. Hadisler de yıllar boyunca sadece Arapça olarak bulunuyordu.

Kutsal Kitap açısından kutsal tek dil kavramı yoktur. Yuhanna'nın kaleme aldığı Vahiy bölümünde, daha önce Daniel metninde de olduğu gibi, gelecekte bütün "halklardan" insanların gelip tek bir dilde değil, bütün dil ve lehçelerde Allah'ın tahtı önünde eğilip Tanrı'yı yüceltecekleri müjdelendir (Vahiy 5:9-10; 7:9; 10:11; 11:9; 13:7; 14:6; 17:15; Daniel 7:14). "Kutsal Kitap baştan başlayarak ulusların dünyasından, bütün insanlardan ve - Vahiy bölümünde bildirildiği gibi- zamanın sonunda Allah'ın tahtı önünde tapınacak bütün insanlığın dillerinden bahsediyor. Onlar, bütün uluslardan bütün kabilelerden geleceklerdir. Kutsal Kitap ilk baştan sonuna kadar ulusların dünyasını öngörmektedir."¹³

İbranice Eski Antlaşma'da Aramice metinler de bulunur. Eski Antlaşma bile bazı kelimelerin anlamının yüzyılların akışında anlam değişikliğine uğramış olduğuna ışık tutar (örneğin 1. Samuel 9:9'deki 'bilici' ile 'peygamber' kavramlarının anlam değişikliği). Ama birileri Yahudilerin İbranicesini kutsal bir dil olarak kabul etmek isteseydi bile, Pentikost Gü-

¹² Stieglecker, Glaubenslehre, a.g.y. , s. 616 (Fkr. 1122). Orada örnekler bulunur.

¹³ Christine Schirrmacher. „Die Muslime und ihre Heilige Schrift – dargestellt an der Frage nach Frieden und Gewaltbereitschaft“. Vortrag in Leverkusen 2003. www.ekir.de/lutherkonvent/Ziele/schirm2.htm, s. 11.

nü’ndeki mucize sayesinde (Elçilerin İşleri 2), Yeni Antlaşma dönemi kilisesi için Allah’ın Kutsal Ruh aracılığıyla tanrısal haberi her bir insana kendi anadilinde açıklamak istediği net bir şekilde anlaşılmıştır.

Pazar günleri kiliselerde paylaşılan vaaz ve Hristiyanlık âleminde “Allah’ın sözünün” duyurulduğu her bir yöntem, dinleyenlerin gerçekten anlayabilmeleri için okunan Kutsal Kitap metninin açıklamalarını temel alıyor. Eski Antlaşma zamanında bile Kutsal Yazılar hem herkesin anlayacağı şekilde okunmuş hem de ardından küçük gruplara açıklanarak yorumlanmıştır (örneğin 2. Krallar 23:2-4; Nehemya 8:4-8). Bütün kiliselerde vaizin “Allah’ın sözünü” duyurma mecburiyeti olduğu öğretilmektedir. Ancak Kutsal Kitap’ın ciddiye alındığının göstergesi, mümkün olduğunca uzun ve orijinal Kutsal Kitap parçalarının okunması değildir. Kutsal Kitap mesajının mümkün olduğunca anlaşılır ve uygulanır şekilde dinleyenlerin yaşamına hitap etmesi sağlanmalıdır.

İsa Mesih ve Elçi Pavlus da Allah’ın sözünü sabit metinler okuyarak değil, onun içeriğini hep yeni açıklamalarda bulunarak duyuruyorlardı. Pavlus’un Atina’da Yunan dünyasının önde gelen filozoflarının önünde verdiği vaaz (Elçilerin İşleri 17:16-34), Eski ve Yeni Antlaşma içeriklerinin bambaşka bir dil ve düşünme tarzında nasıl duyurulabileceği konusunda mükemmel bir örnektir. Gerçi “Allah’ın Sözü” kavramıyla Kutsal Kitap’ta İsa Mesih’ten söz edilmiş veya Kutsal Yazılar (veya o dönemde mevcut olan bir Kutsal Yazı metni) kastedilmiş olabilir (örneğin, Markos 7:10-13’te ‘Eski Antlaşma’ söz konusuydu; ayrıca bkz. Yuhanna 10:35; Süleyman’ın Özdeyişleri 30:5-6). Ama “Allah’ın Sözü” deyiminin en çok müjdenin duyurulması (örneğin İncil’de Elçilerin İşleri 18:11; 1. Timoteos 2:13; 2. Timoteos 2:9; 1. Petrus 4:11) ve müjdenin içeriği veya bizzat Müjde için kullanılmış olması bir tesadüf değildir (bkz. Elçilerin İşleri 13:7; Romalılar 9:6; Efesliler 6:17; 1. Selanikliler 2:13; 1. Yuhanna 2:14; İbraniler 13:7).

Tercümeler Allah’ın “Sözü” olabilir mi?

Kur’an aslında tercüme edilemez. Yeni dönemlerde izin verilen çeviriler, içeriğin anlamını sadece kısmen yorumlarlar ama Allah’ın sözünü teşkil edemezler.

Kutsal Kitap’ın kendisi çevrilmeyi ve mesajının açıklanmasını talep eder. Örneğin, İsa Mesih’in Aramice konuşmaları Grekçeye çevrilir. Kutsal Kitap çevirileri hemen hemen Kutsal Kitap kadar eskidir. Kutsal Kitap çevirileri tıpkı orijinal gibi “Allah’ın Sözü” sayılırlar.

İslam alimlerine göre **Kur'an** aslında çevrilemez. Yapılan bir çeviri sadece yaklaşık olarak yapılabilir.¹⁴ Yüzyıllar boyunca Kur'an'ı çevirme izni verilmemi. Ancak 20. yüzyılda gerçekleşen İslami tebliğ gayretleri ve siyasi yenilenme, Kur'an'ın Müslümanlar tarafından çok sayıda dile çevrilmesini ve dağıtılmasını sağladı. Ama yapılan her bir çeviri sadece asıl anlamına bir yaklaşma ve yorum olarak algılandı. Bundan dolayı bu çeviriler aslında Allah'ın sözü olarak da sayılmazlar ve "yorum", "meal" veya "Kur'an'ın anlamı" ve buna benzer başlıklarla tanımlanırlar. Abdoldjavad Falaturi bu konuyla ilgili şunları yazmıştır: "Müslümanlar için Kur'an aslında çevrilemez. Bir meal, okuyucunun sadece daha iyi anlamasına yardım eden bir köprü vazifesini yapabilir."¹⁵ İ. A. Abu-Harb da şunları yazdı: "Kur'an Muhammed'e sadece Arapça olarak açıklandı. Örneğin Almanca ya da başka bir dilde yapılan herhangi bir çeviri, ne Kur'an ne de onun bir versiyonu olabilir. Böyle bir uğraş sadece Kur'an'ın anlamını çevirmeyi denemek olabilir. Kur'an sadece vahiy olunmuş Arapça olarak vardır."¹⁶

Okuyucu ve dinleyici için yapılan iyi **Kutsal Kitap** çevirileri, baştan beri Yahudi ve Hristiyan inancının sabit bir parçasıydı. Eski Antlaşma'nın ilk tercümeleri 2000 yılı aşkın bir süredir, İncil çevirileri de Hristiyanlığın ilk dönemlerinden beri mevcuttur. Eski Antlaşma'nın Grekçe çevirisi olan *Septuaginta*, tıpkı Aramice (*Targumim*) ve Süryanice (*Peşita*) gibi, Hristiyanlıktan önce bile önemliydi. İncil'in çeşitli dillerle hazırlanan ilk nüshaları ikinci yüzyıldan kalmadır.

Kutsal Kitap'ın her dile çevrilebilmesi ve tebliğin özünün kutsal metinlerin orijinal dilde okunması anlamında olmaması Hristiyanlar için gayet açıktır. Pavlus, ibadette ziyaretçilerin anlayamadıkları bir dilde konuşmanın, ziyaretçilerin Hristiyanların akıllarını kaçırdıklarını düşünmelerine yol açacağına ama mesajı anlayabilseler belki de Allah'a tapınmaya başlayacaklarına dikkat çekmişti (1. Korintliler 14:23-25).

1. Korintliler 9:19-23'te Pavlus, başka insanlara dil ve diğer yollar aracılığıyla yaklaşmanın gereğini açıklıyor. Dolayısıyla Hristiyanlar, İsa Mesih'teki kurtuluş mesajını sadece anlatmaktan değil, anlaşılır olmaktan da sorumlu tutulurlar.

¹⁴ Örneğin M. Ibn Rassoul, *Bedeutung*, a.g.y., s. 567-568; ayrıca bkz. A.L. Tibawi, *Is the Qur'an translatable? Early Muslim opinion*: Colin Turner, *Kuran, Critical Concepts in Islamic Studies*, London: Routledge Curzon 2004, s. 1-13, alıntı şu kitaptan alındı: Colin Turner. *The Koran: Critical Concepts in Islamic Studies. Translation and Exegesis 4*. London: RoutledgeCurzon, 2004.

¹⁵ Abdulcevat Falaturi WDR'de (Hg.), *Kuran: Ein fremdes Heiligtum entdecken*, Köln: WDR 1994, s. 11.

¹⁶ I. A. Abu-Harb, www.islam-guide.com/de/frm-ch3-7.htm.

Kutsal Kitap, Mesih inancının kurucusunun yaşam öyküsünü şaşırtıcı bir şekilde dört defa tekrarlayarak, Müjde'nin her bir hedef grubuna yeni ve farklı vurgular yapılarak anlatılması gerektiğine de dikkat çeker.

Harfi harfine mi, asıl anlam mı? Harf mi, Ruh mu?

Kutsal Kitap, harfin üzerinde fazlaca durmanın asıl anlamı yitirmeye sebep olabileceğine dair ikazda bulunur.

Kur'an'ın yorumu bu konuda bir fark gözetmez.

Kur'an kusursuz dilde yazıldığı için asıl anlamıyla anlaşılması gerek. Elbette Kur'an yorumunun (*tefsir*) geniş kapsamlı bir tarihi var. Ama metne fazlasıyla, mesaja ise yetersiz odaklanarak, asıl mesajın ve söylenenin özünün kaybedilebileceği düşüncesi Kur'an'ın İslami görüşüne yabancıdır.

Kutsal Kitap'ta İblis, Allah'ın Sözü'nün baş eleştirmeni olarak tanıtılıyor. Ama bu onu Kutsal Kitap'tan alıntı yapmaktan ve yazılı olanları kötüye kullanmaktan alıkoymaz. Allah'ın sözlerini harfi harfine dile getirmeye ama bunları asıl anlamından çıkartmaya bayılır, tıpkı İsa Mesih'in çöldeki denenmesinde yaptığı gibi (bkz. Matta 4:6-7; Luka 4:11-13). Titizlikle harfin üzerinde durarak yapılan bir yorum, Allah'ın söylediği mesajın doğru anlaşılma olduğu anlamına gelmez. İsa Şeytan'ın harfi harfine yaptığı yoruma, mecaz ve ruhsal bir anlam taşıdığını düşündüğü Allah'ın Sözü'yle karşı koydu (Matta 4:7; Luka 4:13). Hristiyanların "harfe" değil, "Ruh"a hizmet ettiklerini bildiren sözler de (Romalılar 7:6; 2. Korintliler 3:6-11) Mesih imanlılarını aşırı harfçiliğe karşı uyarıyor. Elbette adı geçen bu ayetler bununla birlikte diri ruhu, güncel yaşamı ve asıl mesajı göz ardı eden, salt dışsal kusursuzluğa önem veren bir dindarlığı da eleştiriyor.

Tek tip kutsal bir üslup mu, çok sayıda farklı yazı stilleri mi?

İslami anlayışa göre Kur'an, kutsal ve tek olan Kur'an Arapçası üslubuyla yazılmıştır.

Kutsal Kitap insanların tüm edebi ifade yollarını farklı diller ve dillerin farklı dönemlerindeki gelişmeleriyle birlikte içeriyor. Allah'ın kendini açıkladığı tek bir üslup veya dil yoktur; daha ziyade Allah, mesajını açıklamak için, aslında insanların her bir ifade yöntemini kullanabilir.

Kur'an'ın tek ve taklit edilemez üslupla yazıldığı, önceki paragrafta açıklık kazanmıştır.

Kutsal Kitap üslubuyla dışsal olarak dahi bunun tam zıttını yansıtır. Kutsal Kitap'ın bütünü oluşturan kitapçıklarının edebi çeşitliliği şaşırtıcıdır. Yasa ile ilgili metinler aşk ezgileri ile birlikte bulunur. Tarihi anlatımlar ağıtların, özdeyişler aile anlatımlarının, krallık dosyaları ilahi derlemelerin, özel mektuplar resmi olanların, enli boylu sohbetler ortak çalışanlara yönelik buyrukların, apokaliptik (gelecekle ilgili) ikazlar ayrıntılarla anlatılmış görüşlerin ve görgü tanıklarının kaleme aldıkları anlatımlar alaycı ve şakacı ifadeler ile bilmece ve efsaneler ile bir arada bulunur.¹⁷

Allah'ın, tarihin akışında insanlar aracılığıyla sağladığı iletişimi İncil şu sözlerle dile getirir: “Tanrı eski zamanlarda peygamberler aracılığıyla birçok kez çeşitli yollarla atalarımıza seslendi. Bu son çağda da her şeye mirasçı kıldığı ve aracılığıyla evreni yarattığı kendi Oğlu'yla bize seslenmiştir” (İbraniler 1:1-2). Yeni Antlaşma'da “Oğul”un açıklanmasından sonra bile bu çeşitlilik devam etti. İsa Mesih'in yaşam öyküsünün İncil'de dört defa ve farklı üsluplarla anlatılmış olduğuna bir daha dikkat çekelim.

Metinleri kaleme alanlar, pasif alıcılar mı, aktif yazarlar mı?

Kur'an, Muhammed'in bireysel olarak aktif katılımıyla değil, kendisine verilen vahiylerle oluştu.

Kutsal Kitap, birbirinden çok farklı kişiliğe sahip yazarların aktif katılımıyla oluştu. Doğrudan duyurulan bir söz veya bir görüş olduğunda bile alıcı (yani peygamberler, elçiler, Kutsal Yazı metnini kaleme geçirenler), sorular sorarak veya istek belirterek aktif olarak metinde yer aldı.

Kur'an ve İslam ilahiyatı, Kur'an'ın Muhammed'den gelmediğini ve kendisinin vahiy aldığı zaman pasif bir alıcı durumunda olup açıklananlara karşı koyamadığını ve onları yönlendiremediğini önemle vurgular. “Muhammed, Kur'an bölümlerini, öz istekleri ve kaygıları söz konusu olduğu yerlerde bile kendi bilinçli ve irade sahibi kişiliğini alıp götürün kendin-

¹⁷ Krş. Thomas Schirrmacher. Die Vielfalt biblischer Sprache: Über 100 alt- und neutestamentliche Stilarten, Ausdrucksweisen, Redeweisen und Gliederungsformen. Bonn: VKW, 2001²

den geçmiş (vecd) haldeyken aldı.”¹⁸ “Kur'an aracılığıyla değil, güvenilir hadislerde aktarılan onun kendinden geçmiş hallerinden bunları öğrenebiliriz, ancak örtüye bürünmüş olması (Müzemmil 73:1; Müdessir 74:1) belki de bu duruma küçük bir ima olabilir.”¹⁹ “Birçok hadiste peygamberlik nöbeti üzerine geldiğinde kendisinin yere düştüğü, renk değiştirdiği ve sonunda adeta yüksek ateşi çıkmış gibi yüzünün kıpkırmızı olduğu, en soğuk kış günlerinde bile kocaman ter tanelerinin alnını örttüğü ve deveyi andıran bir sesle hırlayıp nefes aldığı anlatılıyor. Örtülere sarılır, başının altına deriden yastık konurdu. Kendisi bu durumdayken, bir insanın başka bir insanla konuştuğu gibi bir ses ve bununla birlikte kendisine çok acı veren bir bakır sesi de duyduğunu anlatıyordu. Her şeyden çok, özellikle burada anlatılan bu korku verici durumlar, taraftarlarının inançlarının sarsılmaz olmasına sebep oldu; nitekim bunlar gelen esinin olağanüstü kaynağına kanıt sayıldı.”²⁰ Vahiylere eşlik eden bu durum etkileyiciydi. Muhammed vahiyin yaklaştığını hissettiğinde üzerine bir üşüme ve titreme gelirdi. Bir örtü veya esvap isteyerek (“Ey elbiselerine bürünüp yatan” Müzemmil 1; “Ey örtüye bürünen” Müdessir 1), onun altına girip inlemeye, hırlamaya ve bağırmaya başladığı duyulurdu. Vahiylere sonra ter içinde kalırdı ve kendisine acı veren, şiddetli baş ağrılarına karşı sarıgılar kullanırdı... Bir deve üzerinde yaptığı veda haccı duyurma töreninde, üzerine şiddetle inen son ayet hayvana diz çöktürdü.”²¹

Kur'an ve hadislerden toplanan bu tür alıntılar, Müslümanlar tarafından eleştirel bir bakışla değerlendirilmemekle beraber, daha çok Muhammed'in bu vahiyleri kendisinin yaratmadığının, almış olduğunun bir kanıtı olarak görülür. Muhammed'in belki de okuma yazma bilmemesi de (Cuma 62:2), çoğu zaman, kendisinin Kur'an metinlerini kendi başına yazmadığı veya Kutsal Kitap'ı okuyarak ondan bazı kısımları esin kaynağı olarak kullanmadığının kanıtı olarak öne sürülür.

Kutsal Kitap Rab Tanrı'nın Ruhü tarafından esinlenmiş olarak tarif ediliyor (2. Timoteos 3:16) veya “Allah'ın Sözü” diye tanımlanıyor (Markos 7:13). Yazarının doğrudan Allah değil, Allah tarafından seçilmiş insanlar olduğunu görüyoruz. Allah, açıklamak istediklerini insan yazarı mucizevi bir şekilde aracı olarak kullanarak insanlara sunuyor. 2. Petrus 1:21'de, “peygamberlik sözüne” ilişkin ilkin “hiçbir peygamberlik sözü

¹⁸ Emile Dermenghem, Mohammed, in *Selbstzeugnissen und Bilddokumenten dargestellt* (rororo-bildmonographie) Reinbek 1960¹, 1980². s. 34.

¹⁹ *Enzyklopädie des Islam*. Band II. Brill: 1927. s. 1140.

²⁰ Frants Buhl, *Das Leben Mohammeds*. Verlag von Quelle und Meyer: Leipzig, 1939. s. 138-139.

²¹ Dermenghem, *Mohammed*. a.g.y., s. 20-21.

insan isteğinden kaynaklanmadı” diye yazılmıştır ama hemen ardından da “Kutsal Ruh tarafından yönetilen insanlar Tanrı'nın sözlerini ilettiler” diyerek bunun anlamı açıklanır, böylelikle yine de insana bu konuda düşen görevi ortaya konmuş olur.

Kilise toplulukları ilk dönemlerinde Kutsal Ruh'un Kutsal Kitap'ın tümünü bir bütün olarak bir araya getirdiğine inandılar. Yalnız bunu, her bir üslup veya başka unsurun diğerleriyle kusursuz bir uyum ve bütün oluştursun diye yapılmasının sonucunda elde edilen bir külliyat olarak değil, Kutsal Kitap'ta yer alıp Tanrı'nın hizmetinde olan seslerin büyük farklılıklarıyla ve birbirlerini tamamlayarak insanın yaşama geçirmesi için ihtiyaç duyduğu Allah'ın sözüne inandılar.

Hristiyan inancına göre Allah, çok sayıdaki dini inanç ve hatta bazı Hristiyan tarikatlarda olduğu gibi, sözünü zorla veya insanın kişiliğini bertaraf ederek mekanik bir esin yöntemiyle yazdırmıyor. Mesih inancı anlayışına göre, Allah'ın Ruhu, insanda insan aracılığıyla etkin olduğu zaman, insanın inanç hayatında ve özellikle sözün vahiy edilmesinde gerçek birer kişilik olarak kendini göstermesini sağlar. Vecd haline benzer bir durumda olup inanılmaz görümler gören peygamberlerin bile, hem Eski hem Yeni Antlaşma'da görümleri açıklayan meleklerle akli ve bilinci yerinde bir halde konuştukları görülebilir (örneğin Yuhanna -Vahiy'de-, Daniel ve Hezekiel). 1. Korintliler 14:32'de Pavlus, peygamberlerin kendilerine verilen vahiylerin kendi kontrollerinde olmasını çok doğal görerek şunları yazdı: “Peygamberlerin ruhları peygamberlerin denetimi altındadır” (1. Korintliler 14:30-32). Zorla sahte ilahlara yönelilmeyi ise Pavlus eski putperest yaşamının bir ifadesi olarak nitelendirir (1. Korintliler 12:2).

Öz kişiliğin kaybolması Kutsal Kitap'ta Şeytan'ın etkin olmasının bir işareti olarak açıklanır. Allah ise insanlara her şeyi gönül rızasıyla armağan ederken gerçek kişiliğin sağduyulu (1.Timoteos 3:2), özdenetimli (Galatyalılar 5:23), ayık ve sakin bir şekilde Allah'ın yolu için karar verebiliyor olmasını arzular (bkz. 1. Petrus 5:2). Cine tutsak Gerasalı (Matta 8:28-34; Markos 5:1-20; Luka 8:26-39), bunun bir uç örneğidir; Kötü Olan, onun bir hayvan gibi yaşamasına neden olmuştur ve kişiliğine dair herhangi bir ipucu görülmemektedir. İsa Mesih'in özgürleştiren sözü, adamın kişiliğinin yeniden ortaya çıkmasını sağlar, öyle ki etrafındaki insanlar adamın İsa ile akli başında konuştuğunu fark edince korkarlar (Markos 5:15; Luka 8:35).

Tanrısal üslup mu, yoksa çok sayıdaki yazarların üslupları mı?

Kur'an sadece Allah'ı yazar olarak tanımakla tek bir üslup tanır. Muhammed'in üslubu hadislerdeki sözlerinde görülür ama Kur'an'da görülmez.

Kutsal Kitap'ta kendi üslup, görüş ve Allah ile yaşadıkları kişisel öykülerini metne taşıyan farklı karakterler, yazar olarak ortaya çıkar. Kutsal Kitap tümünden ve tam olarak insan sözüdür ve Tanrı'nın insanın sözcüklerini kullanması yoluyla, gizemli ve karşılıklı bir etkileşim sayesinde Kutsal Ruh'un etkin olmasıyla tümünden ve tam olarak da Tanrı sözüdür.

Kur'an ve İslam ilahiyatı, Kur'an'ın (Muhammed'i, Allah'ın elçisi olarak her ne kadar çok anlatıyor ve ona yetki veriyorsa da) Muhammed'den gelmediğine ve kendi kişiliğini ve görüşlerini yansıtmadığına, fakat tanrısal bir üslupla yazılmış olduğuna büyük önem verir.

Kutsal Kitap anlayışında ise kitap pasif birileri tarafından ele alınmadı veya mekanik bir dikte yöntemiyle yazılmadı; tersine, yazılarında tartışılmaz şekilde ortaya çıkan gerçek kişiliklerce kaleme alındı. Esinlemenin ve çoğunlukla Tanrı Ruhu'nun insanda etkin olmasının söz konusu olması insanın kişiliğini bertaraf etmez, daha ziyade doluluğunu gösterir.

İnsanın Kutsal Kitap'taki fonksiyonu, Kutsal Kitap'ın esinlenmiş olmasına karşıt bir kanıt değildir. Hiçbir insanın ortak fonksiyonu olmadığından veya insan zaten buna yetersiz olduğundan dolayı, 'Kutsal Kitap Tanrı'nın sözüdür' diye özellikle vurgulama gereği, hem Kutsal Kitap'ta hem de Hristiyan tarihinde görülmemiştir.

Hristiyanlıkta Kutsal Kitap'ın tanrısal esin öğretisi, hiçbir zaman, Allah'ın kendi üslubunu çeşitli yazarlara dikte ettirmesi olarak algılanmadı. Bütün çağlara yönelik, kaydedilmesi gerekenlerin, Allah'ın Ruhu'nun denetimi altında, metni kaleme alanların kişilikleri, yaşam öyküleri, tahsilleri ve üsluplarıyla bir bütün halinde yansıtılmış olduğu kabul görür. Kutsal Kitap'ta yüksek tahsilli ve birçok dili bilen Pavlus'un yanı sıra, kendisiyle kıyaslanamayacak derecede sade bir balıkçı olan Petrus'un yazıları da mevcuttur. Tarihi olgulara önem veren Yunan kökenli Luka (Luka 1:1-4), kendisinin aksine mistik olup Aramicenin etkisinde kalmış bir Grekçeyle yazan Yahudi asıllı Yuhanna'dan oldukça değişik bir müjde anlatımında bulunur. Uyarılarına kulak asılmamış olduğundan bir nevi başarısız sayılabilen Yeremya'nın yazdığı Ağıtlar, görevini başarılı bir şekilde sürdüren Daniel tarafından yazılamazdı. Dört farklı Müjde anlatımının farklılığından daha önce söz etmiştik.

Zamandan soyutlanmış bir metin mi, yoksa tarih merkezli bir metin mi?

Kur'an tarihi bir çerçevede açıklanmış olsa da, temelinde sonsuzdur. Amacı tarihi anlatmak değil, sonsuz yaratıcıya teslim olmaya çağırmaktır. Tarihi olaylar Kur'an'da ikinci derecede bir role sahiptirler, öyle ki kontrol edilip şüphe duyulabilecek tarihi ifadeleri pek yoktur.

Kutsal Kitap birçok anlamda tarih kitabıdır. İlk olarak, Kutsal Kitap'ın birçok bölümünde tarihsel olaylar aktarılır, nitekim Tanrı tarihte etkindir. İkinci olarak, metni kaleme alanlar veya anlatıların baş aktörleri olup bitenlerin merkezinde olmakla beraber, kutsal yazıların oluşumuna örgülüdürler. Üçüncüsü, Kutsal Kitap tarihi yönden gelişen bir vahiydir. Bunun için çoğu zaman bir metnin hangi döneme ait olduğunu bilmek önemlidir. Nitekim belirli zamana ait bir parça daha sonra açıklanan bir başkası tarafından daha önemli duruma getirilebilir veya geçersiz kılınabilir. Örneğin, Eski Antlaşma'da yer alan birçok buyruğun, İsa Mesih bunları tamamlamış olmasından dolayı geçerliliğinin kalmaması gibi.

Kur'an'ın bir anlamda zaman üstü sayılması, "aslı"nın veya "kitabın ana-sının" sonsuzluktan beri göklerde mevcut olmasından ileri geliyor. "Muhammed'in okumak için aldığı metinlerin içerikleri, tarihi olayların anlatımı olarak kaleme alınmadı. Onlar bu anlamda zamansız ve tarihsizdirler. Gerçi Muhammed'in yaşamının durumlarına ilişkin yorumlar ve talimatlar bulunuyor ama bunlar Muhammed'den önce belirlenmişti. Allah da kitabı tam Muhammed'in yaşamına uyacak şekilde tasarlamıştı."²²

Bu da Kur'an'ın temelinde tarihe odaklanmamasının, hatta geçmişte yer alan olayları anlatırken bile nadiren somut tarihi verilere yer vermesinin nedenidir. "Gerçi Muhammed'den önceki tarih ima edilir ama bu tarih genelde net değildir. Kur'an ne kronoloji ne de Muhammed'den önceki tarihe ilişkin net bir tarih içermektedir. Kur'an'da birçok olay sadece ima edilir, örneğin Muhammed'den evvel Âdem veya İbrahim gibi peygamberlerin ortaya çıkmış olması gibi. Ama onların hangi yıllarda ve ne kadar süre boyunca yaşayıp vaaz ettikleri Kur'an'da yazmıyor."²³ (örneğin, Nuh veya Musa için bakınız Nuh Suresi 1, 21, 26; Naziat 15).

Bununla birlikte, ne Kur'an'ın 114 suresi ne de ayetlerin düzeni tarihi bir gelişim sürecindedir. Sureler aslında uzunluklarına göre sıralanmıştır; buna ancak Fatıha suresi ilk olmakla bir istisna yapar. İkinci olan El Baka-

²² Ulrich Neuhausen, *Das heilige Buch des Islam*, Bibel und Gemeinde 102 (2002) 1, s. 60-61.

²³ Schirmacher, *Die Muslime und ihre Heilige Schrift*, a.g.y., s. 9.

ra 286 ayetten oluşur, sonuncu Nas suresinde ise beş ayet vardır. Tekil sureler bitmiş birer anlatım değillerdir. Onlar daha çok Muhammed'in o aralarda söylediği veya derlediği ve çoğu zaman farklı konulardan ve ayetlerden oluşurlar. Yalnız çok az anlatım veya konu, Yusuf'un öyküsü gibi, tamamlanmış haliyle anlatılmaktadır (bkz. Yusuf suresi). İslami ve gayri İslami Kur'an bilimciler, özellikle uzun surelerin çoğunlukla aralıksız vahiy olunmadığı, büyük olasılıkla birçok ayetlerden daha sonra oluşturulduğu konusunda hemfikirdirler.

Kur'an'da, Adem, İbrahim, Musa, Eyüp, Davut, Yahya ve elbette İsa Mesih gibi Eski ile Yeni Antlaşma'dan tanıdığımız yaklaşık yirmi kişiden söz edilir. Kur'an'ın onlarla ilgili anlatımları ise Kutsal Kitap'takilerden bazen oldukça farklıdır, nitekim Kur'an'da hepsi Muhammed'in birer habercisi veya örneğidirler. Fakat bu peygamber öykülerinde, anlatımlarının tarihlendirmeleri ve tarihi gelişmeleri yok denecek kadar azdır. Genelde bu peygamber öyküleri de ne bir başlangıca ne de bir sona sahiptirler, daha ziyade yalnız peygamberlere yönelik yapılan imalara dayanırlar. Murad Hofmann bu konuda, "Onlar tarihi anlatım değiller, nitekim tarihi bilgi bir ön koşul olarak var sayılır" diye yazmıştır.²⁴

Kur'an'a dayanarak da Muhammed'in yaşam öyküsü derlenemez. Bunun için hadislere ve eski peygamber biyografilerine ihtiyaç duyulur. Kur'an onun için tarihi eleştiri yöntemine pek tutunacak yer vermez ve bu durum, İslamiyette somut eleştirel çalışmalara müsaade edilseydi bile değişmezdi.

"**Kutsal Kitap** Allah'ın insanlarla tarihini anlatır ve bu tarihi Yaratılış'tan başlayarak Vahiy bölümüne kadar *progresif*, yani gelişen bir şekilde açar. Bununla beraber Kutsal Kitap tarihi, somut tarihler, sayılar, isimler veya soy ağaçları vererek güncellenmektedir. Bu veriler bizlere bugün pek önemli görünmeyebilir. Ama bunlar Kutsal Kitap'ın tarihi bir belge olmak istediğinin açık birer ifadesidirler."²⁵

Yazılı Tanrı sözü çoğunlukla Allah'ın tarihte, örneğin halkını Mısır'dan çıkarırken, Sina Dağı'nda antlaşmayı bildirirken, tapınağın açılışı yapılırken, İsa Mesih'in çektiği çile esnasında veya elçilerin konseyinde olup bitenlere ışık tutarken, yaptığı eylemlerinin tanıklığını yapmaktadır. Bununla Kutsal Kitap kendini hep tarihi gerçeklere ve tarihin anlatımlarına bağımlı kılar (örneğin, 1. Korintliler 15:1-8 ve 14-20a arasında anlatılan diriliş konusundaki gibi).

İşte bu durum Kutsal Yazıları tarihi gerçekler veya tarihi doğrulama yöntemleri karşısında dokunulmaz olmaktan alıkoyar. Ama öte yandan

²⁴ Murad Hofmann (Hg), *Der Koran*, Kreuzlingen: Hugendubel 2007, s. 12.

²⁵ Schirrmacher, *Die Muslime und ihre Heilige Schrift*, a.g.y., s. 9.

tarihi bir incelemenin Kutsal Kitap'ın güvenilirliğini kanıtlayacağına dair beklentiyi de ortaya çıkarır. Bununla dost olsun karşıt olsun herkes tarihi bir araştırma yapmaya davet edilir ki Pavlus, birçok görgü tanığının hâlâ hayatta olduğuna dikkat çekerken aslında bunu yapmaktaydı (1. Korintliler 15:5).

Hiçbir “kutsal kitap”, metinlerini, yazarlarının tarihlerine, onların yaşadıkları çevreye ve insanın günahtan kurtuluş tarihinin gelişimine Tevrat, Zebur ve İncil kadar bağımlı kılmamıştır. Bunun sonucunda Kutsal Kitap'ın kendisi çok fazla tarihi veriler sağlamak ve bununla eleştiriye imkân tanımakla beraber, öbür bütün dinlerin “kutsal kitaplarından” daha çok, içindeki parçaların tarihi oluşumu konusunda rapor vermektedir (örneğin, Yasa'nın Tekrarı 31:22-26; Yeşu 1:8; 24:26; Özdeyişler 1:1; 30:1; 31:1; Yerehya 1:1-3; Luka 1:1-4; Vahiy 1:9-11). Kutsal Kitap hakkında 18. yüzyılda başlayan eleştiri araştırmalarında, Eski ve Yeni Antlaşma'da yer alan kitapçıklarının tarihlerini bu kadar rahat araştırıp eleştirebilmesi bu açıdan da şaşırtıcı değildir. Kutsal Kitap'ta yer alan binlerce tarihi, kronolojik ve coğrafi veriler, yüzyıllardan beri nice arkeolog, tarihçi ve kültür bilimciye bitip tükenmeyen program ve çalışma alanı sağlamaktadır.

Bilindiği gibi, batı dünyasında çağdaş tarih anlayışı Yahudi-Hristiyan düşünme tarzıyla şekillenmiştir. Dolayısıyla Kutsal Kitap ile tarih biliminin birbiriyle çeliştiği düşünülmemelidir.²⁶

Zamana tabi olmayan bir geçerlilik mi, yoksa kurtuluş tarihinin gelişimine göre bir geçerlilik mi?

Kur'an'a göre, tarihteki tüm peygamberler hep aynı mesaja sahiplerdir ve insanın yaratılışından son yargı gününe dek Allah'ın tek, değişmeyen ve zamana tâbi olmayan bir iradesi vardır.

Kutsal Kitap gelişen, devam eden bir vahyi varsayarak, kurtuluş tarihinin gelişimiyle anlayışın genişlediğini ve buna bağlı olarak önceki vahiy basamaklarından bazılarının geçersiz hale geldiğini bile kabul eder.

Kur'an'da bütün peygamberler, tıpkı Muhammed gibi, aynı görev ve mesaja sahiptirler. Tıpkı Kur'an'ın zamana tâbi olmayan istekleri gibi, kendisinden önceki Tevrat, Zebur ve İncil kitapları da aslında başka bir içeriğe sahip değillerdi. Bu yüzden hiçbir buyruğun ne zaman ve hangi döneme yönelik açıklandığı soruları söz konusu olamaz.

²⁶ Krş. John W. Montgomery, *Hat die Weltgeschichte einen Sinn? Geschichtsphilosophien auf dem Prüfstand*, Christliche Philosophie heute 2. Bonn: VKW, 2003².

*Kurtuluş tarihinin yeri Kutsal Kitap’ta çok önemlidir. Örneğin, Harun’un kâhinlik sistemi²⁷, önceki ve sonraki dönemleriyle açık ve net ayırt ediliyor. Bu fark, ibadetin tüm alanlarında da görülebiliyor. İbrahim önceleri her yerde kendi yapmış olduğu sunakta sunularını sunuyordu. Daha sonra *Buluşma (Toplanma) Çadırı* adı altında, İsraililere çölde eşlik eden ve sonunda Yeruşalim’de kurulan seyyar bir tapınak yapıldı. Aynı yerde kurulan sürgün öncesi ve sürgün sonrası tapınağın ardından, İncil’de ilan edilen İsa Mesih’in topluluğu geldi. Gözle görülmeyen bu ruhsal tapınak, kısa süre sonra²⁸ yıkılmış eski tapınağın yerini aldı. Bütün bu gelişme basamakları birbirlerine zıt olmaktan çok, birbirine organik bir şekilde ve ayrıca onlarla, zamanla gelişip değişen nice başka buyruk ve ruhsal gerçeklerle bağlantılıdır. Değişen bu buyruklar ve ruhsal gerçekler, her ne kadar da kilise bunlardan ders çıkarabilirse de, uygulama açısından artık gündemde değildirler. Hristiyanlar, Eski Antlaşma’daki kurbanları öğrenip araştırıyorlarsa da, kendileri kurban sunmazlar, kurtuluş tarihinin gelişimine göre bu uygulamaları bir düzende ele alırlar. Benzer şekilde İsa Mesih’in çarmıh üzerindeki ölümü Eski Antlaşma’nın büyük bir kısmını tamamlayıp yürürlükten kaldırmış olsa da, Hristiyanlar Eski Antlaşma metinlerinin zemini olmadan haçtaki kefareti (bağışlama sunusunu) anlayamazlar.*

Her Kutsal Kitap çalışmasında, olayların ve yasaların düzenlenmesinin kurtuluş tarihinin düzenine göre yapılması çok önemlidir. “Liberal” çağ öncesi ilahiyatın da, Kutsal Kitap’ın tarihi özelliğini göz ardı etmeyip Kutsal Kitap yorumlarında tamamiyle dikkate alması gerekti.

Siyasi gelişme bunun bir örneği olarak gösterilebilir. Nitekim Kutsal Kitap’ta anlatılanlar sayısız siyasi sistemde geçmektedir. Kitap’ın başında iman atalarının yanı sıra kabile reisleri de dikkat çeker. Arkasından hâkimler, meclis tarafından yürütülen bir devlet, farklı yapılara sahip krallık sistemleri ve sıkça yönetime el koyan işgalci güç ve yabancı yönetimler gelir. İncil döneminde İsa Mesih, imanlıları bağlılık konusunda, bir zamanlar İsrail halkının kendi devletine, hatta bazı zamanlarda işgalci güçlere de göstermesi gereken söz dinlerliği (örneğin Yusuf Mısır’da; Daniel Babil’de) örnek alarak Roma devletine göstermesi gerektiğini söyler: “*Sezar’ın hakkını Sezar’a, Tanrı’nın hakkını Tanrı’ya verin*” (Matta 22:21; Markos 12:17; Luka 20:25). Pavlus da Hristiyanları Roma devletine tabi

²⁷ Musa’nın döneminde, Musa’nın ağabeyi olan Harun Tanrı tarafından başkâhin atandı ve Harun’dan sonraki her kâhinin Harun’un soyundan gelmesi gerektiği kuralını koydu.

²⁸ Başkomutan Titus, MS 70’te Roma ordusuyla Yeruşalim kentini işgal edip Yahudileri katlettiğinde, Hirodes’in restore ettiği tapınağı da yerle bir etti.

olmaya çağırıldı (Romalılar 13:17). Kutsal Kitap'ın farklı metinlerini doğru anlamak için sözlerin hangi siyasi yapı altındayken kaleme alındığına ve o günlerin koşullarının ne olduğuna dikkat edilmesi gerekir.

Yayınlanmış nüshanın yüceltilmesi mi önemli, yoksa kitabı sık sık kullanmak mı?

Kur'an'ın nüshaları Müslümanlarca huşuyla kullanılır ve yüceltilir. Kur'an'a karşı yapılan saygısız bir hareket küfür olarak algılanır.

*Adanmış Hristiyanların elindeki **Kutsal Kitap**'ta çoğu zaman önemli görülen ayetlerin altı çizilir ve kitabın kâğıdı yoğun kullanımdan ötürü yıpranır. Pahalı nüshalarsa sanatsal, tarihsel ve kişisel değerinin yanı sıra, kullanılmış malzemenin kalitesiyle takdir görür.*

İslamiyette **Kur'an** sadece içeriğinden dolayı yüceltilmez. İster eski bir elyazma ister çağdaş ve basılmış bir nüsha olsun, her bir Kur'an parçası saygıyla karşılanır. Gösterilen saygının bir işareti olarak Kur'an'ın bir nüshası en dikkatli şekilde ele alınır, öpülür, bir kumaşa sarılır, asla yere bırakılmaz, tersine, özenle yüksek bir yerde muhafaza edilir. Kur'an kitabına ancak beden, dine uygun üslupla yıkandıktan sonra dokunulabilir. Yıkanmamış eller veya başka türlü murdar (örneğin, adet günleri sırasında) bir durumda ona asla dokunulmamalı ve o kesinlikle öpülmemelidir. Bir Kur'an nüshası kirletilemez, hasara uğratılamaz, yırtılamaz, yakılamaz veya atılamaz, öyle ki bir Müslüman, içinde Kur'an ayeti basılmış bir gazeteyi bile kâğıt toplayan eskiciye veremez. Kur'an, murdarlığın önlenemeyeceği bir yere götürülemez. Aslında bu her bir Kur'an suresi için, hatta ayetlerin üzerine yazıldığı bir eşya için de geçerlidir. Bütün bunlar Allah'a küfür sayılan eylemlerdir ve birçok İslami ülkede ağır bir suç oluşturup imandan dönme olarak algılanır. Cezası çoğu zaman hapis, hatta bazen idam bile olabilir.

Kur'an'ın bereketleme gücü vardır (Arapça *baraka*). Onun için Kur'an'ın kendisi veya içinden alınmış bir ayet bile, bir kimseye bereket veya şifa vermek için kullanılmaya müsaittir. Her zaman ilahiyatın resmi görüşüne uygun görülmesine de, Kur'an ayetleri suya batırılıp ardından o su içilir veya ayet, takılan muskada taşınır. "Onun için otomobilin üzerine, bir tabloya veya buna benzer yerlere yazılmış bir Kur'an ayeti, bir Hristiyan'ın duvara astığı veya ezberlediği ayetten farklı bir amaca sahiptir; koruma, güç sağlama, etkin olma amaçları gibi."²⁹

²⁹ Neuhausen, *Das heilige Buch des Islam*, a.g.y., s. 61.

"Kur'an'ın içine hiçbir zaman yazı yazılmaz, ayet işaretlenmez... Müslümanlar, Hristiyanların Kutsal Kitap'ı ne kadar "sıradan" kullandıklarını görünce üzülürler."³⁰

Kutsal Kitap'ın "sıradan" kullanılışı, bir Hristiyanın onunla günlük hayatında gerçekten yaşadığına dair bir işaret olarak görülebilir. Yıpranmış bir Kutsal Kitap sıkça okunduğunu gösterir. Bu yüzden eskimiş ve artık ihtiyacı karşılayamayan bir Kutsal Kitap kullanımdan çekilip yeni bir nüshayla değiştirilebilir. Kutsal Kitap'ın kullanımını otomatik olarak, bir kişinin Allah ile ilişkisine yargı oluşturmaz.

Dini ibadet esnasında Kutsal Kitap'ın bir nüshası öpülmesi, havaya kaldırılması veya sunak kitabı olarak gösterilmesi, nüshanın nesnesinden çok içeriğine gösterilen saygıdan ötürüdür. Elbette Hristiyan sanat tarihinde çok sayıda mükemmel ve güzel Kutsal Kitap nüshaları hazırlanmıştır ve birçok Kutsal Kitap okuyucusu da kendi isteğine göre özel bir koruma kılıfı da yaptırmıştır. Ama bu durum daima Kutsal Kitap'ın içeriğine duyulan ilgiye yöneliktir, nüshanın kendisine değil.

Üstünlük mü, öz eleştiri mi?

Kur'an'ın başlıca amacı, Allah'ın, O'nun sağladığı vahyinin, peygamber Muhammed'in ve müminlerinin üstünlüğünü kanıtlayıp duyurmaktır. **Kur'an**'da yargı içeren sözler müminlere değil, mümin olmayanlara yöneliktir. Öz eleştiri yapmak, gerçeğin üstünlüğünü soruşturmak anlamına gelir.

Kutsal Kitap'ın başlıca amacı, Allah'ın, kendisiyle barış içinde yaşamayan dünyaya ve (eğer kendisinden ayrıldıysa) kendi halkına olan merhametini kanıtlayıp duyurmaktır. **Kutsal Kitap**'ta yargı içeren sözler, Eski Antlaşma'da Yahudilerin, Yeni Antlaşma'da ise Hristiyanların ta kendilerine yöneliktir. İmanlı olmayan veya putperest insanlar, iyi eylemleri söz konusuysa örneğin, imanlılara bazen örnek olarak bile gösterilir. Kutsal Kitap Hristiyanların veya Yahudilerin yaptıklarını övmekte kullanılmak üzere pek yararlı olmaz. Tersine, Rab çok defa Tanrı halkının öz eleştirisini yaparak gerçek durumlarını acımadan açığa kavuşturur.

Kur'an'da, peygamberlerle beraber Allah'a tabi oldukları için her durumda zafere ulaşacak insanlar ile bunu yapmayı dolayısıyla hüsrana uğrayacak imansızlar arasında ayırım yapılır. Kur'an özellikle Allah ve peygamberi Muhammed ile müminlerinin üstünlüğünü göstermek ister.

³⁰ a.g.e. s. 59.

Kur'an kitabının "üstünlüğü"³¹ ve İslamın "zaferi"³² (Nasr 110:1), başkalarını incitecek bir ifade olarak görülmemekle beraber, gerçeğin kaçınılmaz bir sonucu olarak algılanır.

İslam, öz eleştiriyile müminin cesaretini kırmak ve açık gerçekleri bulandırmak istemez. Bu da, daha sonra göreceğimiz gibi, günah anlayışıyla ilgili bir konudur, nitekim İslamda insan temelde iyidir ve her zaman iyi olanı da yapabilir.

Kutsal Kitap Allah'ın halkını eleştiren birçok anlatımla doludur. Eski Antlaşma'da, tektanrıcılık kararlılıkla ve açıkça duyurulduğu halde, bu inancın Yahudiler arasında ne kadar zor benimsendiği de çekinmeden anlatılır. Kral Davut'un işlediği zina ve cinayet günahları Mezmur kitabının değerini azaltmaz, aksine hem Eski Antlaşma'da hem de kilise tarihinde önemli yer taşıyan 'Tövbe Mezmuru'nu yazmasıyla sonuçlanır (bkz. Mezmur 51 ve 2. Samuel 6-7). Sadece Davut değil, Musa ve Pavlus da eski yaşantılarında adam öldürmüşlerdir. İsa Mesih'in çarmıhtan önce acı çekmesi gerektiğini anlamsız bulan ve efendisinin çarmıha gerilişinden kısa bir süre önce Rab İsa'ya hiçbir zaman ihanet etmeyeceğine dair ant içen (Matta 26:33-34), Yahudi olmayan uluslardan olan imanlılarla yemek yemek istemediği için Palvus tarafından sertçe eleştirilen Petrus'un hatalarını (Galatyalılar 2:11-14) herhangi bir düşmanın yazılarından değil, İncil'in içindeki anlatımlardan öğreniyoruz. İncil hem ilk kilise döneminde oluşturduğu sosyal yardım programını anlatır (Elçilerin İşleri 6) hem de zengin kilise üyelerinin yoksul olanlarını aç bıraktığını (1. Korintliler 11:21-22) veya maaşları zamanında ödemediğini (Yakup 5:4) de azarlayarak dile getirir. Eski Antlaşma'da bazı kitapların mesajı, Yahudilerin günahlı durumlarını nabıza göre şerbet vermeden ifade eder (örneğin Mika peygamber) ve İncil'in bazı bölümleri Hristiyan kilisesindeki utanç verici durumları gözler önüne serer (örneğin 1. Korintliler).

Eski Antlaşma'daki putperestlerin veya İncil'de adı geçen Yunan ve Romalıların iğrendirici hareketlerinden ve sapık görüşlerinden çok, sözde veya gerçekte Allah halkı olanların hatalarına odaklanıp bu kişilere yönelik kabarık bir dosya oluşturuyor. Korint kentinde Pavlus "*putperestlerin arasında bile rastlanamayan*" bir ensest ilişki tespit etmiştir (1. Korintliler 5:1). Ne yazık ki Allah birçok defa kendi halkını hizaya getirmek için sıra dışı kişileri çağırmak zorunda kalıyor.

³¹ Azzedine Guellouz'un kitabında Kur'an'ın anlamını açıklayan bölümün başlığı olarak basılmıştır. Azzedine Guellouz, *Der Koran*, Bergisch Gladbach: Bastei-Lübbe 1998, s. 77.

³² Hofmann'ın *Koran* adlı kitabında gösterdiği çok sayıdaki ifadelere bakınız. Hofmann, *Koran*, a.g.y., s. 511.

Başka hiçbir dinde kendi dininin mensupları Eski ve Yeni Antlaşma'daki gibi olumsuz yönleri böylesine açığa çıkarılıp eleştirilmez. Yahudiler ile Hristiyanların da günahkâr birer insan olup en kötü şeyleri bile yapabilecek potansiyele sahip oldukları Kutsal Kitap'ın farklı bölümlerinde açıkça sergilenmektedir. Pavlus, "Onun için ayakta sağlam durduğunu sanan dikkat etsin, düşmesin!" diye önemli bir ikâzda bulunuyor (1. Korintliler 10:12) ve Hristiyanları, Yahudilere verilen yargıdan dolayı kibirlenmemeleri ve kendilerinin daha iyi olduklarını düşünmemeleri konusunda "Böbürlenme, kork!" diye uyarıyor (Romalıları 11:18-22).

Öz eleştiri Hristiyanlığın özüne ait bir unsurdur. Nitekim Mesih izleyicisi olmak, başkalarındaki hataları tespit etmek yerine ilkin kendi günahlılığını fark etmek anlamına gelir. Hristiyanlar daha iyi değildirler ama daha iyi konumdadırlar. Reformcu Martin Luther'e göre Hristiyan olmak, bir dilencinin başka dilenciye nerede ekmek olduğunu söylemesi anlamına gelir. Pavlus bu konuda şunları yazmıştır: "Ben elçilerin en önemsiziyim. Tanrı'nın kilisesine zulmettiğim için elçi olarak anılmaya bile layık değilim. Ama şimdi neysem, Tanrı'nın lütfuyla öyleyim" (1. Korintliler 15:9-10).

Kutsal Kitap aracılığıyla Hristiyanlığın soy kütüğüne açık ve net bir öz analiz kayda geçmiş, bu da Hristiyanlığın tarihine yön vermiştir. Haçlı Seferleri özellikle Hristiyan tarihçiler tarafından titizlikle analiz edilmiştir. Başka hiçbir din, binlerce yılın akışında yapmış olduğu hataları Hristiyanlık kadar açık şekilde itiraf etmemiştir. Kilise kurumunun karşısında bile gelişip ilerleyen eleştirel tarih biliminin "Hristiyan batısında" ortaya çıkması da bir tesadüf değildir.

Öz eleştiri, Hristiyanlık müjdesinin merkezinde -bağışlama haberinde- derin bir köke sahiptir. Kutsal Kitap'ın daha ilk sayfalarında, insanın günaha düşüşünün Allah'tan ayrılmasına sebebiyet verdiğini ve ardından insanların suçu başkalarında arama özelliğinin nasıl başladığı anlatılıyor (Yaratılış 3:11-13). O gün bugündür insanlar her tür hatanın suçunu, gerek kendi hayatlarında gerekse en üstün siyasi platformlarda, başkalarında bulmaya başladı. Gerçek sebebi bulma araştırmaları geçerli bir bilim dalı olsa da, Hristiyanlık, suçu başkalarında aramak yerine öncelikle kendisinde arama eylemi demektir. İsa Mesih de, Ferisi'nin "Tanrım, öbür insanlara... benzemediğim için sana şükrederim" diyen sözlerini reddederken, "Tanrım, ben günahkâra merhamet et" diye dua eden vergi görevlisini övüyor (Luka 18:11-14). Kutsal Kitap'ta gerçek imanın insanın kendi yetersizliğinin farkına varmasıyla başladığı görülüyor.

Yahudi bir yazar şöyle yazmıştır: "Muhammed'in kutsal kitabının karşısında İbranilerin kutsal yazıları, bir kitaptan çok bir kütüphane sayılır. Bir halkın binlerce yıl içinde farklı anlatımlarla beraberce dokuduğu renkli bir kilim gibidir. İsrail çocuklarının hiçbir yaramazlığı bu emsalsiz yazı koleksiyonunda göz ardı

edilmez, büyük kralların hiçbir cinayeti gizlenmez. Paul Badde'ye göre, 'Yeni Antlaşma dönemine kadar Eski Antlaşma'nın neredeyse her bir bölümü eski ve kendi tarihinin bir itirazı, karşıtı ve eleştirisi olarak algılanabilir.' Bu tarihi açık yürekliliğinin sonucu olarak Yahudi-Hristiyan dünyasında öz eleştiri bir erdem sayılır; zayıflığın bir itirafı olmaktan çok, güçlü ve cesur olmanın işaretidir. İslamiyette bu farklıdır: Tarihinin öz eleştirisi mi? Böylesi düşünülemez, bu düpedüz küfür sayılır! Böylesi bir uğraş vahyin temelini sarsardı. Peygambere karşı saygısızlık sayılırdı. Bundan dolayı, İslam dini hükmü altında yönetilen ülkelerde bugüne kadar ne konuşma hürriyeti bulunur ne de özgürce seçilmiş bir parlamentonun müzakereleri.”³³

İşte yine bu öz eleştirel yaklaşım, Hristiyanlığın kendi tarihinde bu öz eleştiriye ihmal ettiğini de gösteriyor. Böylece Hristiyanlığın, ne yazık ki birçok yanlışlar yaparak, siyasi ve dini bir üstünlük duygusuyla, fazlasıyla dünyasal bir şekilde, dünyayı fethedip yönetme arzusuyla hareket ettiğini göstermek de gereklidir. Ama aynı şekilde Hristiyanlığın tarihte yaptığı hataları itiraf edip onları değerlendirmesinin bir tesadüf olmadığı ve kilise tarihi eleştirisinin karşıtları tarafından değil, kendi içinde de her zaman yapıldığının görülmesi gerekir.

İman, bir teslimiyet mi, yoksa şikâyetlerle ve şüphelerle birlikte Allah'a duyulan güven mi?

Kur'an'da Allah'a ve vahyine karşı şüphe ve şikâyetin yeri yoktur. Olası bir şüphe veya şikâyet, doğrudan Allah'a karşı bir saldırı olarak algılanır.

Kutsal Kitap'ta bazı bölümlerde şüphe ve şikâyet dile getirilir (örneğin Yeremya'nın Ağıtları, bazı Mezmurlar). Bununla beraber Kutsal Kitap, bu şikâyetleri ve şüpheleri direkt Allah'a ulaştırmak ve O'nunla beraber bu acıları yaşayıp beraber üstesinden gelmeye teşvik ediyor.

Kur'an Allah'a yönelik bir şikâyeti ne tanıyor ne de içeriyor. Allah'ın ve İslamın temel öğretilerine karşı duyulan bir şüphenin yasak ve gerçek müminde olmadığını varsayıyor. Bir Müslüman için şikâyet ve şüphe hiçbir zaman Allah'la yapılan bir konuşmada yer alamaz, nitekim bu durum O'nun yaratıcı ve egemenlik statüsünü soruşturmak anlamına gelir. Allah'ın iyiliğini ve merhametini kısa bir süreliğine de olsa soruşturmaksa insanın nankörlüğü ve imansızlığının kanıtı olur. İnsan her şeye gücü yeteni, yaratıcı ve egemen olanı suçlayamaz, O'ndan hesap soramaz veya

³³ Hannes Stein, *Moses und die Offenbarung der Demokratie*, Berlin: Rowohlt Berlin Verlag 1998, s. 47.

O'nun yaptıklarını soruşturamaz. Böylesi bir eylem sohbet ortamında bile yasaktır.

İnsan her zaman Allah'ın kulu olarak O'na teslim olduğu için tutumu her zaman Allah'ın iradesini hem sağlamış vahiyde hem de yaşanan tarihte alçakgönüllülükle kabul etmek olmalıdır. "Bu inancın sonucu olarak, Kutsal Kitap'ta tarif edilen insanlara benzer şekilde şikâyet ederek veya suçlayarak Allah'a yaklaşmak, Kur'an için düşünülemez... Kur'an kitabı insanların kendi ihtiyaçları tarafından etkilenmiş olarak Allah'tan hesap sormalarını yasaklar: "Allah, yaptığından sorumlu olmaz, fakat kullar sorumlu olurlar" (El Enbiyâ 21:23). Bu durumda dünyanın karmaşası ve doğru insanların acı çekmesi konusunda yükselen feryatlara yer yoktur. *Theodise*³⁴ sorununa, yani Allah'ın bu tür durumlara müsaade etmiş, hatta kendisinin bunların olmasına yol açmış olması ihtimalinin araştırılmasına hiç fırsat bile verilmez. Bu tür saldırıların karşısında, yaratılmış olan her şeyin tümüyle eksiksiz olduğu iddiası sapasağlam yerinde durur: "O rahmanın bu yaratmasında hiçbir düzensizlik bulamazsın. Gözünü bir çevir bak. Onda (semada) bir çatlak dahi görebilir misin? Sonra gözünü (semaya) bir aksaklık bulmak için tekrar tekrar çevir. Fakat göz, sonunda umduğunu bulamadığı için zekil ve hakir olarak sana döner" (Mülk 67:3 vd.).³⁵

Allah ile normal ve canlı bir ilişkinin parçası olarak görülen şüphe ve şikâyet, sonradan üstesinden gelinmesi ve yerini güvene bırakması gereken bir durum olsa da, **Kutsal Kitap**'ta birçok yerde konu edilir. Bazı bölümler olduğu gibi bu konuya ayrılmıştır. Yeremya'nın Ağıtları (Ağıtlar 1-5; Yeremya 11-20) kötülüğün üstesinden gelen zaferli peygamberi değil, ruhsal saldırıyla karşı karşıya kalan ve duyduğu şüphelerden geçerken Allah ile derin tecrübeler kazanan bir insanı anlatır. Aynı şey depresyonlardan geçen peygamber İlyas için de geçerlidir (1. Krallar 19). Hem Yahudilikte hem de Hristiyanlıkta ağıt mezmurları bugüne kadar şekillendirici bir role sahip olmuştur (örneğin Mezmur 3; 5, 6;13; 44; 74; 77; 79). Eyüp metninde Allah sırf en yüce ve en güzel olarak tanımlanmıyor; ardi arkası kesilmeyen diyalogların sonucunda, kendisi yine de sıkıntı ve şaşkınlık anlarında bile güvenilmesi gereken egemen yaratıcı ve dost olarak karşımıza çıkıyor.

Örneğin, Peygamber Yeremya huzursuz olmuş halde ve Rab Tanrı'ya meydan okurcasına şöyle diyor: "Davamı önüne getirsem, haklı çıkarsın, ya

³⁴ *Theodise* (Grekçe *theos* "Tanrı", *dike* "doğruluk") kavramıyla, felsefi bir yöntemle Tanrı doğru olarak gösterilmek istenir. Böylece Tanrı'ya olan inanç dünyadaki kötülükle bir uyum içine getirebilme çabası *teodise* sözüyle tanımlanır. (Çev. notu.)

³⁵ Zirker, *Kuran*, a.g.y., s. 165.

RAB. Ama adalet konusunda seninle tartışmak istiyorum. Neden kötülerin işi iyi gidiyor? Neden hainler tasasızca yaşıyor? ... Ülke ne zamana dek yas tutacak, otlar ne zamana dek sararıp solacak?" (Yeremya 12:1, 4).

Mezmun bestecisi, Allah'ı emrivaki bir şekilde hararetli sorularla sorguluyor: "Uyan, ya Rab! Niçin uyuyorsun? Kalk! Sonsuza dek terk etme bizi! Niçin yüzünü gizliyorsun? Neden mazlum halimizi, üzerimizdeki baskıyı unutuyorsun? ... Kalk, yardım et bize! Kurtar bizi sevgin uğruna!" (Mezmun 44:24-27).

Bilim, Kutsal Yazıları savunma aracı mı, yoksa onları daha iyi anlamamanın aracı mı?

Kur'an'ı yorumlamak için bir hermönetik veya edebiyat bilimi yoktur; ama şart olursa, o sadece çok özel ve başka hiçbir metne uygulanamayan türden olur. Buna bağlı olarak, "Kur'an için bilimsel edebiyat" kavramıyla, Kur'an'ı bilimin en yüce başarısı olarak gösterip savunan ve onun doğru okunmasıyla meşgul olan bir uğraş kastedilir.³⁶

Kutsal Kitap yorumu, başka herhangi bir metin gibi, belli başlı hermönetik ve edebiyat bilimine ait ilkelere tabidir. Buna bağlı olarak, "Kutsal Kitap için bilimsel edebiyat" kavramıyla, başkalarının anlayacağı ve hemfikir olabileceği şekilde *Kutsal Kitap*'in anlamını, tarihini ve dünyasını araştırıp açıklayan ve böylece onun daha iyi kavranmasını ve uygulanmasını sağlayan eserler kastedilir. Bu tür bilimsel edebiyat eserlerinde, önceki çağlara ait yorumlar da araştırılır ve onların kabul ettikleri sonuçlar yapıcı şekilde eleştirilir.

Kur'an araştırılabilecek herhangi bir insan metni değildir. Sadece içeriği değil, Kur'an'ın metni de eksiksizdir (Yunus Sûresi 10:1). Gerçi Kur'an tefsirinin³⁷ uzun bir tarihçesi varsa da, Kur'an metninin açıklamasını, özellikle Muhammed ve arkadaşlarının sözlerinden ve eylemlerinden oluşan hadisler koleksiyonuna dayanarak yapılan araştırmaya dayalıdır. Ama bu yorumlamada İslam dışı kaynaklar ve dil ile edebi bilim dallarına ait sonuçlar hiçbir rol üstlenemezler.

Hristiyan bakış açısından Ulrich Neuhausen şu eleştirileri yazıyor: "Kur'an'da insani bir edebiyat üslubu bulmaya çalışan bir kişi hemen "imansız" diye nitelendiriliyor. Bu yüzden gerçekçi ve eleştirel yönden Kur'an metnine yaklaşan İslami bilim adamlarının bile Müslümanların

³⁶ Zirker, *Kuran*, a.g.y., s. 165.

³⁷ Birçok teolojik çalışmada geçen exegesis kelimesi *hermönetik*, yani yorum bilimi kurallarının uygulayışı anlamına gelir. Grekçede *exegesis* sözcüğü "açıklama, yorumlama, tercüme" anlamına gelir. (Çev. notu.)

ulemasından atılmalarına şaşmamalı. Bir Müslümana Kur’an’la ilgili “bilimsel” edebiyat eserleri soran birine çoğunlukla *apolojetik*³⁸ yazılar verilir. Bu kitaplar, Kur’an’ın araştırılmasından önce imanlarının savunulmasını amaç edinen adanmış Müslümanlar tarafından hazırlanmıştır.”³⁹

Kutsal Kitap’ın hiçbir yerinde insan dilini anlamaya yarayacak her bir unsurun, Kutsal Yazıların anlaşılması için de kullanılamayacağına dair bir iz yoktur. Kutsal Kitap’ın esinlenmesi veya yazıların gerçekten ve ruhsal yönden anlaşılması için Kutsal Ruh’a duyulan gereksinim (2. Petrus 1:19-21), hiçbir zaman, Kutsal Kitap’ın veya Hristiyanlığın dışındaki bilgiler içinden kitabı irdelemeye yardımcı olacak ilkelerin kullanılmasına engel yaratmamıştır. Aynı biçimde, Kutsal Kitap’ı elde tutarak, herhangi bir gerçeğin karşısında gözlerin kapanması da istenmemiştir.

Kutsal Kitap çok eski bir tarihten başlayarak, çok sayıda farklı dile çevrildi. Bu da her zaman Kutsal Kitap’la ilişkili dil bilimine özel bir önem kazandırdı. İlk yüzyılların kilise babaları bile Kutsal Kitap’taki farklı edebiyat türlerini hararetle araştırıp durdular (örneğin İSA Mesih’in anlattığı benzetmeleri veya öç konulu mezmurları) ve onları doğru yorumlama kuralları konusunda birbirleriyle tartıştılar.

Bilimsel bir şekilde de Kutsal Kitap’ı ele almak uygundur, çünkü Kutsal Kitap’ın kendisi insan aklının önemini vurgular. Gerçi aklın Allah, Mesih ve vahiy tabi kalması gerekir (2. Korintliler 10:4-5; Mezmur 111:10) ama aynı zamanda akıl aracılığıyla insan dili ve iletişimi ve bununla beraber de Kutsal Kitap’ın ta kendisi açıklık kazanır ve Kutsal Ruh da vermek istediği vahiy açıklamak için aklı kullanır (1. Korintliler 14:15, 19). Bundan dolayı “Kutsal Kitap’a sadık” kalma anlayışı, enine boyuna düşünülmüş bir yorum bilimine (*hermönetik*) ve kendi yaptığımız açıklama kurallarının bilincine varılmasına ve soruşturulmasına zıt düşmez, tersine bunu gerekli kılar. Geçmiş kuşaklara ait yorumlar bu sayede sürekli olarak yeni sınavlara tabi tutulmaktadır.

Metin eleştirisine açık olmak mı, kapalı olmak mı?

Kur’an üzerinde yapılan bir metin eleştirisi (yani orijinal elyazmalarının ayırt edilip değerlendirilmesi) öngörülmemiştir. Nitekim Kur’an’ın tek metin olarak bugüne kadar geldiği iddia edilir.

³⁸ Grekçe *apologia* kelimesi “savunma” anlamına gelir. (Çev. notu.)

³⁹ Neuhausen, *Das heilige Buch des Islam*, a.g.y., s. 59.

Kutsal Kitap üzerinde yapılan metin eleştirisi her zaman geçerli oldu ve kilisenin ilk dönemlerinde kilise babaları, reformcular ve adanmış imanlılar tarafından sıkça yapıldı. Metin çeşitlerini gösteren metin eleştirisi nüshaları hep vardı.

Kur'an'ın, Muhammed'in ölümünde (MS 632) henüz bitmiş bir metin olarak mevcut olmadığı, İslami çevrelerce de tartışılmaz sayılır. Bütün kısımlarının kâğıt parçalar, taşlar, palmiye çubuklar ve insanların yüreklerinden derlenmiş olduğuna inanılır. Bugünkü Kur'an'ın yazılı en eski formunun mevcut olduğu düşünülür ama o hali bitmiş bir derleme değildi. Müslüman ilahiyatçıların çoğuna göre, üçüncü halife Osman (644-656) mevcut olan bütün versiyonları toplayıp ayrı kısımlarının geçerliliğini kontrol ederek MS 650 yılında kendisinin hazırladığı Kur'an nüshasını herkes için geçerli ilan etti. Aynı şekilde, İslam ilahiyatının hep tartıştığı birkaç metin eleştirisi de mevcuttur. Bunlar arasında, önceden vahiy olunmuş ama sonra Allah tarafından geçersiz kılınmış Kur'an ayetleri de vardır.

Buna rağmen metin eleştirisi geçerli bir uygulama olarak kabul edilmez. Bugün elimizde olan metnin aktarımı, çelişkisiz ve hatasız kabul edilmektedir. Kur'an'ın farklı metinlerinin karşılaştırılmasını içeren bir Kur'an nüshası metin eleştirisi, ne Müslümanlar ne de başka araştırmacılar tarafından yapılmıştır.

Kutsal Kitap'ın tarihi, her zaman metin eleştirisinin de tarihi olmuştur. Kutsal Kitap'ın esinlenişini üstün tutan dürüst adamlar, metin eleştirisi çağdaş tarih eleştirme metotların parçası olmadan çok önce, geniş kapsamlı eleştirel çalışmalar yaptılar. Aralarında kilise babaları ve reformcular da vardı. Çok sayıda el yazmasını karşılaştırıp metin eleştirisi yaptıkları Kutsal Kitap nüshaları piyasaya süren yayıncıların çoğunluğu, bugün Kutsal Kitap'a sadık olanlar diye nitelendirilen kesimden. Aralarında Rotterdamlı Erasmus, Calvin'in ardılı Beza veya Pietistlerin baş teoloğu sayılan Johann Albrecht Bengel de vardı.

Kısaca, Kutsal Kitap her zaman insani bir eser olarak da kabul edildi. Bu yüzden sürekli elde yazılıp kopya edilen metinlerin insan rivayetinin normal ilkelerine de tabi tutulması gerektiği her zaman kabul edildi. Bundan dolayı mümkün olduğu kadar çok sayıda ve güvenilir el yazmalarından oluşturulan Kutsal Kitap metinlerini bulmaya her zaman gayret gösterildi.

Kutsal Kitap ile Kur'an'ın esinleme anlayışının karşılaştırılması	
Kutsal Kitap	Kur'an
A. Tanrı ile insanın ortak etkisi mi, yoksa sadece Tanrı mı?	
Hem Tanrı hem de insan, her ikisi de yazardırlar (%100'erlik bir bütünlükle).	Sadece Tanrı yazardır (%100 tanrısal, %0 insansal).
Farklı insanlar farklı zamanlarda Tanrı'nın sözünü yazarken Kutsal Kitap bir tarihi gelişim sonucunda oluştu.	Kur'an yazılmamış "indirilmiştir" ve ezelden beri "kitabın anası" olarak göklerde Allah'ın indinde tamamdı.
Çok sayıda ve çeşit çeşit yazarları var.	İnsan yazarı yoktur, sadece bir alıcı vardır.
Ayrı ayrı yazarlarının kişiliğini yansıtmakta.	Herhangi bir insan kişiliğinin hiçbir izi yoktur.
Metinler çoğunlukla yazarlarının yaşam öyküleriyle veya tanıtılan kişilerle ilişkilidir.	Kur'an Muhammed'in yaşam öyküsüne dayanmaz.
B. Çeşitli günlük diller mi, yoksa tek kutsal dil mi?	
66 ayrı yazının koleksiyonu.	Bütünlük (birlik, teklik) oluşturan tek kitap.
Edebi çeşitlilik, farklı farklı yazı türleri.	Aynı düzeyin korunduğu üslup.
Kusursuz dil yerine normal, sıradan bir dil; dil bilgisi açısından "hatalar" tabii ki mevcuttur; çok dil üslubunun yanı sıra dil kullanımına has özellikler var.	Dilin kusursuzluğu Kur'an kitabının mucizevi karakterine işaret eder.
Kutsal bir dil yok, çoğunlukla güncel dil; birden fazla dil ve dil üslubu var; önemli sözler sadece çeviri olarak mevcuttur (örneğin İSA'nın sözleri).	Kutsal ve kusursuz bir dil.
Dünyanın her dilinde dua etmek ge-	Dünya çapında edilen dualar (na-

çerli.	maz) ve inanç ikrarı (şehadet) sadece Kur'an kitabının dilinde Allah'ı hoşnut eder.
Okuyucular ve dinleyiciler Kutsal Kitap'ın asıl yazılmış olduğu dilleri anlamıyorlarsa, onlara o dillerde bir metin okumak anlamsızdır.	Dinleyiciler ve okuyucular klasik Arapçayı anlamıyorlarsa da Kur'an kitabını o dilde okumak veya ezbere söylemek gerekli olmakla beraber sevap da kazandırır.
Mesajın anlaşılması için çevrilmesine ve duyurulmasına gerek var. Mesaj etki yaratır.	Gerçek ve etki, anlaşılmasına bağlı değildir.
C. Bilimsel yönden araştırmak mı, yoksa salt savunmak mı?	
Hem çevrilmek hem de anlaşılmakla sorumlu.	Çevirmek aslında mümkün değil; Kur'an çevirileri daha çok birer yorumdur.
Metin eleştirmenliği hem izinlidir hem de tarihin bir parçasıdır.	Metin eleştirmenliğine müsaade yok.
İlk dönemlere ait metinlerden başlayarak, farklı okuma çeşitlerini gösteren, metin eleştirisi yapılan Kutsal Kitap nüshaları mevcuttur.	Tek eser olarak bugüne kadar gelişti konusunda inanç ikrarı.
Yorumlama konusunda Kutsal Kitap herhangi bir metin gibi yorum ve edebiyat bilimi ilkelerine tabidir.	Yorum ve edebiyat biliminin kuralları Kur'an için geçersizdir; yine de uygulanıyorsa, başka metinler için ele alınmayan özel ilkeler söz konusudur.
"Kutsal Kitap'a ilişkin bilimsel çalışmalar" ifadesiyle, Kutsal Kitap'ın anlamını, tarihini ve dünyasını araştırıp başkalarının anlayabileceği, mantıklı ve anlaşılır anlamlar sunan eserler kastedilir.	"Kur'an'a ilişkin bilimsel çalışmalar" ifadesiyle Kur'an kitabını, bilimin en üst başarısı olarak gösteren veya savunan eserler kastedilir.
D. Tarihi kitap mı, yoksa tarihten bağımsız kitap mı?	
Yüzyılların akışında oluştu.	22 yıl içinde indirilmiştir ama gökte ezelden beri vardı.

Farklı kültür ortamlarında kaleme alınmıştır.	Tek bir kültür ortamında açıklanmıştır.
Çok sayıda farklı coğrafi yerde kaleme alınıp derlenmiştir.	Sınırı küçük bir coğrafi bölgede açıklanmıştır.
Tarihi akışındaki oluşumuna değin Kutsal Kitap içinde çok sayıda ayrıntı ve ipucu var.	Oluşumuna değin tarihi ayrıntılar yok, nitekim tarihi bir oluşum söz konusu değil.
Çok sayıda tarihi, kronolojik ve coğrafi veri mevcuttur; çoğu zaman başka milletlerin tarihiyle bağlantılıdır.	Tutunabilecek tarihi verilerin sayısı çok az.
Çeşitli halklar, sonuçta tüm uluslar için.	Başta Arap dünyası için.
Gelişen vahiy ve kurtuluş tarihi kitabın odağıdır.	Bütün peygamberler aynı sonsuz mesajı duyururlar.
Kitap nesnesine çok özel bir değer verilmez.	Kitap nesnesine büyük saygı ve huşu ile yaklaşılır.
E. Şüphe, şikâyet, güven içermesi mi, yoksa sadece doğru olarak kabul etmek mi?	
Allah'ın karşısında ifade edilen şüphe ve şikayetler kelama dahil olmuştur (örneğin Yerehya'nın Ağıtlar'ı, Ağıt mezmurları).	Allah'ın karşısında şüphe ve şikayete yer yoktur ve kitapta buna müsaade edilmez.
Allah, sözlerinin sınanması için çağırıyor.	Sınamak yasak, çünkü bu yaratıcıdan hesap sormak anlamına gelir.
İmanı gerçeğe denk kabul edip Allah'a güvenmek; özellikle bağışlamasına güvenmek söz konusudur.	İmanı gerçeğe denk kabul edip Allah'a tabi ve teslim olmak söz konusudur.
Allah ant içerek kendi kendini bağlıyor. İnsanlarla bir ahit kesiyor. Kendini sözüne bağlıyor.	Allah sözüne bağlı değildir, nitekim bu konuda da hakimiyet sahibi olup anlaşılmaz olmaya hakkı vardır.
İman ile sonsuz kurtuluşun güvencesi var, çünkü Allah ant içerek, kendini vermiş olduğu kurtuluş vaatlerine bağladı.	Nihai bir güvence yok, çünkü Allah her zaman hakimiyet sahibidir ve eninde sonunda özgürce başka türlü karar verebilir.

F. Tanrı kendini açıklar mı, yoksa gizli mi kalır?	
Allah'ın sözü, kendi varlığının gerçek bir açıklaması olarak kabul edilir.	Allah kendini açıklamaz ve Kur'an kitabının indirilmesine rağmen gizli kalır.
Allah kendini Kutsal Kitap'ta sağladığı vahiy ile açıklar. Bunu bilhassa Kutsal Yazıların göstermeyi amaçladığı oğlu İsa Mesih'te yapar. O da insan olarak Rab Tanrı'yı açıklar.	Allah gizli kalarak sadece bir kitap indirir.
İsa Mesih beden almış Tanrı Sözü'dür. Bununla Allah'ın açıklaması en kişisel vahiy olarak gerçekleşir.	Allah'ın kişisel açıklaması yoktur.
İsa Mesih'le bağlantılı birçok Hristiyan bayramı vardır ama Kutsal Kitap'ın kutlandığı bir bayram yoktur.	Ramazan ayı Kur'an kitabının indirilişini kutlar. Oruç döneminin bitişi Şeker Bayramı'ndan kısa süre önce doruk noktasına ulaşan Ramazan ayının Kadir gecesinde, Muhammed'in ilk vahiy almış olduğu gün anılır.
İnanç kurucusu İSA Mesih Kutsal Yazılardan üstündür. Kutsal Kitap değerini O'ndan alır. İSA Mesih'in ta kendisi aslında "Allah'ın Sözü'dür". Kutsal Kitap "Allah'ın Sözü" olarak İSA'ya tanıklık eder.	Din kurucusu Muhammed aldığı 'kutsal yazıların' altındadır. Kendisi o yazıların alıcısı olarak asıl kimliğine yükselip değer buldu.
Kurucusu sadece bir peygamber değildir, kendisi de Tanrı'dır. O kurtuluşu hem getirendir hem de sağlandıdır.	Kurucusu sadece peygamberdir.
Allah özellikle İsa Mesih'i sonsuzluktan indirerek gönderdi. Kutsal Kitap bunu sadece önceden duyurarak O'na tanıklık eder ve onu bildirir.	Allah özellikle Kur'an'ı sonsuzluktan indirerek gönderdi.
G. Öz eleştiri mi, yoksa hep zaferli olmak mı?	
Yazılı yasa ile Ruh'un arasındaki	Yazılı yasa ve ruh arasında karşılaş-

fark; yani, bir yandan şekillerin öldürücü uygulanışı ile öte yandan bildiri ve manasıyla diri bir doluluk söz konusudur.	tırıla-bilecek bir fark yoktur. Yazılı yasa zaten ruhtur.
İmanlıların 'hataları' açığa vurulup eleştirilir. Bunun yanında, başkalarının eleştirilmesi daha az yer kaplar ve hem imanlı olmayan kimsele-re hem de imanlılara örnek olabilir.	İmanlılar zaferlidir; müminler eleştirilerek açığa çıkarılmaz, bunun yerine diğer insanların eleştirilmesi en geniş yeri kaplar; imansızlar hiçbir zaman örnek olamazlar.
Kitapta sözü geçen imanlıların hep öz eleştiride buldukları görülür.	Kitapta imanlıların öz eleştirisi yok.
Öz eleştiri yapılması ve kendi dini görüşlerinin sınanması için buyruk vardır.	Öz dininin her tür öz eleştirisi ve sınanmasına karşı yer alan savunma veya cezaya tabi bir yasak vardır.

II. Allah ile insan arasında Söz aracılığıyla oluşan ilişki

Allah kendini açıkladı mı?

Kur'an'daki vahiy her ne kadar Allah'tan geldiyse de, Allah'ın kendisinin veya öz varlığının bir vahyi değildir, çünkü sonsuz yaratıcının kendisi yarattıkları için gizli ve saklı kalacaktır.

Kutsal Kitap'ın başlıca amacı, Allah'ın kendisini ve öz varlığını açıklayarak O'nunla güven üzerine kurulmuş bir ilişki bina etmektir. Vahiyin asıl amacı budur. Bu yüzden Kutsal Kitap'ın, Allah'ın oğlu Mesih İsa'nın insan oluşundaki öz açıklamasını Kutsal Kitap'ı tasdik eden ve hatta onu aşan bir olay olarak görmesi tesadüf değildir.

“Kur'an'da veya İslamda aslında Allah kendisini açıklamaz. Allah bir gizlidir. İslamî ilahiyat bunu böyle öğretiyor. Kendisi yaratılıştan ayrıdır. Felsefi açıklamalar O'nu 'örtülerle örtülmüş' diye tarif ediyor. O, insanın ulaşamadığı bir mekânda varlığını sürdürüyor. İnsan kendi başına Allah'la irtibat kuramaz. Yaratıcı ile yaratılmış varlık arasında herhangi bir köprü olmaz. Allah, insanlara gönderdiği vahiyleri de doğrudan değil, melek Cebrail aracılığıyla ulaştırıyor. Hadislerin anlatımına göre Allah, insanın kendi kendine geçemediği bir perdenin arkasından konuşuyor. İnsan Allah'ı tanıyamaz, O'nu kavrayamaz ve anlayamaz... İslamî vahiy anlayışına göre Allah hiçbir zaman gizliliğin örtüsünden çıkmamıştır. Gerçi o kendi mesajını ilettiler ve insanlara belirtiler (örneğin yaratılışıyla) gösterdi. Kur'an'a göre her insan Allah'ın varlığını yaratılıştan görebilir. Ama O kendisi ve öz varlığı hakkında hiçbir şey iletmemiştir.”⁴⁰

Kutsal Kitap'ta, peygamberler ve elçiler aracılığıyla gelen ve özellikle İsa Mesih'te sağlanan tanrısal vahiyde, Allah'ın kendi kendini açıklaması görülür. Allah insanlara yaklaşmak ister, onlarla barış sağlayarak onlara bağışlamayı sunar ve insanlarla güven üzerine kurulmuş bir ilişkiyi hedefler.

İncil'in öğretisine göre insanlar Baba olan Allah'ı kendi imkânlarıyla tanıyamazlar (Yuhanna 1:18; 5:37; 6:46; Matta 11:27; 1. Timoteos 6:16; 1. Yuhanna 4:12) ve kendi başlarına Allah'ı bilmezler (Eyüp 36:26). Ama sevgi olan Allah (2. Korintliler 13:11; 1. Yuhanna 4:8, 16) kendini insana ula-

⁴⁰ Schirrmacher, “Die Muslime und ihre Heilige Schrift”, a.g.y., s. 11.

şan ilk müjdeci yaptı (Yaratılış 3:9). Sonra İsa Mesih'te (Matta 10:40; Markos 9:37; Luka 10:16; Elçilerin İşleri 3:20, 26; Yuhanna 3:17; krş. Yeşaya 48:16) ve Kutsal Ruh'ta (Yuhanna 14:26; 15:26; Luka 24:49), yine insanlara ulaşan asıl müjdeci olarak görev aldı. Onun için İsa Mesih, "Beni görmüş olan, Baba'yı görmüştür!" dedi (Yuhanna 14:9; benzer şekilde 12:45). İsa Mesih'te Rab Tanrı insanlar arasında "yaşadı" ("çadır kurdu") (Yuhanna 1:14). Kutsal Ruh aracılığıyla Allah imanlıların "içinde yaşıyor" (Romalılar 8:9), "çünkü bize verilen Kutsal Ruh aracılığıyla Tanrı'nın sevgisi yüreklerimize dökülmüştür" (Romalılar 5:5).

Allah	
<p>Hristiyanlar ve Müslümanlar göğün, yerin ve her bir insanın yaratıcısı Allah'a inanırlar. Tek O her şeye kadir olup insanlarla ilişkisini ve insanlardan isteğini kitabında belirtmiştir. Belirlediği zaman tamamlandığında bütün insanları yargı kürsüsü önünde sorguya çekecektir.</p>	
Kur'an	Kutsal Kitap
<p>1. Allah dünya ve her bir insanın yaratıcısıdır ama O aynı zamanda farklı bir boyuttadır, yani yaratılıştan ayrıdır. Yaratıcı ile insan arasında herhangi bir köprü mevcut değildir (Rahman 55:1-78; En'am 6:101-102).</p>	<p>1. Allah insanı kendi suretinde ve kendisi ile karşılıklı ilişkide olsun diye yarattı. Allah özünü yaratılıştaki ve sözünde açıklıyor. İsa Mesih Allah ile insan arasında köprü vazifesini üstlendi, nitekim O'nda Allah insan oldu (Yuhanna 1:14-15).</p>
<p>2. Allah'ın çocukları yoktur ve O'na benzeyecek hiçbir şey yoktur. İsa Allah değildir ve Allah olarak da onurlandırılmaz. Üçlülük (Tesslis) inancı çoktanrıcılıktır. İslamiyete çoktanrıcılık en ağır ve bağışlanamayacak günah olarak nitelendirilir, çünkü bununla Her Şeye Gücü Yeten'e "eş koşmuş" oluyor (El Maide 5:72-73, 75; Nisa 4:171-172).</p>	<p>2. Allah'ın biricik Oğlu İsa Mesih'tir. İsa Mesih insan olarak dünyaya gelmiş olmasına karşın kendisi yine de Allah'tır. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh tekte üç, üçte tek olan Allah'tır (Yuhanna 1:1-2; Matta 28:20). O'nun dışında başka hiçbir ilaha kulluk edilemez (Çıkış 20:1-3).</p>

<p>3. Allah yaratıcıdır ama ne müminlerin ne de İsa'nın babasıdır. Kur'an Hristiyanları, Allah'a, İsa'ya ve Meryem'e inanmakla, üç Allah'ı yüceltmekle ve bununla çoktanrıcılık suçları (Tevbe 9:30-31).</p>	<p>3. Allah İsa Mesih'in babasıdır. Allah'a Ruh'un yardımıyla Baba olarak seslenirse O'nun çocuğu sayılır (Romalılar 8:15-17). Üçlülük Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşur (Matta 28:19). Meryem sadece bir insan olup Üçlülük'te pay sahibi değildir.</p>
<p>4. Allah tekrar ve tekrar peygamberleri aracılığıyla konuştu. Onların duyurdukları vahiy de hep Gücü Her Şeye Yeten tek Allah ve O'nun gelmek üzere olan yargısı ile ilgili aynı mesajı içeriyordu (En'am 6:74-90).</p>	<p>4. Üçte bir, tekte üç olan Allah kendini İsa Mesih'ten önce birçok kez ve artan ölçüde açıkladı. Birçok inanç tanığı, peygamber ve sonunda kendi Oğlu İsa Mesih aracılığıyla konuştu (İbraniler 1:1-2; 11).</p>
<p>5. Allah kendini Kur'an'da sonsuz, tek, gücü her şeye yeten, her şeyi bilen ve rahmet eyleyen Allah olarak açıkladı ama kendi kişiliğini yine de saklı tuttu (A'raf 7:156; Fatır 35:16).</p>	<p>5. Kutsal Kitap'ın Tanrısı kendini sonsuz, görkemli, her şeyi bilen ve yetkin olarak açıklarken, O'nunla yakın ve kişisel ilişkide yaşayan insanlara gerçek, yaşam, ışık, sevgi ve adalet olmak ister (Mısır'dan Çıkış 15:11; Mezmur 147:5; 1. Yuhanna 4:7-9, 16).</p>

İman, Allah'ın tek hükümdar olarak tanınması mı, yoksa karşılıklı bir güven ilişkisi mi?

Kur'an'da iman (Arapça "imân"), tek ve sonsuz Allah'ı ve O'nun sonsuz gücünü tanıma olarak ifade edilir. İman Allah'a alçakgönüllülükle sunulmuş ve iradesine teslimiyettir (İslam). Bu da insanın Allah'ın kötü dediği şeyden kaçması ve iyi olarak belirttiği şeyi yapması, yani İslamiyetin beş şartını yerine getirmesi anlamına gelir.

Kutsal Kitap'ta temel olarak "iman" konusunda (İbranice "emuna", Grekçe "pistis", Latince "fides") şu görüş yer almaktadır: İman, Allah'ın sergilediği "sadiq" tutumuna verilen yanıt ve Allah'a yönelik sağlam bir güvendir. Bir takım inanç gerçeklerinin tanınması ve Allah'a imanla bağlanan kişinin O'nun isteğini yapma arzusunda olması bekleniyorsa da, iman, insan ile Allah arasında yer alan

kişisel ilişkinin ifadesidir. İman eden kişinin, insanın Allah'ın isteğini birçok defa yapmamasından dolayı da, Allah'a olan güveni çok önemlidir. İman bu durumda karşılıklı bir güven ilişkisidir, çünkü Allah'ın "sadakati" için aynı kelime kullanılmaktadır.

İslamiyette iman her şeyden önce Allah'ın egemenliğini ve her şeye kadir olmasını kabul etmek ve bununla beraber Allah'a alçakgönüllü bir tutumla bağlı kalarak ahlaki ve isteğine teslim olmaktır. Allah'a iman, ahirete, meleklerle, kutsal yazılara ve peygamberlere inanmayı gerektirir (El Bakara 2:177). İman sadece teorik bir "gerçek olarak kabul etme" tutumuyla sınırlı kalmaz; daha ziyade iyi olanı emredip fenalıktan alıkoymaktır (Ali İmran 3:110); "iman edip iyi ameller yapmaktır (2:25); İslamiyetin beş şartına bağlı kalarak dünyadaki yaşamı her zaman Allah'ın önündeki sorumluluğu hatırlamak ve gelecekteki kesin ahiretin bilincinde kalıp yaşamı ona göre biçimlendirmektir.

Beş şartın birincisi şöyle diyor: "Ben şahadet ediyorum ki; Allah'tan başka bir ilah yoktur ve Muhammed de onun peygamberidir."⁴¹ Bu tanıklık hep Arapça olarak telaffuz edilir. Bununla hem Allah'ın eşsizliği (Arapça *tauid*) hem de bu eşsizliği duyuran Muhammed'in elçiliğine odaklanılır. Şahadet her gün birçok defa namazda tekrarlanır ve böylece reşit yaşa gelmiş bütün erkek ve kadınların iman uygulamasının sabit parçası olur. İki tanık, bir imam veya (Arapça) 'kadı'nın huzurunda telaffuz edilen şahadetle gayrimüslim döndürülemez şekilde İslama geçmiş olur.

Kutsal Kitap'ta iman Allah'a yönelik sabit bir güvenin ve insan ile Allah arasında olan kişisel ve iyi bir ilişkinin ifadesidir. Ayrıca iman kelimesi Allah'ın insana gösterdiği "sadaikat"le aynı kavramdır. İman Eski ve Yeni Antlaşma'da hem aktif hem de pasif bir anlam taşır. Birincisi bir kişiye veya bir söze olan sadakati; diğeri ise bir başkasının söze olan güvenini kasteder. İmanın ne olduğu, yaşamlarının tümünü sarsılmaz bir güven ve itaatle Allah'a adanmış iman kahramanlarının hayatlarından öğrenilebilir (İbraniler 11).

Eski Antlaşma'da bile iman, sadece bir takım öğreti sözlerinin kabul edilmesini veya Allah'ın yasaının görünürde onaylanmasını kastetmiyordu; Allah'ın sadakatine ve güvenilirliğine derin ve sonsuz bir güven ve O'nun isteğine karşılık sevgi dolu bir itaatle karşılık vermek anlamına geliyordu (Yasa'nın Tekrarı 32:20; Habakkuk 2:4). İncil Tanrı'yı sadece "gerçek olarak kabul etme" tutumunu reddediyor: "*Sen Tanrı'nın bir olduğuna*

⁴¹ Şiiler, Muhammed'in yeğeni ve damadı Ali'nin onuruna, "ve Ali Allah'ın dostudur" sözlerini şahadete eklerler.

inaniyorsun, iyi ediyorsun. Cinler bile buna inanıyor ve titriyorlar!” (Yakup 2:19).

İncil’de “iman” ve “iman etmek” kavramları yaklaşık 500 defa geçiyor. İncil’in temel öğretisinde, Allah’a ve Oğul İsa Mesih aracılığıyla sağlanan kurtuluşa iman, sonsuz yaşam için şart olarak gösteriliyor. İlk Hristiyanlar kendilerini “imanlılar” veya “iman edenler” diye nitelendiriyorlardı (Elçilerin İşleri 2:44). Pavlus’un yazdığı mektuplarda kişinin kurtuluşu için iman, Yasa’nın gerekenlerini yapmakla zıt olarak anlatılır (Romalılar 3:20-22). İncil’de iman Allah’ın armağanıdır. İnsan bunun için dua edebilir ve etmelidir de, çünkü kişi kendi gücüyle onu elde edemez. Bundan dolayı imanlı insan, “*İman ediyorum, imansızlığımı yenmeme yardım et!*” diye dua eder (Markos 9:24).

Kutsal Kitap’a göre, insanın iyilikleri ve doğruluğu elbette imanının doğal sonucudur ama imanı oluşturmazlar: “*Bunun gibi, tek başına eylemsiz iman da ölüdür*” (Yakup 2:17). Kutsal Kitap bunu da “meyve sağlamak” diye nitelendirir: “*Bende kalan ve benim de kendisinde kaldığım kişi çok meyve verir*” (Yuhanna 15:5). Bunu da İsa Mesih’in verdiği örnekle destekler: “*Tanrı’da yaşıyorum’ diyen, Mesih’in yürüdüğü yolda yürümelidir*” (1. Yuhanna 2:6).

Allah verdiği sözlere bağlı mıdır, değil midir?

Kur’an’ın tebliğ ettiği Allah öylesine mutlak, her şeyden üstün ve bağımsızdır ki kendini insana karşı hiçbir zaman bağlı kılmaz ve bunu yapmak da istemez. Verdiği sözlerde bile Allah’ın her zaman başka türlü karar verme kaydı vardır ve hiç kimse O’nu bundan alıkoyamaz. Aksi takdirde Allah kendini insanların kararlarına tabi kılar.

Kutsal Kitap’ın duyurduğu Rab Tanrı, egemen ve yaratıcı olarak tamamıyla mutlak, her şeyden üstün ve bağımsızdır. Planlarını değiştirmek ve verdiği sözlerden vazgeçmek isteseydi hiç kimse buna karşı koyamazdı. İnsan veya yaratılış Allah’ı bağlayıp zorlayamaz. Fakat Allah kendisini, kendi verdiği söze bağlıyor ve kendi varlığı üzerine yemin ediyor. Rab Tanrı “sadık” ve tamamıyla “güvenilir”dir. Aslında O’nun her şeyden üstün oluşu, planlarını, vaatlerini ve yeminlerini yerine getirmesiyle ve bunları yerine getirmekten hiç kimsenin O’nu alıkoyamamasıyla belli olur.

Allah **Kur’an**’da her şeye kadir olduğu için kararlarında her zaman bağımsız ve üstündür. İnsanlara verdiği bir söz için bile bu geçerlidir, çünkü insanın verilen bir vaadi hatırlatarak Allah’a ne yapması gerektiğini söylemesi düşünülemez. Bu özellikle Allah’ın ahiret gününde vereceği kararlarda da geçerlidir. Bu kararları burada ve şimdiden öngörebilmek,

Allah'ın mutlak gücünü azaltmak ve O'nu, kararında sınırlandırmak anlamına gelirdi ki bu insana asla düşmez.

Gerçi Allah rahman ve rahim, bağışlayıcı ve kerem olarak tasvir edilir ama Müslüman birey bağışlanıp bağışlanmamış olduğunu ancak ölümünden sonra kesin olarak öğrenebilir. *“Dostum ancak âlemlerin Rabbi'dir. Beni yaratan da, doğru yola erİştiren de O'dur... Beni öldürecek, sonra da diriltecek O'dur. Ahiret gününde günahımın bağışlanmasını kendisinden umduğum da O'dur”* (Eş Şuarâ 26:77-82).

Kur'an Allah'ı bazı ayetlerde 'hileci' terimiyle tanıtır. Bazı İslami yorumcular Allah'ın hile yapmasının veya tuzak kurmasının sadece imansızlarla ilgili olduğuna inanırken, bazıları bütün insanlar için geçerli olduğuna inanır. Nitekim Allah sınırlandırılmaz ve O'nun ne yapacağı önceden belirtilemez. *“Fakat tuzaklar ancak Allah'a mahsustur”* (Er-ra'd 33:42). Başka bir çeviriye göre, *“Fakat sonuçta bütün hile Allah'ındır”* (Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın tercümesi). *“Onlar bu tuzağı kurarken, Allah da tuzak kuruyordu. Allah tuzak kuranların en iyisidir”* (Enfal 8:30).

Kur'an'da yeminler geçtiğı halde Allah hiçbirinde kendini insanın karşısında bağlamaz, çünkü bu Allah'ı insanla aynı seviyeye getirmek olurdu.

Kutsal Kitap'ta Rab Tanrı'nın en göze çarpan özelliğı herhalde O'nun güvenilirliğı ve sadakatidir (örneğin, Mısır'dan Çıkış 34:6; Mezmur 117:2). O “sadık Tanrı” (Yeşaya 65:16) ve tamamıyla güvenilirdir, çünkü *“O söyler de yapmaz mı, söz verir de yerine getirmez mi?”* (Çölde Sayım 23:19; Mezmur 33:4). Allah'ın bu “sadakat”inden doğan “güven” (“iman”) kavramının, “sevgi” kavramıyla beraber Allah ile insan arasındaki ilişkiyi en çok tarif eden unsurlardan olması da tesadüf değildir.

İnsanla bir antlaşma yapmak (Yaratılış 12:1-3; Mısır'dan Çıkış 20:1-3), lütfunu gösterip insanı günah ve ölümden kurtarmak için (Yunus 4:2) Allah, kendini yaratıklarının karşısında kurtuluşa ve bağışlamaya kesin bir kararlılıkla şartlandırdı. Tanrı insanın kurtuluşu için yaptığı antlaşmayı (İbraniler 5-6) *“üzerine ant içecek daha üstün biri olmadığı için kendi üzerine ant içerek”* (İbraniler 6:13) çözülmez bir yeminle sabitleştirir. Yeni Antlaşma'nın (1. Korintliler 11:25) başlamasını (vaftiz) ve sürekli yenilenmesini (Rab'bin Sofrası, Komünyon) simgeleyen uygulamaların (sakramentlerin) kilisenin işaretleri olması şaşırtıcı değildir.

Allah'ın kendi üzerine ant içmesi Kutsal Kitap'ta 82 defa dile getirilir (İbraniler 6:13'ü şu ayetlerle karşılaştırın: Yaratılış 22:16; Mısır'dan Çıkış 32:13; Yasa'nın Tekrarı 32:40; Yeşaya 45:23; Yeremya 22:5; 44:26; 49:13; Amos 4:2; 6:8; Romalılar 14:11). Ayrıca Allah kırk defa bir antlaşma yaparak insanlara kendi özü ve yapacakları hakkında kesin bir güvence veriyor, çünkü bir ant sadece gerçeğe taahhüt vermek için değildir. Nitekim öylesi bir amaç hiç yalan söylemeyen bir Tanrı için mantıksız olurdu.

Ninova şehrinin kırk gün içinde mahvolacağı mesajı, ant içilmeden de gerçektir (Yunus 3:4) ama bu mesaj tövbeye açık bir kapı bıraktı. İçilen bir ant, söylenen sözü sabit ve değişmez hale getirir ve onun kesinliğini ve geri alınamazlığını vurgular (İbraniler 6:16-18; Romalılar 11:29). Eski ile Yeni Antlaşma'da hiç kimse gerçeğin Tanrısı'ndan fazla ant içmiyorsa, bu da Allah kendi sözlerini geri alınamaz hale getirdiği ve kendini gelecek konusunda bağlı kıldığı içindir.

Allah'ın bir yandan tamamen üstün olması, diğer yandan ise yaptığı antlaşma dahilinde kimliğinin ölçülebileceği sorumlulukların altına girerek kendini insanlara bağlaması, Hristiyan ve Yahudi vahiy kaynaklarının bir özelliğidir. Allah bu inayeti gösterirken hep ilk adımı atıyor. Bu özellikle On Emrin başında belli oluyor: “*Seni Mısır'dan, köle olduğun ülkeden çıkararak Tanrının RAB benim. Benden başka tanrının olmayacak...*” (Mısır'dan Çıkış 20:2-3). İlk önce Allah İsrail halkını kurtardı, ondan sonra onları yolunu izlemek için sorumlu tuttu; tersi değil.

Allah'ın kendi kendini bir antla bağlaması Hristiyanlığın özünü oluşturan unsurlardandır. Allah'ın kesin güvenilirliğini, kendi kendini Müjde'de bağlayarak ve verdiği vahye son ve sabit yazılı bir şekil sağlayarak belirgin kılması tesadüf değildir. Dahası, Allah'ın, Oğlu İsa Mesih'in insan olmasında bu koşulun ötesine dahi gitmiş olması hiç tesadüf değildir. Allah, insan O'nu zorlamaksızın, öz isteğiyle sevgide kendini insana bir antlaşmayla bağladı. Allah'ın kendini Antlaşma Tanrısı olarak açıklamış olma güvencesi de neden Kutsal Yazıların veya içinde yer alan bazı metin ve paragrafların tümüyle güvenilir olarak görüldüğünü de açıklar (Mezmun 119:43, 160; 2. Timoteos 2:25; 1. Selanikler 2:13; Yuhanna 17:17).

Allah'ı sınamak yasaklanır mı, yoksa teşvik mi edilir?

Allah'ı ve güvenilirliğini sınaama düşüncesi Kur'an'a ters düşer.

Kutsal Kitap'ın birçok yerinde Allah'ın kendisi imanlıları güvenilirliğini sınaamaya çağırır.

Kur'an'da Allah insanları kendisine olan tutumlarını görmek için sınamaktadır (örneğin, Mülk 67:1). Ama öbür yandan yaratılmış hiçbir varlık Yaratan'ı ne sınayabilir ne de O'ndan hesap sorabilir: “*Allah, yaptığından sorumlu olmaz, fakat insanlar sorumlu olurlar*” (El Enbiyâ 21:23).

Kutsal Kitap'ta Allah'ın güvenilirliğinin vurgusu sadece Allah'ın insanı sınamasıyla değil, tersine, Allah'ın insanı kendini sınamak için çağırmasıyla (örneğin, Malaki 3:10), insanın şikayetlerini ele almasıyla (Yeşaya 1:18; 41:1; 43:26; ayrıca bkz. 45:9) ve “Allah, sözünü gerçekten tutar mı?”

konusunu görmeye davet etmesiyle belli olur. Allah'ın kendini antla bağlaması, sağladığı vahiy ve Sözü, Allah'ın kendisinde ölçülebilir.

İmanlı bir kişi Rab Tanrı'yı anlayamıyorsa, duyduğu bu duyguyu bastırmasın. Allah'ın kendisi insanı, konuyu duayla önüne getirmeye, bunu kendisiyle tartışmaya ve çözümleyerek bunu yaşamaya teşvik ediyor. Gerçi sonunda Allah her zaman güvenilir çıkacaktır. Ama bu soru sorulması veya sınılanması yasak olduğu için değil, daha ziyade kendisi verdiği ölçüklere göre gerçekten gerçekçi ve güvenilir olduğu içindir.

Sadece bundan dolayı Allah, Ağıtlar'a, ağlayış veya övgü mezmurlarına müsaade ediyor. Az evvel söz ettiğimiz gibi, Allah o metinlerde, görünüşte tutmadığı sözlerden dolayı şiddetli bir şekilde suçlanıyor. Sevgi dolu ve iyi bir Allah'ın yarattığı dünyada bu kadar çok haksızlıkla acının nasıl olabildiği sorusu sık sık O'na yöneltiyor (Mezmunur 73; Ağıtlar; Romalılar 9; 3:5-6; Eyüp). Ama sadece Her Şeye Gücü Yeten Allah'ın ölçülebileceği bir ölçüğün varlığı kabul edilirse, yani O'nun iyi ve sevgi olması ölçüğü, sevgisiz ve kötü bir dünya içinde çekilen acı bir sorun oluşturuyor. Pavlus şu soruyu bile sorabilmektedir: “Tanrı adaletsizlik mi ediyor?” (Romalılar 9:14). Gerçi sorduğu soruya olumsuz bir yanıt veriyor (Romalılar 9:15-26) ama Kutsal Kitap'ta bu tür soruların sorulması ve tartışılması alışıldıktır.

Sevgi, Allah'ın verdiği bir karşılık mıdır, yoksa öz varlığı mıdır?

Allah'ın sevgisi Kur'an'da, Allah'ın isteğini yerine getiren mümine merhametle yaklaşması anlamına geliyor. Allah, sözünü dinleyenleri sever.

Kutsal Kitap'ta Allah'ın sevgisi, Allah'ın kendisini sormayan insanları aradığı ve Babaları olarak onları eve getirmek istediği anlamına geliyor. Kendisine itaat etmeleri için Allah insanları seviyor.

“Allah'ın tövbeleri çok kabul eden ve esirgeyen” (Nisa 4:16) olması Kur'an'ın temel ifadelerindedir. O'nun inayetli ve merhametli olması, Sure 9 hariç, bütün 114 Sure'nin başında “rahman ve rahim olan Allah'ın adında” girişinin yer almasından da belli oluyor. Yer yer Allah'ın sevgisinden de söz edilir; örneğin, “İman edip iyi işlerde bulunanları, esirgeyici (Allah) sevgili kılacaktır” (Meryem 19:96). “Ortodoks İslamiyet çevreleri insanın Allah'a olan sevgisini, O'na itaat edip hizmet eden ve şeriata, lütfuna (teveccüh) ve ödüllere duyulan sevgi dolu bir tutumla tanımlarlar. “Çünkü -diyorlar-, sevgi, dostlar veya hatta aşkla bağlanmışlar arasındaki gibi karşılıklı bir meyil olarak, sevilen ve sevenin eşit olmasını gerektirir. Ama Allah'ın uluviyeti, Allah ve insan

arasında böyle bir ilişkiyi düşünmeyi bile yasaklar. Onun için insanla Allah arasında sevgi dolu ve yakın bir dostluğu farz etmek sapkınlıktır. Böyle bir varsayım insan tarafından yapılan dayanılmaz bir küstahlık ve küfredici şekilde Allah'ın saygısını küçültücü olur.”⁴²

İslamiyette Allah'ın sevgisi hiçbir zaman insani sevgiyle kıyaslanmamalı. Allah'ın büyüklüğü, her şeye kadirliği, ulviyeti ve her şeyden farklı oluşu sevgi konusunda da ayrı tutulmalı. Böylece insan veya insanlar arasında duygular ve özelliklerin Allah'la karşılaştırılması düşünülemez.

Ayrıca İslamiyette Allah'ın sevgisi insanın itaatine bir yanıttır. Resulüm de ki: “Eğer Allah'ı seviyorsanız hemen bana uyunuz, ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın! Zira Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir” (Al İmran 3:31).

Allah'ın sevgisi Kur'an'ın mesajının merkezini oluşturmuyor.⁴³ Kur'an'ın merkezi daha çok, Allah'ın benzersizliğine ve tekliğine (Arapça *tauhid*) olan şahadet ve O'nun her şeye egemen oluşuna ve kudretine olan teslimiyettir.

Kutsal Kitap'ın “Tanrı sevgidir” (1. Yuhanna 4:8, 16) sözü Hristiyanlığın en belirgin mesajıdır. Allah sadece sevgiyi armağan eden veya sevgi dolu davranan biri değildir; kendisi sevgiyle eş anlamlıdır ve “sevginin kaynağıdır” (2. Korintliler 13:11). Allah'ın yarattıklarına sevgisi, tarih boyunca Allah'ın etkin olmasını sağlayan, O'nu harekete geçiren güdüdür. Bu güdü özellikle İsrail halkının Mısır'daki köleliğinden ve başka tutsaklıklardan kurtuluşunda ve Oğlu İsa Mesih'in gönderilmesinde kendini gösterir: “... çünkü Tanrı dünyayı o kadar çok sevdi ki, biricik Oğlu'nu verdi.” (Yuhanna 3:16). İnsan olup aramıza gelen Tanrı Oğlu İsa Mesih, “Allah'ın bizde izhar olunan sevgisidir” (1. Yuhanna 4:9)⁴⁴. Allah kendisi sevgi olduğu için her sevgi Allah'tandır (1. Yuhanna 4:7). İnsanların arasında yer alan bütün ilişkilerle beraber Tanrı'yla olan ilişkileri de sevgide temellendirilmelidir; aksi takdirde sonunda yararsızdırlar. En büyük adanmışlığın ve her tür feragatli davranışın motivasyonu Allah ve insan sevgisinden kaynaklanmıyorsa bomboş bir uğraştan başka bir şey değildir. 1. Korintliler 13:1-13'te dile getirilen sevginin üstünlüğünde bu durum etkileyici bir şekilde yansıtılır: “İnsanların ve meleklerin diliyle konuşsam, ama sevgim olmasa, ses

⁴² Adel Theodor Khoury, *Der Koran Arabisch - Deutsch. Übersetzung und wissenschaftlicher Kommentar*. 12 Bände, Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus 1990-2001, Bd.2. s. 207-208.

⁴³ Sufilikte Allah'ın sevgisine önemli bir vurgu yapılmaktadır. İmanlı birey Allah'a yaklaşmayı ve O'nunla birleşmeyi amaçlarken, sonunda Allah'ın kendisinde konut kurmasını hedefler. Ancak imanlı birey Allah'ı sevmeye çalışırken, Allah'ın kendisini sevip sevmediğini kesin bilemeyecektir.

⁴⁴ Bu alıntı eski Kutsal Kitap çevirisi olan Kitabı Mukaddes'ten alınmıştır.

çıkaran bakırdan ya da çınlayan zilden farkım kalmaz. Peygamberlikte bulunabilsem, bütün sırları bilsem, her bilgiye sahip olsam, dağları yerinden oynatacak kadar büyük imanım olsa, ama sevgim olmasa, bir hiçim. Varımı yoğumu sadaka olarak dağıtsam, bedenimi yakılmak üzere teslim etsem, ama sevgim olmasa, bunun bana hiçbir yararı olmaz.”

Her sevginin kaynağı olan Allah insanlara sevgisini armağan ettiği için insan da Allah'ı sevebilir. Onun için Kutsal Kitap şöyle buyurur: “*Tanrınız RAB’bi bütün yüreğinizle, bütün canınızla, bütün gücünüzle seveceksiniz*” (Yasa’nın Tekrarı 6:5). Bu buyruk ve ondan kaynaklanan “*Komşunu kendin gibi seveceksin*” (Levililer 19:18) buyruğu da, İsa Mesih’in kendisi tarafından birçok defa en büyük iki buyruk olarak nitelendirildi (örneğin Matta 22:37-39). Onun için evlilik ilişkisi (Efesliler 5:25; Koloseliler 3:19), aile ve kilise yaşamı (Yuhanna 13:35; 15:12; Efesliler 4:1-3), bütün insanlarla ve hatta düşmanlarla olan ilişkiler sevgi temelinde belirlenmelidir. “*Sevginiz ikiyüzlü olmasın... Birbirinize saygı göstermekte yarışın..., Size zulmedenler için iyilik dileyin. İyilik dileyin, lanet etmeyin... Ama düşmanın açılmışsa onu doyur, susamışsa su ver...*” (Romalılar 12:9, 10, 14, 20). Onun için İsa Mesih de Dağdaki Vaaz’da, “*Düşmanlarınızı sevin, sizden nefret edenlere iyilik yapın*” diye buyuruyor (Luka 6:27; benzer şekilde 6:35 ve Matta 5:44).

Kutsal Kitap’ın sevginin özellikle kurban edilmesinde belli olduğu düşüncesi de Kur’an’a yabancıdır. Kutsal Kitap’a ait bu kurban kavramı özellikle İsa Mesih’in ölümünde kendini gösterir. İsa Mesih’in çarmıhtaki ölümünde Allah’ın ta kendisi sevgisini gelmiş geçmiş en büyük kurbanla mühürledi (1. Yuhanna 4:9-10). Bu sevgi ifadesinin insanları da ilgilendirdiği İsa Mesih’in bu sözünden anlaşılır: “*Hiç kimsede, insanın, dostları uğruna canını vermesinden daha büyük bir sevgi yoktur*” (Yuhanna 15:13). Onun için evliliğin sırrı da, sevgi uğruna gerektiği takdirde kendi yaşamını diğeri için feda etmekte bulunuyor (Efesliler 5:25, 28).

Hristiyanlıktaki sevgi anlayışıyla bütün diğer dini görüşler arasında daha da derin bir fark var. Bu fark Üçlülük ve bununla Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un, aralarındaki ilişkileriyle ilgilidir. Çünkü ancak Üçlülük ilişkisinde “Tanrı’nın içindeki” sevgi mümkün olur ve sevebilmek için karşısında birilerini yaratmak zorunda kalmadan yaratılmamış gerçek olarak duruyor. Ama buna daha sonra değineceğiz.

Allah’ın sevgisi üzerine yapılan vurgu da, İncil’de Allah’ın neden hep “Baba” olarak tasvir edilmiş olduğunu, Hristiyanların dualarında O’na neden “*göklerdeki Babamız*” (Matta 5:19-13) veya “*Babacığım*” (“*Abba, sevgili Baba*”; Romalılar 8:15) diye seslendiklerini açıklar. Son derece etkileyici “*Kaybolan Oğul Benzetmesi*”nde, Baba Tanrı’nın, kaybolmuş çocuklarını yine evine davet edişi anlatılır (Luka 15:11-32).

Allah Efendi mi, yoksa dost ve kardeş mi?

Kur'an'a göre Allah'la insan arasında büyük bir mesafe bulunmaktadır. Onun için hiçbir zaman bir insan Allah'ın dostu veya kardeşi olamaz.

Kutsal Kitap'ta Allah insanlarca dost ve Baba diye çağrılabilir, İsa Mesih de dost ve kardeş olarak nitelendirilebilir.

Kur'an'da Allah insanlara lütufkar armağanları sağlar, öyle ki insanların karşısında Allah'a şükrederek O'nu yüceltsin. Ama insanın Allah'a karşı gösterdiği bu itaat, Yaratıcı ve yaratılmışın arasındaki mesafeyi hiçbir zaman azaltmaz. Hiçbir zaman bir insan Allah'ın çocuğu, kardeşi veya dostu olamaz.

En'Am Suresi 6:127 ayetinin bazı çevirilerinde Allah müminlerin “dostu” olarak tanımlanırken, bazıları da imanlıların “yardımcısı” veya “koruyucusu” olarak belirtir. Kastedilen şey ise sadece Allah'ın Cennet'te onlara bir yurt sağlayacağıdır. A'raf Suresi 7:155'te Musa Allah'ı “dost” (birçok çeviri “yardımcı” veya “veli”) diye çağırıp kendisinden merhamet diler. İlahiyatçılar bunun bir istisna olduğuna ve Musa hariç hiç kimse için geçerli olmadığına dikkat çekiyor.

Kutsal Kitap'ta Allah “Baba” ve “dost” diye çağrılabilir. Titus 3:4 “Tanrı'nın iyiliği ve insana olan sevgisi”nden ve 1. Petrus 2:3 Tanrı'nın “iyiliği”nden veya “iyi yürekliliği”nden söz ediyor. Tanrı Oğlu Mesih de imanlıları “dost” (Yuhanna 15:14-15; Luka 12:4) ve “kardeş” (İbraniler 2:11) olarak nitelendirmekten çekinmiyor. Evet, İsa Mesih'i kabul edenlerin hepsi “Tanrı'nın çocukları olma hakkına” (Yuhanna 1:12) kavuşuyorlar, çünkü onlar “sevgili çocuklar”dırlar (Efesliler 5:1). “RAB Musa'yla iki arkadaş gibi konuştu” (Mısır'dan Çıkış 33:11). “İbrahim'e Tanrı'nın dostu dendi” (Yakup 2:23) ve başka bir yerde Rab Tanrı'nın ta kendisi iman atasından söz ederken “dostum” (Yeşaya 41:8) diye bir ifade kullanıyor. Pavlus Romalılara mektubunda “Tanrı'nın sevdiklerine” diye hitap ediyor (Romalılar 1:7; benzer şekilde bkz. Koloseliler 3:12; 2. Selanikliler 2:13). İsa Mesih de insanlara çok defa “siz dostlarım” diye hitap etmiştir (örneğin, Luka 12:4).

İnanca öncülük eden savaş efendisi mi, yoksa barış prensi mi?

Kur'an'a göre, Muhammed siyasi bir lider ve komutan olarak büyük başarı gösterir. Amaç, şeriat kurallarına göre yönetilen bir İslam devleti kurmak ve onu Allah'a tabi kılmaktır.

Kutsal Kitap'ta din kurucusu siyasete sırt çeviriyor ve dünyanın kurtuluşu için canını feda ediyor. Kilise ile devletin görevleri farklıdır ve Hristiyanlar, uzmanlık alanlarıyla kendilerini siyaset ve toplumun yararı için ortaya koymaları gerekse de otorite olma amacı taşımazlar. Ait oldukları yönetime itaat etmek Allah'ın buyruğudur.

Kur'an, Muhammed'in tebliğ ve savaş yoluyla alay edilmiş peygamber statüsünden sıyrılıp Medine'de geçirmiş olduğu yaşamının son yılında (MS 622-632) nasıl devlet reisi ve gelişen bir egemenliğin efendisi durumuna yükseldiğini anlatıyor. İslamiyetin egemenliği Muhammed'in yaşam döneminde bile hem ruhsal hem de dünyasal bir yönetimdi. Burada Muhammed ve halifelerinin yaşam öykülerini anlatmayacağız. Tarih boyunca farklı İslami devletler ortaya çıkmıştır. Ama kitap anlayışından yola çıkarak, her zaman sadece camiinin değil, devletin de ve bununla beraber bütün yaratılış ve yaşam gerçeğinin de, İslam hukukuna bağlı olarak Kur'an'a göre biçimlendirilmesi amaçlandığı görülüyor.

Kutsal Kitap'ın İncil bölümü İsa Mesih'in duyurusunun ve çalışmasının kaba güçten uzak bir şekilde var olduğunu anlatır. Böylece İsa Mesih, devrimin güçle sağlanacağını duyuran gruplardan farklı bir anlayışla ortaya çıktı. Yahudiliğin Mesih beklentisi, İsrail'in dünya üzerinde siyasi bir egemenlik kurmasıyken, İsa Mesih'e göre Tanrı'nın egemenliğini geliştirme yöntemi, kişinin yeni bir yaşama kavuşması için tövbe etmesinde ve günahtan dönmesinde yatıyordu. İsa Mesih'e göre Tanrı'nın egemenliğinin yayılışı zorlamayla olmayacak, nitekim kendisi "Kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecek" dedi (Matta 26:52). İsa Mesih ayrıca çok açık ve net, "Ne mutlu barışı sağlayanlara! Çünkü Göklerin Egemenliği onlarındır" (Matta 5:9) ve "Benim krallığım bu dünyadan değildir" (Yuhanna 18:36) dedi. İsa Mesih, Eski Antlaşma'daki krallık ve kahinlik görevlerinin ayrı tutulmasıyla hazırlanmış kilise ve devlet ayrımını şu sözlerle duyurdu: "Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin" (Matta 22:21; Markos 12:17; Luka 20:25). Pavlus, yaşadığı zamandaki kilisenin, dönemin Roma devletine tabi olduğunu belirtiyor (Romalılar 13:1-7). "Tanrı'ya hizmet eden" grup bu bağlamda kilise değil, suç işledikleri takdirde Hristiyanları da cezalandıran devlettir.

İki bin yıllık tarihinde ve dünya çapındaki yayılışında Hristiyanlık, devlet ve kilise ilişkisinde yer alabilecek birçok hata yaptı. Ama temel yönüyle kilise sadece tek ve *ruhsal* bir göreve odaklanmalıdır. Ellerini siyasi ve ekonomik güce ne kadar az bulaştırırsa görevini o kadar iyi şekilde yerine getirir. Kilise, peygamberin aracılığı gibi bir uyarıcı ve ahlaki bir yol gösterici olarak, devlete yararlı ve güzel hizmetler sunabilir. Kendini hizmete adanmış Tanrı adamları ve kadınları, tıpkı Eski Antlaşma'daki Yu-

suf ve Daniel gibi, uzmanlık alanlarında topluma yarar sağlayacak bir görev üstlenebilir ama kilisenin kendisi siyasi egemenlikte bir hak talep edemez.

İnanca öncülük eden bir efendi mi, yoksa hizmet eden mi?

Kur'an'da din kurucusu olan peygamber, başarılı bir efendi ve başkomutan konumuna yükselir. Dinin kurucusu zaferler elde eder ve başarısı davranışlarını doğrular niteliktedir. Allah efendidir ve bu da hizmet etmeyeceği anlamına gelir.

Kutsal Kitap'ta inancın öncüsü, yüce konumundan insanlara hizmet etmek üzere aşağıya iner. Kutsal Kitap'a göre öncülük eden İsa Mesih acı çeker ve ölümler arasından dirilerek kendi doğruluğunu tasdik eder. Allah efendidir ve tam bu sebepten insanlara hizmet edebilir.

Kur'an'ın bakış açısı için önceki 'İnanca öncülük eden savaş efendisi mi, yoksa barış prensi mi?' başlığına bakınız.

Kutsal Kitap'ta hizmetin büyük bir değeri vardır. Mesih imanlıları için barış, baskı ve egemenlik sürmekle değil, daha ziyade hakkindan vazgeçmekle (1. Korintliler 6:7), diğerini kendinden değerli saymakla (Filipililer 2:3) ve hizmet etmekle (Galatyalılar 5:3) sağlanabilir.

İsa Mesih kendisinden söz ederken şöyle dedi: "Nitekim İnsanoğlu, hizmet edilmeye değil, hizmet etmeye ve canını birçokları için fidye olarak vermeye geldi" (Matta 20:28; Markos 10:45). Bunu söyleyerek gelecekteki kilise önderleri için ulusların liderlik anlayışına ters düşen şu sonucu belirtiyor: "Sizin aranızda böyle olmayacak. Aranızda büyük olmak isteyen, ötekilerin hizmetkârı olsun" (Matta 20:26; Markos 10:43; benzer şekilde Matta 23:11; Markos 9:35; Luka 22:26). Çünkü, "kendini yücelten alçaltılacak, kendini alçaltan yüceltilecektir" (Matta 23:12). "Hizmet eden" İsa Mesih (Luka 22:27; 1. Korintliler 12:5) Petrus'a hizmet etmesini öğretti, öyle ki bu havari de mektubunda imanlıları "birbirinize hizmet edin" (1. Petrus 4:10) sözüyle teşvik etsin.

Dua özellikle başkalarıyla beraber yerine getirilen bir şart mı, yoksa Göklerdeki Baba'yla kişisel bir görüşme mi?

Kur'an'da namaz, Allah'la olan ilişkinin, yani O'na olan teslimiyetin en önemli belirtisidir. Bireysel dua edilebilir, ancak günlük kılınması gereken namazlarda,

belirlenmiş sözler ve belli başlı hareketler ibadetin özünü oluştururlar. Topluluk içinde yapılan ibadetler kişisel olanlardan daha değerlidir.

Kutsal Kitap'ta dua Tanrı'yla sürdürülen ilişkinin en önemli belirtisidir. Ayetleri ezberlemek faydalıdır ve bunun örnekleri Kutsal Kitap'ta mevcut olsa da, Allah'a edilen bireysel dualar merkezi bir yere sahiptirler. "İç odadaki" dua, toplumda edilen her duadan daha değerlidir.

Kur'an ve hadisler, günde beş defa kılınması gereken namazı buyurur ve yapmayanların başına geleceklerden bahseder (Maun 107:4-7). İbn Rasul şunları yazıyor: "Çocukların akli erdikten sonra ebeveynlerce namaza teşvik edilmeleri ve buluş çağından sonra kesinlikle namaz kılmaları gerekir ve başka türlü olmazsa, dayakla buna yönlendirilmelidirler."⁴⁵

Bu, İslamiyette yer alan ilaveli duaları bertaraf etmez: "Edilmesi ve asla atlatılmaması gereken zorunlu dualar (farz), bunlardan önce ya da sonra sunulan sünnet duaları arasında ayırt edilir. *Nafile*-namazlar ise tamamen gönüllü yapılan ibadetlerdir."⁴⁶ "Namazdan sonra bir süre boyunca sükûnette oturup niyaz etmek ve bu istek duasını kendi sözleriyle sunmak sünnettir."⁴⁷ Ama bu dualar için de aynı şekilde şu ilke geçerlidir: "Toplumda edilen dua tek başına edilen duadan daha değerlidir."⁴⁸

Kutsal Kitap'ta dua her zaman gönüllüdür ve asla zorunlu değildir. Tertipli bir dua hayatının ne kadar büyük bir yardımı olsa da, Kutsal Kitap'ta duanın belli zamanları, şekilleri ve içerikleri verilmez. Kutsal Ruh içsel bir arzu sağlayarak insanın her tür durumunu duayla Allah'a yöneltmesi için insanda etkin olur ve insanı Allah'ın önünde temsil eder (Romalılar 8:26). Bu Tanrı'yla yer alan kişisel bir görüşme ve büyük bir ayrıcalıktır, çünkü kurtulmamış günahkâr Allah'a yaklaşılmaya layık değildir. Sadece İsa Mesih dua eden kişiyi Allah'ın önünde temsil edip onu "her tür kötülükten arındırdığı" (1. Yuhanna 1:9) ve Kutsal Ruh da "güçsüzlüğümüzde bize yardım" ederek "iniltilerimizi" (Romalılar 8:26) çevirdiği için, imanlı kişi "Tanrı'nın lütuf tahtına" (İbraniler 4:16) yaklaşabilir.

Dua etmek isteyen herkes, her zaman, her yerde, her konuda Allah'a yaklaşabilir. Hristiyanlıkta dua eden kişi çoğunlukla Allah'tan rehberlik, hikmet ve yanıt beklerken, İslamiyette namaz veya duayla Allah'tan cevap beklenmez veya aranmaz. Kutsal Kitap'ın anlayışına göre Allah, kendisine ait olan çocukların Babası olduğu için onlara iyilik yapar (Matta

⁴⁵ Muhammad Ibn Rassoul (Hg.). *As-Salah: Das Gebet im Islam*. Köln: Islamische Bibliothek, 1995³, s. 21.

⁴⁶ Islam.de/27.php.

⁴⁷ Rassoul, *As-Salah: Das Gebet*, a.g.y., s. 99.

⁴⁸ Rassoul, *As-Salah: Das Gebet*, a.g.y., s. 105 ve hadis kaynaklı kanıtlar.

7:9) ve dualarını yanıtlar. Allah'ın çocukları Tanrı'ya “Babacığım” (Abba, sevgili Baba; Romalılar 8:15) diyerek samimiyetle yaklaşabilirler. Allah'ın özel bir vaadi de, birkaç kişinin birlikte anlaşarak ettikleri niyaz ve duanın duyulacağıdır (Matta 18:18-19).

İsa Mesih öğrencilerine Hristiyanlıkta en önemli dua örneği sayılan, sonraları “Rab’bin Duası” adını alacak (Matta 6:9-13) dua örneğini öğretirken onları şu sözlerle ikaz etti: “*Dua ettiğinizde, putperestler gibi boş sözler tekrarlayıp durmayın. Onlar söz kalabalığıyla seslerini duyurabileceklerini sanırlar*” (Matta 6:7). Aynı bağlamda İsa Mesih öğrencilerine, başkalarına din-dar görünmek için dua etmemeleri gerektiğini (Matta 6:5), “*dua edeceğiniz zaman iç odanıza çekilip kapıyı örtün ve gizlide olan Babanız’a dua edin*” (Matta 6:6) sözleriyle uyardı.

Kur’an mı, İsa Mesih mi? Kitap mı, yoksa kişi mi?

İslamiyetin merkezinde Allah’ın yanında Kur’an, yani bir kitap vardır, çünkü o sonsuzluktan dünyaya indirilmiştir.

Hristiyanlığın merkezinde Allah’ın yanında İsa Mesih, yani bir kişi vardır, çünkü o sonsuzluktan dünyaya gönderilmiştir.

Şimdiye dek **Kur’an** ile **Kutsal Kitap** değerlendirmelerine göre karşılaştırma yaptıkça da, aslında Kutsal Kitap Kur’an’ın gerçek karşılığı değildir. “Kur’an dinler arası karşılaştırmada aslında -bütün dikkat çekici farklara rağmen- Kutsal Kitap’ın yanına değil, sadece İsa Mesih’in yanına konulabilir: ‘İsa Mesih Hristiyanlık için neyse Kur’an da İslamiyet için odur.’”⁴⁹

Başka bir deyişle, “Hristiyanlığın merkezinde bir kişi, İsa Mesih; İslamiyetindeyse bir kitap, Kur’an vardır.”⁵⁰ Bunun sebebi de İslamiyette Kur’an’ın, Hristiyanlıkta ise tarihte oluşan Kutsal Kitap’ın değil Allah’ın Oğlu İsa Mesih’in ezeli olmasıdır.

Yalnız bu karşılaştırmanın bir sınırı var. Hans Zirker bunu şu şekilde dile getirir: “Karşılaştırmada sadece, Hristiyanlığın Allah’ın sözünün “beden alma” (Latince *incarnatio*) yani insan olma durumunu ikrar ettiğini, İslamiyetin ise kitap oluşuna (Latince *inlibratio*) inandığı söylenirse, duruma yeterince dikkatle ele alınmamış olur. Gerçi, Hristiyanlık Allah’ın en üstün vahyini İsa Mesih’te, İslamiyet ise Allah’ın indirdiği Kur’an’da gördükçe bu benzetme bir yere kadar geçerli ve doğrudur. Fakat *inlibratio* kavramının son derece şüpheli olmasına sebep veren büyük bir fark var-

⁴⁹ Zirker, *Koran*, a.g.y., s. 45.

⁵⁰ Louis Gadret, *Der Islam*, Köln: J.P. Bachem 1968, s. 39.

dır: “Kitabın anası”, göksel kitabın kendisi Allah’la beraber kalır ve insanlara gönderilmez, Kur’an gönderilir...; ve özellikle Allah, tümüyle ulvi ve Yaratıcı olan, hala daha bütün yaratılmışlardan ayrıdır. Bundan ötürü “Allah’ın sözü”nün Kur’an’da duyurulması -Hristiyanlıktaki “beden alma” (*incarnatio*) anlayışında kabul edildiği gibi- Allah’ın kendisini, zaman ve mekan açısından tecrübe edilebilecek bir yakınlığa getirmez. İslamiyet için vahiy, Allah’ın kendini açıklaması değildir.”⁵¹

İnancın öncüsü “Kutsal Kitap”tan üstün müdür, değil midir?

İslamiyetin öncüsü Muhammed Kur’an’dan üstün değildir. Kendisi önemini Kur’an’dan alır, çünkü o, mesajın alıcısı ve duyurucusudur.

Hristiyanlığın öncüsü İsa Mesih, Kutsal Kitap’tan üstündür. Kutsal Kitap önemini O’ndan alır. İsa Mesih asıl “Tanrı Sözü’dür” ve Kutsal Kitap “Allah’ın sözü” olarak O’na tanıklık eder.

Kur’an’da Muhammed Kur’an mucizesiyle tasdik edilmektedir. Kendisi tamamıyla Allah’ın sözüne tabidir ve sadece bu sözün duyurucusu ve peygamberi olarak önemlidir. Muhammed Araplar ve Yahudiler tarafından Tanrı’nın bir peygamberi olarak kabul görmeyince ve öngördüğü yargı gerçekleşmeyince, kendisi memleketi Mekke halkının alaycı sözleri ve tehditleriyle karşı karşıya kalmıştı. Muhammed’in zamanında yaşayanlar kendisinden bütün eski peygamberlerin yaptıkları gibi bir mucize talep etmişlerdi (Tâ Hâ 20:133). Muhammed bunun yerine Kur’an’ı bir mucize olarak öne sürmüştü ama bu insanlarca ilk başta anlaşılammıştı (Hud 11:13; Yunus 10:37-38). Onun için Muhammed onların Kur’an’a benzer bir eser hazırlamalarını istemiş ama onlar bunu yapamamıştı (El İsrâ 17:88). İslam ilahiyatında buna “tasdik mucizesi” denir, yani Muhammed’in peygamber olduğunu kanıtlayan mucizedir.

Kutsal Kitap’ta İsa Mesih hiçbir yerde yazılı vahiy ile karşı karşıya getirilmemekte, yine de O’nun beden alıp insan olmasıyla (*incarnatio*) bütün yazılı vahiy ve kurtuluş tarihinin tamamlandığı, hatta ötesine gidildiği açıklanmaktadır. İbraniler 1:1-3’te şunlar yazmaktadır: “Tanrı eski zamanlarda peygamberler aracılığıyla birçok kez çeşitli yollardan atalarımıza seslendi. Bu son çağda da her şeye mirasçı kıldığı ve aracılığıyla evreni yarattığı kendi Oğlu’yla bize seslenmiştir. Oğul, Tanrı yüceliğinin parıltısı, O’nun varlığının öz gö-

⁵¹ Zirker, *Koran*, a.g.y., s. 49-50.

rünümüdür. Güçlü sözüyle her şeyi devam ettirir. Günahlardan arınmayı sağladıktan sonra, yücelerde ulu Tanrı'nın sağında oturdu."

Elçi Pavlus bile şöyle yazmıştır: *"Çünkü bilgimiz de peygamberliğimiz de sınırlıdır. Ne var ki, yetkin olan geldiğinde sınırlı olan ortadan kalkacaktır"* (1. Korintliler 13:9-10). İslamiyetin vahyi kendini asla "sınırlı" diye tanımlayamaz! Peki Pavlus'un söz ettiği "yetkin" olan nedir? Henüz gerçekleşmemiş, Mesih İsa'yla olan karşılaşmanın ta kendisidir, yani Mesih'in ikinci gelişidir: *"Şimdi her şeyi aynadaki silik görüntü gibi görüyoruz, ama o zaman yüz yüze görüşeceğiz. Şimdi bilgim sınırlıdır, ama o zaman bilindiğim gibi tam bileceğim"* (1. Korintliler 13:12).

Katolik Kilisesi İlmihali'nde bu konuda şunlar yazılıdır: *"Ama Hristiyan inancı bir 'kitap dini' değildir. Hristiyanlık Tanrı 'sözü'nün inancıdır. 'Yazılmış, sessiz sözün değil daha ziyade insan olup canlı sözün inancıdır'"* (Bernhard, hom. miss. 4,11). Mesih, diri Allah'ın sonsuz sözü, Kutsal Ruh aracılığıyla ruhumuza 'kutsal yazıların' anlamını açmalı (Luka 24:45) ki yazılmış olan harf ölü kalmamasın" (§ 108).

İsa Mesih İncil'de *"Tanrı'nın Sözü"* (Yuhanna 1:1-3; Vahiy 19:13) olarak tanıtılır. Rab Tanrı, İsa Mesih'te konuşmaktadır. Hristiyanlık teolojisi bundan ötürü İsa Mesih'i de "Kutsal Yazıların efendisi" olarak görmüştür. Örneğin, Şabat Günü *"Kutsal Yasa'da okunabildiği"* (Matta 12:5) halde, İsa Mesih *"Şabat Günü'nün de Rabbidir"* (Matta 12:8).

İsa Mesih'in Tanrı'nın Sözü olması, bugün çoğunlukla Kutsal Kitap'ın, Tanrı'nın Sözü olmadığına bir gerekçe olarak öne sürülmektedir. Ama İsa Mesih'i Tanrı Sözü olarak nitelendiren Kutsal Kitap, ilk olarak Mesih'in *"Tanrı'nın sözlerini"* söylediğini (Yuhanna 3:34; 17:8 karşı. 8:28-29, 31-32, 46-47) yazıyor. İkinci olarak Kutsal Kitap İsa Mesih'in, Kutsal Yazıları *"Tanrı'nın Sözü"* (örneğin Markos 7:10-13) ve benzer şekilde nitelendirdiğini ve Kutsal Yazılara yetki tanıyan, onları Allah'ın sözü olarak tanımlayan sözler sarf ettiğini de yazmaktadır (örneğin Yuhanna 10:34; Markos 12:10; 12:24). İsa Mesih'in Allah'ın Sözü olması gerçeği, İncil'de Kutsal Kitap'ın Allah'ın esini olma gerçeğini geçersiz kılmaz ama Allah'ın gerçek açıklamasının (vahiy) Allah'ın Oğlu Mesih'te beden almasıyla (*incarnatio*) gerçekleştiğini ve Kutsal Kitap'ın her zaman ve ancak Allah ve Oğlu İsa Mesih'le yer alan ilişkide anlaşılacağını çok net açıklamaktadır.

Hristiyanlığa göre İsa Mesih Allah'ın ta kendisidir. İsa Mesih kilise için sadece Buda veya Konfüçyüs gibi metafizik ve ahlaki öğretileri yeniden keşfeden biri değildir. Sadece Musa veya Muhammed gibi kendini onlara açıklayan Allah'ın bir elçisi de değildir. İsa Mesih kilise için sadece Krişna gibi dünyaların efendisinin enkarnasyonu olarak tanrısal hikmetler duyuran biri de değildir. Daha ziyade kendisi bütün bunları kendisinde birleştirmiş tek kişidir. İsa Mesih'in doğumu, çarmıhtaki ölümü, dirilişi ve

göge alınışı dünya tarihinin odak ve dönüm noktasıdır. Ahirette gerçekleşecek olan yargıda dünyanın yargıcısıdır ve Tanrı'yla ezeli birlikteliğinin odağı olarak da dünya tarihinin hedefidir. İsa Mesih sadece Hristiyanlık mesajının başında yer alıp onun aracısı olarak durmaz; O bu mesajın gerçek temelini sağlayandır ve bizzat mesajdır.

Bayram ve kutlama, Kutsal Kitap için mi, kişi için mi?

Aslında Kur'an ile İsa Mesih'in karşılaştırılması gereği, İslamiyet ve Hristiyanlıkta yıllık olarak kutlanan anma bayramlarından da ortaya çıkar.

Kur'an'ın indirilmesi, İslamiyette özel bir gün olarak kutlanır.

Hristiyanlıkta Kutsal Kitap için herhangi bir bayram kutlanmazken, İsa Mesih'le ilgili bayramlar kutlanır.

İslamiyette, Mekke'ye yapılan büyük haccın bitiminin kutlandığı Kurban Bayramı, oruç ayı olan Ramazan'ın sonundaki Şeker Bayramı'yla beraber en önemli kutlamalardır. Muhammed, Kur'an'ın ilk ayetlerini o ayda aldığı için Ramazan kutlanır (El Bakara 2:185). Ramazan ayının sonuna doğru (çoğunlukla 26 ile 27. gününü bağlayan gece) Kur'an'ın "indirilmesi" (Arapça *tanzîl*) "Kadir Gecesi"nde (Arapça *laylatu l-qadar*) kutlanmaktadır (Kadir 97:1-4; Duhan 44:3).

Hristiyanlıkta Kutsal Kitap'ın bir kutlama günü veya anma töreni yoktur. Doğu Bayramı (Noel), İsa'nın çarmıha gerildiği cuma anması ve Diriliş Bayramı (Paskalya) Hristiyanlıktaki en büyük bayramlar olmakla beraber, tümüyle İsa Mesih ve O'nun Allah'ın Oğlu olarak dünyada yaptıklarıyla ilgilidir. Bir istisna Pentikost Bayramı'dır. O kutlamada, İsa Mesih'in kendisini temsilen gönderdiği Allah'ın Kutsal Ruhu'nun gelişi anımsanır.

İsa Mesih peygamber midir, yoksa kurtuluşu sağlayan Allah mıdır?

Kur'an, Kutsal Kitap'tan sonra olduğu ve birçok yerde Hristiyanlığa gönderme yapıp onu değerlendirdiği için iki din öncüsünün kimliklerinin değerlendirilme konusundaki fark şu konuyla da ortaya çıkmaktadır: İsa Mesih Kur'an'da, Muhammed gibi Kur'an'a tabi olan bir peygamber olarak tanıtılmakla beraber, Hristiyanlıktaki esas konumuna şiddetle karşı çıkarılır.

Hristiyanlık anlayışına göre Kutsal Kitap'ta İsa Mesih insan olup Allah'ın Oğlu olarak insanların yerine acı çeken, ölen, dirilen ve böylece kurtuluşu sağlayan Allah'ın ta kendisidir. İsa Mesih'te Allah'ın Sözü beden aldı.

Kur'an'da yaratılmış bir varlığın tanrısal özellikleri benimsemesi veya yaratıcının özüne ortak olması düşünülemez. Aynı şekilde Allah'ın yüceliğinden çıkıp insani özellikler benimsemesi de hayal edilemez. Allah'ın İsa Mesih'te yaratık ve insan olmuş olması Kur'an'da asla düşünülemez, çünkü öyle olsaydı Allah insanlarla eşit olur ve insan olarak da dünyasal yaşama tabi olurdu. Bu sebepten dolayı, İslami ilahiyatçılar için İsa Mesih'in diğer bütün insanlar gibi yemek yemesi, içmesi ve uyuması, acıyı tanıması, perişan olup üzülmesi Tanrı olmadığına bir kanıt sayılmaktadır.

Kur'an'da Muhammed İsa Mesih'ten üstün olup İsa Muhammed'in öncüsü olarak onun gelişini müjdeleyen (Saf 61:6) en önemli peygamberlerden biri sayılır ve İsraililere bir yazıyla, yani İncil'le gönderilen (El Maide 5:46) ölümlü bir insandır. Allah'tan korkan bakire Meryem tarafından dünyaya getirilen İsa, tek Allah'a olan inançla gelecek yargıyı tebliğ etmiştir, zekât verip namaz kılmıştır. Allah'ın sözüyle yaratılmış "Allah'ın kelimesi", "Allah'ın ruhu" (Nisa 4:171), "Allah'ın kulu" (Nisa 4:172), "peygamberi" (Meryem 19:30) ve "elçisi"dir (Saf 61:6). Mucizeler yapmış, ölüleri diriltmiş, hastaları iyileştirmiş, ölü maddeyi canlandırmıştır ve Son Gün'de bir daha yeryüzüne dönecektir.

İncil'de İsa Mesih'in öğretilerinin odak noktasını oluşturan bazı konulara Kur'an'da hiç değinilmemektedir. Örneğin "Dağdaki Vaaz" veya Kur'an'da sadece çok kısa "Allah'ın yardımcıları" (Ali İmran 3:52) olarak tanıtılan İsa Mesih'in havarilerle olan ilişkisi gibi. İsa Mesih'in gelişi de insanın günahın mahkumiyetinden kurtuluşu sorunuyla ilişkilendirilmemektedir. İsa Mesih çarmıha gerilmemiş, diri olarak göğe alınmıştır. O Allah'ın Oğlu değildir, Üçlülük'te yer almaz ve günahları da bağışlayamazdır.

Kutsal Kitap'ın Yeni Antlaşma bölümünde (İncil) yer alan en temel haber, Allah'ın kendisinin Mesih İsa'da insan olması (1. Yuhanna 4:2; 2. Yuhanna 7) ve ebedi "Söz"ün insan olarak "beden" kuşanmasıdır (Yuhanna 1:14). Geleneksel Hristiyanlık teolojisinde bütün Hristiyan mezheplerine ait Mesihbilim (Kristoloji) konusu şu şekilde ifade edilebilir:

"Tanrı'nın Oğlu, Üçlülük'te yer alan ikinci kişi, gerçek ve sonsuz Allah, Baba'yla aynı özde ve O'na eşit olan zaman dolunca insan oldu ve günah hariç insanlığa ait olan bütün özellikler ve zayıflıklarla yüzleşmişti. Kendisi Kutsal Ruh'un kudretiyle bakire Meryem'den dünyaya gelmiştir. Böylece iki birbirinden tamamen farklı doğa, tanrısallık ve insanlık, birlikte tek bir kişide ayrılmaksızın, değişmeksizin, karışmaksızın ve bölünmeksizin olabilmıştır. Bu kişi gerçek Allah

ve gerçek insan olmakla beraber tek bir Mesih ve Allah ile insan arasında tek aracıdır.”⁵²

Bundan dolayı, aynı anda hem Allah’a tapınmak hem de İsa Mesih’i reddetmek mümkün değildir. Allah’a tapınmak demek, İsa Mesih’i izlemek ve O’nu Tanrı olarak kabul etmek demektir. Yuhanna 8:37-59 ayetleri arasında İsa Mesih’in döneminde yaşayan insanlar ödünsüz tek tanrı inançlarını (monoteizm) ikrar ederek şöyle dediler: “Bir tek Babamız var, o da Tanrı’dır” (Yuhanna 8:41). İsa Mesih onlara hemen yanıt vererek; “Tanrı Babanız olsaydı, beni de severdiniz” dedi. “Çünkü ben Tanrı’dan çıkıp geldim. Kendiliğimden gelmedim, beni O gönderdi” (Yuhanna 8:42; krş. 8:55-58). İsa Mesih’i dinleyenler öfkelenmişti; çünkü İsa, “Tanrı’nın kendi Babası olduğunu söyleyerek kendisini Tanrı’ya eşit kılmıştı” (Yuhanna 5:18; krş.5:17-47). İsa Mesih Eski Antlaşma’yı da anladığı için karşısında olanlara şöyle demişti: Tanrı’nın “sözü sizde yaşamıyor. Çünkü O’nun gönderdiği kişiye iman etmiyorsunuz. Kutsal Yazılar’ı araştırıyorsunuz. Çünkü bunlar aracılığıyla sonsuz yaşama sahip olduğunuzu sanıyorsunuz. Bana tanıklık eden de bu yazılardır!” (Yuhanna 5:38-39). Buna göre Musa (veya Kutsal Yasa), İsa Mesih’i reddedenlerin karşısında bir tanık olacaktır (Yuhanna 5:45-46).

İsa Mesih	
Hem Kur'an hem de Kutsal Kitap, İsa Mesih'in İsrail halkına gönderilmesinden söz eder. Kur'an ve Kutsal Kitap O'ndan "Mesih" diye söz eder. Bakire Meryem'den doğup İsrail'de çok sayıda mucize yapmıştır. İsa göğe yükselmiştir ve günlerin sonunda bütün insanları yargılamak üzere tekrar yeryüzüne inecektir. Kendisine Allah'ın elçilerinin arasında en üstün sıfat verilmiştir.	
Kur'an	Kutsal Kitap
1. "Mesih" sıfatı Kur'an'da on bir defa İsa'nın ismine ilave olarak kullanılmıştır. Ama (Kutsal Kitap'ta olduğu gibi) Kurtarıcı ve Meshedilmiş anlamında değil, salt ad olarak düşünülmüştür.	1. "Mesih" sıfatının anlamı: Kutsal Ruh'la "meshedilen"; Tevrat'ta açıklanan kâhin, peygamber ve kral görevlerinin dünyayı kurtarmak üzere gönderilen Kurtarıcı Tanrı Oğlu'nda birleşmesidir (Luka 1:26-38; 3:21-22).
2. İsa Allah tarafından ("Ol!") sözüyle	2. İsa Mesih Kutsal Ruh'tan Mer-

⁵² Thomas Schirrmacher (Hg.). Der Evangelische Glaube kompakt: Ein Arbeitsbuch: Das Westminster Glaubensbekenntnis von 1647. Neuhausen: Hänssler, 1998¹, RVB: Hamburg, 2005², Art. 2, 3

le yaratılıp Allah'ın kudretiyle Meryem'in karnına yerleştirilmiştir. O sadece bir insandır (A'li İmran 3:59; El Maide 5:75; Maide 5:116-117).	yem'in karnında oluşan gerçek insan ve gerçek Tanrı'dır (Luka 1:35). Tanrı olarak yaratılmamış ve sonsuzluktan sonsuzluğa var olmuştur (Mika 5:1; İbraniler 7:1).
3. İsa tarihte yer alan en önemli insanlardan biri olduğu halde sadece bir peygamberdi. İsa'dan daha önemli olan Muhammed ise peygamberlerin sonuncusudur (El Ahzâb 33:40; Saf 61:1). Muhammed'in gelişi Tevrat'ta Musa ve Yeşaya tarafından, İncil'de ise İsa'da öngörülmüştür (El Bakara 2:67 vd.; A'raf 7:157).	3. İsa Mesih Eski Antlaşma'da (Tevrat, Zebur) vaat edilmiş Kurtarıcı'dır. Allah'ın Oğlu olarak bütün peygamberlerin en yücesi, bütün peygamberliğin odağı ve Kutsal Ruh'un gelişinin müjdecisidir (Yuhanna 14:16). Muhammed'in gelişi Kutsal Kitap'ta vaat edilmemiştir ve bir peygamberde aranan, Kutsal Kitap'ta belirtilen niteliklere sahip değildir (Elçilerin İşleri 10:43).
4. İsa çarmıha gerilmemiş ve dirilmemiştir. Çarmıha gerilişi O'nun için küçük düşürücü bir yenilgi olurdu. Ölümüyle kurtuluşu da sağlayamazdı. Müslümanların çoğunluğu O'nun şu anda göklerde yaşadığına inanmaktadır (Nisa 4:157-158).	4. İsa Mesih çarmıhta öldü, mezara kondu ve üçüncü günde ölümden dirildi. Kendisi daha sonra şu anda yaşadığı ve egemenlik sürdüğü göğe çıktı. Ölümüyle günah ve ölüm üzerinde sonsuz zafer kazandı (1. Petrus 1:18-19; Efesliler 2:18).

Üçlübirlik çok tanrıcılık mı, yoksa Allah'ın özü mü?

Kur'an, İsa Mesih'in sadece peygamber ve öğretmen değil aynı zamanda Allah'ın ta kendisi olmasını ve bununla ilişkili Üçlübirlik öğretisini, çok tanrıcılık olarak görür.

Kutsal Kitap'ın bu konudaki öğretisi kilise tarafından şu şekilde özetlenmiştir: "Tanrılığın birliğinde bir öz, bir egemenlik ve sonsuzlukta, Baba Tanrı, Oğul Tanrı ve Ruh Tanrı, üç kişi vardır. Baba kimseden ne doğmuştur ne de çıkmıştır; Oğul sonsuz olarak Baba'dan doğmaktadır; Kutsal Ruh sonsuzluk boyunca Baba'dan ve Oğul'dan⁵³ çıkmaktadır."⁵⁴

⁵³ "Oğul'dan" ifadesi (*filioque*) daha sonra ilave edilerek Ortodoks kiliselerince - tarihi yönden haklı olarak- reddedilmiştir.

⁵⁴ Schirrmacher, *Der Evangelische Glaube*, a.g.y., Art.2.3.

Kur'an'a ve İslamiyete göre Hristiyanlık gerçek bir tek tanrı inancı değildir, çünkü şuna inanılmaktadır: “İslamiyetin en önemli ilkesinin ve bütün diğer ilkelerin ve uygulama yöntemlerinin kaynağının Allah'ın birliği (tevhid) olduğu görülür. İslam dini tek Tanrı inancını en saf şekilde temsil etmektedir.”⁵⁵ Kur'an çoğu yerde tamamıyla reddedilmesi ve savaşılmaması gereken asıl putperestlerle, daha iyi durumda ama yine de bir alt seviyede olup ehli kitap sayılan Yahudi ve Hristiyanlar arasında bir ayırım yapıyorsa da, birçok ayette putperestler ile Hristiyanlar beraber dile getirilmektedir (örneğin, Beyyine 98:1, 6).

Üçlübürlük öğretisi şiddetle reddedilmektedir: “Allah için üçüncüsüdür diyenler şüphe yok ki kâfir olmuşlardır. Hâlbuki bir tek ilâhtan başka ilâh yoktur. Eğer bu dediklerinden dönmezlerse, içlerinden kâfir olanlara, pek acı bir azab dokunacaktır... Meryem oğlu Mesih sadece bir peygamberdir” (El Maide 5:73, 75). “Ey kitap ehli, dininizde taşkınlık etmeyin; Allah hakkında ancak hak olanı söyleyin. Meryem oğlu İsa Mesih, yalnız Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur... artık 'üç'dür demeyin. Kendi hayrınıza bundan vazgeçin. Allah yalnız bir tek ilâhtır. Haşa çocuğu olmaktan nezihdir” (Nisa 4:171).

Kutsal Kitap'a dayanarak İznik Konseyi'nde (MS 325) formüle edilen Allah'ın tekte üç üçte tek doğası, Kadıköy Konseyi'nde (MS 451) ikrar edilen İsa Mesih'in gerçek insan ve gerçek Allah olması öğretisiyle birlikte, farklı Hristiyan mezheplerince hala ikrar edilip kiliseleri birleştiren ve reform döneminde bile hiç tartışılmayan en önemli konulardan biridir. Ancak Üçlübürlük öğretisi hiçbir zaman konseyde yaratılmış olarak algılanmadı. Konseyde yapılan, özellikle İncil'in öğrettiklerini bütünleştirerek özetlemek ve bir gerçek olarak ikrar etmektir. Bu öğretilerin arasında, örneğin vaftiz buyruğunda, vaftizin bir “isim” üzerinde (tekil) yapılması gerektiği ama bu ismin “Baba, Oğul ve Kutsal Ruh” (Matta 28:19) olduğu fikri bulunur. Bunun kaynağı Galatyalılar 4:6'daki ifadede görülür: “Oğullar olduğunuz için Tanrı (yani Baba) öz Oğlu'nun (yani İsa Mesih) 'Abba! Baba!' diye seslenen Ruhunu (yani Kutsal Ruh'u) yüreklerinize gönderdi.”

Monoteistik dinlerin yaklaşımı, sadece Üçlübürlük'in ve bununla İsa Mesih'in tanrılığının Hristiyan teolojisi ve misyonunda en üst sıralarda yer almaması durumunda söz konusu olabilir. ‘Tekte üç ve üçte tek’ veya Üçlübürlük ifadeleriyle Kutsal Kitap öğretisi iki farklı Tanrı anlayışının karşısında olduğunu açıkça göstermektedir. “Tek” veya “birlik” kelimesi bu öğretinin politeizme, yani çok tanrıcılığa karşı olduğunu, “üç” sayısı ise onun kendisini yalnızca tek bir biçimde ifade eden bir Tanrı anlayışına karşı olduğunu gösterir.

⁵⁵ www.way-to-allah.com/islam_zum_kennenlernen/was_ist_islam.html.

Kutsal Kitap'ta açıklanan Tanrı, sevgidir (1. Yuhanna 4:8,16). Üçlübirlik öğretisinden dolayı bunun anlamı Hristiyanlıkta başka dinlere göre farklıdır. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh arasında yer alan sevgi ilişkisi, sevgiyle ilgili ifade edilen bütün diğer düşüncelerin başlangıç noktasıdır (Yuhanna 17:24). Sevgi olabilmesi için her zaman en az iki kişiye ihtiyaç vardır. Sevgi, bir başkası uğruna konuşmak, karar vermek ve hareket etmek anlamına da gelmektedir. *Bundan dolayı teklikte ifade edilen Tanrı anlayışında, sevgi ancak Allah'ın kendisinin karşısında duracak birilerini yarattığı için yer alabiliyor. Üçlübirlik monoteizminde ise tekte üçlükte yer alanlar, birbirlerini karşılığında yer alacak birileri yaratılmadan çok önce, sonsuzluktan beri sevmektedirler. Tekte üçlükte yer alan kişiler birbirlerini severler, birbirleriyle konuşurlar ve birbirleri için hareket ederler.*

İnsan Allah'ın suretinde yaratıldığı için Kutsal Kitap'ta açıklanan Allah'ın sonsuzluktan gelen sevgi paydaşlığı, insanlar arasında yer alacak birlikteliğin hem ölçüğü hem de başlangıç noktası olmaktadır. Allah kendi Üçlübirliğinin içinde konuşan bir Tanrı olduğu için insanlar birbirleriyle konuşuyorlar. Allah kendi içinde birlikte çalışan ve yaşayan bir Tanrı olduğu için insanlar da birbirleri için çalışıp yaşamalıdır.

Günah sadece insanlara karşı mı işlenir, yoksa özellikle Allah'a karşı mı?

Kur'an'da günah Allah'a karşı değil, kendine karşı yanlış davranmaktır.

Kutsal Kitap'ta günah ne kadar bir başkasına karşı işlenmişse de, sonuçta her zaman Allah'a karşı işlenmiştir.

Kur'an'da Adem ve Havva cennet bahçesinde günah işlediler ama sonra bunu ikrar ettikleri için Allah tarafından yine “esirgendiler” (El Bakara 2:37), çünkü onlar sadece “kendilerine karşı yazık ettiler” (A'raf 7:23). İsrail halkının nankörlüğüyle ilgili şu sözler yer almaktadır: “*Tih sahrasında üstünüze bulutlardan gölge yaptık ve verdiğimiz güzel nimetlerden yiyesiniz diye size kudret helvası ve bildircin gönderdik. Bu helâl rızıktan yiyin dedik. Onlar itaat etmemekle bize (Allah) değil kendi nefislerine zulüm ettiler*” (El Bakara 2:57). Dolayısıyla ölüm de günahın sonucu değildir (Bakara 2:35-39).

Kutsal Kitap'ta günah sonuçta her zaman Allah'ın ta kendisine karşı işlenmektedir. Kral Davut meşhur tövbe mezmurunda (Mezmunur 51) işlediği zina ve cinayeti konusunda şunu anlamaktadır: “*Sana (Tanrı) karşı, yalnız sana karşı günah işledim, senin gözünde kötü olanı yaptım*” (Mezmunur 51:4; krş. 1. Krallar 8:50). Eski Antlaşma'da (Tevrat ve Zebur) Allah ile İsrail halkı arasındaki ilişki birçok kere evlilik ilişkisiyle kıyaslanmakta ve İs-

rail halkının putperestliği zina olarak nitelendirilmektedir. Yüce Tanrı insanların günahlarından dolayı hem öfkelenmekte hem de keder duymaktadır: “Ama başkaldırıp O'nun Kutsal Ruhunu incittiler” (Yeşaya 63:10; krş. Efesliler 4:30). İsa Mesih de duyduğu kutsal öfkесinin yanı sıra, aynı anda keder de duymuştu (Markos 3:5; Yuhanna 11:33).

Günah sadece bir eylem mi, yoksa Tanrı'yla olan ilişkiyi temelinden kopartan kalıtsal bir durum mu?

Kur'an'da günah, işlenen ve bırakılmasıyla üstesinden gelinen tek bir eylem olarak görülür. Kalıtsal (özgün) günah kavramı yoktur ve Kur'an'da tek Allah'ın yardımıyla günaha üstünlük kazanılabilir.

Kutsal Kitap günahı sadece bir tek eylem olarak görmemektedir. Daha ziyade günahı bütünlüğünde Allah ile insan arasında yapılan antlaşmanın bozulması ve insanın kendini sadece Allah'ın yardımıyla kurtarabileceği, Allah'a karşı yapılan bir sadakatsizlik olarak görmektedir.

Kur'an'da Adem'in işlediği “kusur” bütün insanlığı etkileyecek bir sonuca neden olmadı (El Bakara 2:36). Bundan dolayı köklü (günaha) “düşüş”, “kalıtsal” veya “özgün günah” gibi kavramlar Kur'an'a ve İslamiyete yabancıdır, nitekim “hiç kimse diğerinin günahını yüklenemez” (Es-Zümer 39:7). Dolayısıyla insanın “özgün günahı” kurtarılmaya ihtiyacı da yoktur. Bir insan Allah'ın emirlerini unuttur, onlardan sapar veya “hakikaten insanların düşmanı olan şeytanın” (Fatır 35:6) “fısıltılarına” uyarsa, gerçi birer günah işlemiş olur ama bunlardan dolayı tamamen kaybolmuş, düşmüş veya ayrı kalmış değildir. O kişi yine Allah'ın buyruklarını anımsar ve Allah'a sığınacak olursa, iyi olanı tekrardan yapabilecek güçtedir. Allah öylesi bir durumda insana rahmet göstererek merhamet eder.

Abdulcevat Falaturi şunları yazıyor: “Kur'an'a göre insan, doğasında Allah'a yönelik yaratılmıştır. Onun günaha meyli yoktur. Adem'in günahı ondan duyduğu pişmanlığından dolayı bağışlanmıştır. Bu örnek herkes için geçerlidir. Kurtuluş eyleminin yerine İslamiyette rahmet ve merhamet geçer.”⁵⁶ Kötülük insanda veya onun özünde bulunmaz, o sadece dışarıdan insana getirilen bir denemedir. “Böylece Kur'an'daki insan tablosu ne kadar ilk bakışta özellikle karakter zayıflıklarından oluşmuş olarak görünse de, aslında son derece iyimser ve olumludur. Çünkü insanın zayıflıkları, sonunda imansızlığının bir sonucu

⁵⁶ Abdulcevat Falaturi in WDR, Koran, a.g.y., s. 46.

olarak yorumlanmaktadır.”⁵⁷ Bu anlayışın üstünlük veya öz eleştirisi konularında ne tür sonuçlara neden olduğu konusuna daha önce değinilmişti.

Kutsal Kitap günahı öncelikle tek bir eylem olarak görmemekte, onu bütünlüğünde Yüce Tanrı ile insan arasında yapılan antlaşmanın bozulması ve insanın Allah’a karşı sadakatsizliği olarak görmektedir (örneğin, Romalılar 1:17-32). Günah, yapılan bir tek hareketten çok, özgün veya kalıtsal günah olarak anlaşılmalıdır. Dolayısıyla günahın kurtuluş, işlenen bir günahın ziyade, insanın günahkâr doğasından ve Allah’a düşmanlığından özgür kılınma olarak anlaşılmaktadır.

Yalnız Hristiyanlıkta öğretilen özgün veya kalıtsal günah⁵⁸ öğretisi, bireyin günah işlemesinin dışında, günah işlemeyen önce bile günahın etkilenmiş olduğunu belirtmektedir. Allah’tan ayrı olma durumu, kalıtsal yönden Adem ile Havva’nın ilk günaha düşüşlerinden (Yaratılış 3) bütün insanlara geçmiştir ve herkesi Yeni Adem olan İsa Mesih’te sağlanan kurtuluşa muhtaç kılmaktadır (Romalılar 5). İnsan işlemiş olduğu somut ve bireysel günahlarla özgün günahın etkilenmiş olduğunu her defasında ispatlamakta ama ondan kurtulamamaktadır.

Kötülük insanın kendi içinde bulunmaktadır. “Çünkü kötü düşünceler, fuhuş, hırsızlık, cinayet, zina, açgözlülük, kötülük, hile, sefahat, kıskançlık, iftira, kibir ve akılsızlık içten, insanın yüreğinden kaynaklanır. Bu kötülüklerin hepsi içten kaynaklanır ve insanı kirletir” (Markos 9:21-23). Temelde insan için günah işlememek gibi bir seçenek söz konusu değildir, çünkü o “günaha satılmıştır” (Romalılar 7:14-15). Pavlus, “istediğim iyi şeyi yapmıyorum, istemediğim kötü şeyi yapıyorum” (Romalılar 7:19) diye çok acıklı bir durumu keşfettiğini ifade etmektedir.

İnsan, kendi kendini düzeltemediğini ve İsa Mesih’in çarmıhtaki ölümünün kendi bireysel günahının bağışlanması için gerçekleştiğini kabul edene kadar, günahın laneti altında kalıp kötülük yapmaya devam edecektir. Ancak bu kabulden sonra Kutsal Ruh o insanda konut kuracak ve günahkâr insan, Allah’ın gücüyle günaha karşı direnebilecektir. Buna rağmen günah işlerse -ve bu ne yazık ki bir Hristiyanın hayatında hep olup biten bir şeydir- ama günahını ikrar ederek bağışlanmayı duayla dilerse, bağışlanacak ve Yaratıcısı’yla yeniden yakın bir birliktelikte bulunabilecektir (1. Yuhanna 1:9).

⁵⁷ Tilman Nagel, *Der Koran, Einführung - Texte - Erläuterungen*, München: C. H. Beck 1998, s. 253.

⁵⁸ Özgün ve kalıtsal günah konusunda, çok az istisna hariç, Hristiyan mezhepler hemfikirdirler. Ancak özgün günah ve düşüşün insanlığı ne derece etkilemiş olduğu konusunda birbirlerinden hayli farklı görüşlere sahiptirler.

Dine geçiş şahadetle mi, yoksa Tanrı'nın sunduğu kurtuluşu bireysel olarak kabul ederek mi olur?

Farklı günah anlayışından dolayı, hem İslamiyette hem de Hristiyanlıkta inanca geçiş (ihtida) konusunda farklı görüşler yer almaktadır.

Kur'an ve İslamiyete göre nasıl Müslüman olunur? Allah'ın iradesine teslim olmakla bu dine geçiş yapılır. Bu da "kelime-i şahadet"i Arapça olarak söylemekle gerçekleşir.

Kutsal Kitap'a göre İsa Mesih'in ismini zikretmek, günahların bağışlanması için Allah'a derin bir güvenle dua etmek ve Allah'ın sağladığı antlaşmaya ve Allah'ın çocuklarının topluluğuna kabul edilmesine izin vermekle Hristiyan olunur.

Kur'an'ın görüşü daha önce "iman" ve şahadet konularında tarif edilmiştir (bkz. s. 47).

Kutsal Kitap'ın "iman" konusundaki görüşü aynı sayfalarda dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra, imanla Mesih inancına bağlanmak, vaftiz eylemi ve Rab'bin Sofrası'na katılmakla dışa yönelik gösterilmektedir. Bunlar gerçekleşirken bir iman ikrarı da yapılabilir. Ama gerçekleşen bu sakramentler konusunda esas önemli olan, Mesih'in uğrumuza acı çekmesi, yermize ölmesi, dirilmesi ve O'na güvendiğimiz takdirde bizleri kendisi ile kilise topluluğu arasında yaptığı antlaşmaya dahil etmesidir.

Kutsal Kitap'ın ana konusu teslimiyet mi, yoksa kurtuluş mu?

Farklı günah anlayışından dolayı, hem İslamiyette hem de Hristiyanlıkta vahyin ana amacı konusunda farklı görüşler yer almaktadır.

Kur'an'ın ana konusu ve gönderilmesinin asıl sebebi, insanın kendini yargılanıp mahvolmaktan koruyabilecek tek eylem olan Allah'a teslimiyeti yerine getirmesidir. Zaten 'teslimiyet' İslam teriminin bir anlamıdır.

Kutsal Kitap'ın ana konusu ve vahiy olarak verilmiş olmanın nedeni, Tanrı'nın insanı Mesih'te barıştırmak için onu son yargıdan korumaktır. 'Hristiyanlık' terimi, 'Mesihçilik' anlamına gelen Grekçe 'christianos' sözcüğünden kaynaklanır.

Kur'an özellikle imansızları son yargıya karşı uyarıp Allah'a ve iradesine teslim olunmanın çağrısına hizmet ediyor. Bu özellikle Mekke'de İslamiyetin ilk dönemlerinde toplanan surelerde arasında belirginlik ka-

zanmaktadır. Bu çağrıyla yapmak, Musa ve İsa da dâhil olmak üzere, tarih boyunca bütün peygamberlerin göreviydi. İnsanın yanlış yolunu terk ederek sadece tek bir Allah'ın var olduğunu, Muhammed'in de onun peygamberi olarak görev yapmış olmasını ikrar etmesi ve Allah'ın iradesine göre yaşaması gerekir; o zaman kendisi cehennemde kalmaktan korunacaktır.

Kutsal Kitap'ın en merkezi konusu insanın kurtuluşudur. Elçi Palvus genç Timoteos'u çocukluğundan beri bildiği "Kutsal Yazılar"a bağlı kalması için teşvik ediyor; çünkü onlar "Mesih İsa'ya iman aracılığıyla seni bilge kılıp kurtuluşa kavuşturacak güçtedir" (2. Timoteos 3:14-15). Bu sözlerin hemen bütün Kutsal Kitap'ın esinlenmiş olduğunu açıkça belirten sözlerden önce yer alması da tesadüf değildir: "Kutsal Yazılar'ın tümü Tanrı esinlemesidir ve öğretmek, azarlamak, yola getirmek ve doğruluk konusunda eğitmek için yararlıdır" (2. Timoteos 3:16). Elçi Pavlus'a göre, Kutsal Kitap'ın anlamı sadece İsa Mesih'te bulunan kurtuluşa bağlı olarak anlaşılmaktadır. Bizleri kurtaracak olan Kutsal Kitap değildir, sadece İsa Mesih ve bizlerin O'na olan güveni ve imanınıdır. Buna göre Kutsal Kitap bizleri, Mesih İsa'da olan kurtuluşa kavuşmamız için bilge kılar. Allah bizlere yazılı bir şekilde onu vermemiş olsaydı, İsa Mesih ve sağladığı kurtuluşu hakkında ne bilebilirdik ki? Ama İsa Mesih gerçek anlamda insan olup bizleri gerçekten kurtarmasaydı, yazılı bu kaynağın faydası ne olurdu?

Affolmak itaatin sonucu mudur, yoksa Allah'ın bağışlayıcı eylemi midir?

Kur'an'da, pişmanlık duyan günahkâra, tövbe edip günahı bırakırsa merhametten dolayı af sağlanır. Af olunmak için ne özel bir öğretiyeye ne de ritüele ihtiyaç vardır.

Kutsal Kitap'ta Allah etkin olmadan insan affa ve bağışlanmaya kavuşamaz. İnsan, Allah'ın İsa Mesih'te insanların günahını insanların yerine çarmıhta taşıması olmasından ötürü bağışlanma ve yeni bir yaşam bulabilir. Teolojinin büyük bir kısmı bağışlanma ve af konusuyla ilgilidir. Hristiyan ritüellerinin çoğunluğu da bu konuyu yansıtır.

Kur'an'da, günah işledikten sonra yine Allah'a dönen, yaptığından dolayı pişmanlık duyan ve bu günahı bir daha yapmamak için kararlı olan kişi (Ali İmran 3:135-136) Allah'ın affına kavuşabilir, çünkü "şüphesiz Allah bağışlayan ve merhametli olandır" (El Hadîd 57:28). Öte yandan Kur'an, Allah'a dönmeyen kişinin karşılaşacağı cezaya karşı uyarı verip ikaz eder. Ama ne Kur'an'da ne de hadislerde günahlı insanın aldığı bağışlamanın karşı-

sında Allah'a teşekkür duaları bulunmaktadır, çünkü imanlı kişi bağışlanmış olmayı beklese de, kendisinin bu bağışa kavuşturulduğunu ifade etmesi veya bu durumu gerçekleşmiş kabul etmesi, Allah'ın ulviyetini sınırlandırmak olurdu.

Kutsal Kitap'ın Eski Antlaşma bölümünde (Tevrat ve Zebur) kurban yoluyla gerçekleşen bağışlama ve barışma, imanın ve ayinlerin merkezinde durur. Kutsal Kitap'ın Yeni Antlaşma bölümünde (İncil) bağışlamanın sadece İsa Mesih'in çarmıhta kendi bedeninde sunduğu kurbanla mümkün olduğu açıklanır. Bu kurban aracılığıyla günahlı insan Allah'ın karşısında gerekli olan doğrulukla donatılacaktır (Romalılar 1:17). Kilisede yapılan en önemli dini törenlerden vaftiz ve Rab'bin Sofrası da, İsa Mesih aracılığıyla bağışlanan günah konusuyla ilgilidir.

İsa Mesih'in ölümünün insanların günahları yerine sunulan bir kurban olduğu gerçeği, Hristiyanların başından beri anlayıp kabul ettikleri bir olgudur. Günahı bilmeyen ve suçsuz olan İsa Mesih, günahkârlara olan sevgisinden dolayı Allah'ın ta kendisi tarafından, günahkarların çekmesi gereken cezayı çekerek günahları bağışlatmak için ölüme teslim edildi. Mesih'in ölümü insanın günden ve günahın cezasından kurtuluşunun bedelidir (Romalılar 3:24; Galatyalılar 3:13; Efesliler 1:7; 1. Petrus 1:18-19). İncil'de, Mesih'in ölümü aracılığıyla Allah'ın imanlı insanla barışmasını anlatmak amacıyla köle pazarı, adalet sistemi, askerlik kurumu, tapınak hizmeti ve gündelik ilişkiler gibi çeşitli benzetmeler kullanılır. Kurtuluş, insanın günden özgür kılınmasıyla ve değişen bir yaşamla birlikte edilmiş yeni ruhsal özgürlükle kendini belli eder.

Teslimiyet mi, barışmak mı?

Kur'an'da Allah'la olabilecek en iyi ilişki, yaratılanın Yaratan'a teslim olmasıyla gerçekleşir.

Kutsal Kitap'ta Tanrı'yla en iyi ilişki, bağışlanmak ve Tanrı'yla barışmakla gerçekleşir.

Kur'an'a göre günah, Allah'a karşı değil günah işleyenin kendisine karşı yapılmış bir eylemdir. Kur'an aynı zamanda insanın Allah'la hiçbir zaman aynı seviyede olamayacağını ve bu yüzden insana Allah'a sadece teslim olmasının buyrulduğunu öğretir. Böylece Allah'la bir barışma zorunluluğunun ve olasılığının söz konusu olmadığı sonucu çıkmaktadır.

Kutsal Kitap'ta insanın Tanrı'yla barışması en önemli, temel noktaya sahiptir. İnsanın Allah'la ilişkisi düşmancadır (Romalılar 5:10; Yakup 4:4). Ama insanın bütün düşmanlığına karşı Allah insanla barış sağlama iste-

ğindedir (Romalılar 3:20; 5:10; 2. Korintliler 5:15-21). Eski Antlaşma'da günahın nasıl kefarete yoluyla bağışlanabildiği anlatılmaktadır (Levililer 4:5). Bunu hatırlatmak üzere, yılda bir defa Günahları Bağışlatma Günü kutlanırdı (Levililer 16). İncil'de ise artık yalnız tek bağışlama kurbanından söz edilir, o da önceki geçici tüm kurbanlardan üstün olan, bütün suçlar için bir kereliğine kendini kurban olarak sunarak bağışlanma sağlayan Mesih İsa'nın kurbanıdır (İbraniler 9:12, 28).

Allah barışması gereken taraf değildir, bizler bağışlanıp barışma ihtiyacında olan tarafız; çünkü Allah barışmak istemeyen bir insan gibi öfke duymaz. Bizler Tanrı'yla barışı bozan tarafız, barışı Allah bozmadı. Bizler Allah'a düşman olduk, O bize düşman olmadı. Bizler *“düşüncelerimizde Tanrı'ya düşmanca”* bir tavır takındık (Koloseliler 1:21). Bundan dolayı Mesih *“kendi bedeninde düşmanlığı yıktı”* (Efesliler 2:15) ve *“esenliği sağlamak, düşmanlığı çarmıhta öldürmek”* (Efesliler 2:16) üzere aramıza geldi. Barışa ihtiyacı olan taraf Rab Tanrı değil insan olduğundan dolayı Pavlus, *“biz Tanrı'nın düşmanlarıyken Oğlu'nun ölümü sayesinde O'nunla barıştık”* diye yazmıştır (Romalılar 5:10). Ancak bizler Rab Tanrı'yla barışamayız, yalnız O'nun barışmasını kabul edebiliriz (Romalılar 5:11). *“Mesih aracılığıyla bizi kendisiyle barıştıran Tanrı”* (2. Korintliler 5:18) *“dünyayı Mesih'te kendisiyle barıştırdı”* (2. Korintliler 5:19), tersi değil. Bu yüzdendir ki İncil'in asıl çağrısı *“Tanrı'yla barışın!”*dir (2. Korintliler 5:20). Bu çağrıyı yürekten dinleyen kişi de *“Rabbimiz İsa Mesih sayesinde Tanrı'yla barışmış oluyor”* (Romalılar 5:1).

Bu barışma çağrısından dolayı, Hristiyanlara yönelik başka insanlarla barışma uyarısı da önem kazanıyor (1. Korintliler 7:11; Romalılar 12:18; 14:19; Efesliler 4:3; 1. Selanikliler 5:13; İbraniler 12:14; 1. Petrus 3:11). Bundan dolayı Hristiyanlığın etkisinde kalan kültürler toplumun her alanında (ebeveynler, çocuklar, uluslar arası ilişkiler) barışma ve bağışlama anlayışından etkilenmişlerdir; bugün bu her ne kadar sadece seküler alanlarda daha yoğun görülüyor olsa da.

Konuyla ilgili araştırma yapmak isteyenlere birkaç kaynak önerisi

Boice, James Montgomery: *Kutsal Kitap'ta Olduğu İddia Edilen Hatalar ve Çelişkiler*, Gerçeğe Doğru Kitapları, İstanbul: 2004.

Bristow, George: *Vaat - Eski Antlaşma'da Tanrı'nın Değişmez Amacı*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2000.

Ekinci, Lütfü & Gilchrist, John: *Evet, Kitabı Mukaddes Tanrı Sözüdür*. Müjde Yayıncılık, İstanbul 1993.

Fee, Gordon D. ve Stuart, Douglas: *Kutsal Kitap'ı bilinçli şekilde okumak*, Haberci Yayıncılık, İstanbul 2008.

Geisler, Norman L. ve Saleeb, Abdul: *Carmih ve Hilal*, Gerçeğe Doğru Kitapları, İstanbul 2010.

Gilchrist, John: *Kur'an ile İncil Yan Yanadır!* Müjde Yayıncılık, İstanbul 1997.

Grudem, Wayne: *Hristiyan İlahiyatı - Hristiyan İnancının Temel Öğretileri*. Yeni Yaşam Yayınları. İstanbul: 2005.

Kateregga, Badru G. ve Shenk, David W.: *Bir Hristiyanla bir Müslümanın Söyleşi*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2008.

Madrigal, Carlos: *Apologia*, Dharma, İstanbul 2009.

McDowell, Josh: *Hüküm Gerektiren Yeni Kanıtlar*, Zirve Yayıncılık, İstanbul 2008

Pfander, C.G.: *Tevrat ve İncil'in Sağlamlığı*, Sevgi Yayınları, İzmir 2001.

Wickwire, Daniel: *Yahudi, Hristiyan ve İslam Kaynaklarına göre Kutsal Kitap'ın Değişmezliği*. Lütuf Yayıncılık, İstanbul: 1999.

Wickwire, Daniel: *Kutsal Kitap değiştirildi mi?* Ankara 2007.

Kitabın Yazarı Hakkında

Alman uyruklu Prof. Dr. Thomas Schirrmacher (1960 doğumlu) World Evangelical Alliance'in İnsan Hakları elçisi olarak 600 milyon Hristiyanın sözcüsüdür. Schirrmacher aynı zamanda World Evangelical Alliance'in Teoloji Komisyonu'nun başkanlığını ve International Institute for Religious Freedom'un başkanlığını yapıyor.

Thomas Schirrmacher, Hristiyan ilahiyatı, Kültür Antropolojisi ve Karşılaştırılmalı Dinler Bilimi alanlarında farklı üniversitelerde doktora yaptı.

Martin Bucer Avrupa Teoloji Semineri'nin kurucusu ve müdürüdür.

Schirrmacher, Hristiyan Teoloji, Hristiyan Ahlakı ve İnsan Hakları konularında çok sayıda kitabın yazarıdır.